

2014 Nisan
Yıl 43-2
Sayı 170

2014

KUBBEALTI
AKADEMİ
Mecmuası

KUBBEALTI AKADEMİ

Mecmuası

Sayı 170

Yıl 43/2

Nisan 2014

Üç ayda bir yayınlanır.

Yerel Süreli

Kubbealtı İktisâdî İşletmesi adına sâhibi

İdris Alhanlıoğlu

Yazı işleri müdürü

Mehmet Nuri Yardım

Yayın danışmanları

Prof. Dr. Mustafa Fayda

Prof. Dr. Mustafa Tahralı

Prof. Dr. Kâzım Yetiş

Dr. İ. Aydın Yüksel

Zeynep Uluant

Dergi tasarımı

Ersu Pekin

info@kubbealti.org.tr

www.kubbealti.org.tr

Kubbealtı İktisâdî İşletmesi

Peykhane Sokağı No.3

34126 Çemberlitaş-İstanbul

Tel: 212 516 23 56-518 92 09

Faks: 212 638 02 72

Abone bedeli

Yurtiçi: 30.- TL.

Kurumlar: 30.- TL.

Yurtdışı: 30.- USD, 25 euro

Banka hesap no:

Vakıflar Bankası, Beyazıt Şubesi

00158007260409914

Garanti Bankası, Çemberlitaş Şubesi

TR54 0006 2000 0440 0006 298709

Posta Çeki No. 337056

Baskı

Özal Matbaası

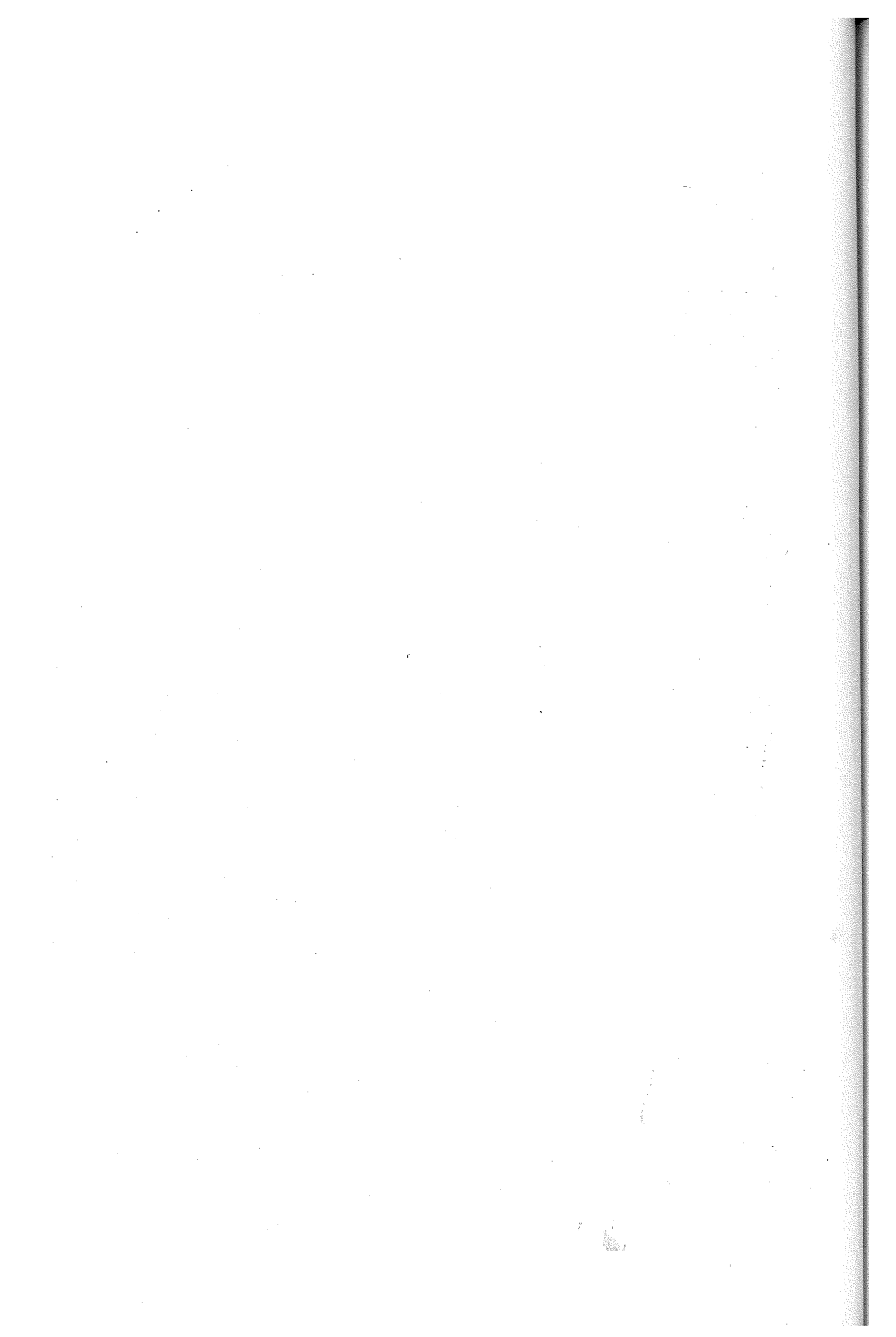
Davutpaşa Cad. 81/39 Topkapı/İstanbul

Tel: 212 565 25 99

Mecmuamızdaki yazılar kaynak gösterilerek iktibas edilebilir.

İçindekiler

- 5 Değerli Kubbealtı Dostları, *Kubbealtı*
- 7 Medeniyet İzleri ve Moğolova, *Sâmiha Ayverdi*
- 12 Üç Günlük Dünya İçin, *Aysel Yüksel*
- 17 Müjgân Cunbur'un Ardından, *Prof. Dr. Kenan Gürsoy-Doç. Dr. Fulya Bayraktar*
- 33 Müjgân Cunbur'a Dâir:
Bir Anı, Bir Not, *Prof. Dr. Ahmed Güner Sayar*
- 37 Ömer Seyfeddin'in Hikâyelerinde Balkanlar ve
Balkan Savaşı İzleri, *Prof. Dr. Abdullah Uçman*
- 49 Fil Ölçeği, *Prof. Dr. İbrâhim Numan*
- 54 Hâtıralarımdaki Mîmar
Ekrem Hakkı Ayverdi, *Gürbüz Ertürk*
- 58 Zaman (Dört Kitâbe), *Dr. İ. Aydın Yüksel*
- 67 Sosyal Hayatta Kadının Yeri, *Dr. İnci A. Birol*
- 73 Fuad-ı Hilmî, *Sinan Uluant*
- 75 Kalp, *İdris Alhanlıoğlu*
- 79 Türk Tasavvufunun Bâzı Özellikleri ve
Ahmet Yakupoğlu, *Doç. Dr. Mustafa Güneş*
- 86 Okuduklarım-Gördüklerim-Duyduklarım, *Kemal Y. Aren*

Değerli Kubbealtı Dostları

Bu yıl üç büyüğümüzü vefat yıldönümlerinde yâd ediyoruz. Ekrem Hakkı Ayverdi'yi 30., Nihad Sâmî Banarlı'yı 40., Safiye Erol'u ise 50. vefat yıldönümleri münâsebetiyle yâd ediyoruz. Her üç vâkıfımız hakkında muhtelif zamanlarda ve yerlerde anma programları tertip ediyoruz. Faâliyetler bu senenin sonuna kadar devam edecek. Bu çerçevede, Ekrem Hakkı Ayverdi'nin vefâtının 30. yılı münâsebetiyle TRT bir belgesel hazırlıyor. İstanbul Teknik Üniversitesi ile vakfımız arasında müştereken 22-23 Ekim târihlerinde Taşkışla'da Ekrem Hakkı Ayverdi'nin hâtırasına "Osmanlı Mîmarlık Kültürü" uluslararası sempozyumu düzenleniyor.

Mecmuamıza yine kurucumuz mütefekkir yazar Sâmîha Ayverdi'nin makâlesiyle başlıyoruz: "Medeniyet İzleri ve Moğolova." Ayverdi, bu yazısında ağabeyi Ekrem Hakkı Ayverdi'den ve Aydın Yüksel'den bahsediyor. Aysel Yüksel ise, Sâmîha Ayverdi'nin Kubbealtı'ndan yeni çıkan *Üç Günlük Dünya İçin* adlı eserini tanıtıyor.

Bu sayımızda, merhum Ekrem Hakkı Ayverdi, Müjgan Cunbur ve Fuad Samuk hakkında yazılar göreceksiniz. Ekrem Hakkı Ayverdi'yi Gürbüz Ertürk ve İbrâhim Numan anlatıyor. Müjgân Cunbur'un hayâtını, hizmetlerini ve eserlerini Ahmed Güner Sayar, Kenan Gürsoy ve Fulya Bayraktar hâtıralar eşliğinde dile getiriyorlar. Beklenmedik bir zamanda âhirete intikal eden Fuad Samuk hakkındaki hâtıraları Sinan Uluant ve İdris Alhanlıoğlu kaleme aldılar. Abdullah Uçman'ın makâlesi, "Ömer Seyfeddin'in Hikâyelerinde Balkanlar ve Balkan Savaşı İzleri" adını taşıyor. İ. Aydın Yüksel ise "Dört Kitâbe" makâlesinde Mustafa Tahralı'nın târih kitalarını

anlatıyor. İnci A. Birol'un yazısı, "Sosyal Hayatta Kadının Yeri"ne dâir. Mustafa Güneş, "Türk Tasavvufunun Bâzı Özellikleri ve Ahmet Yakupoğlu" yazısında mütevâzı ve çok değerli bir sanatkârın bilinmeyen husûsiyetleri üzerinde duruyor. Mecmuamız her zaman olduğu gibi Kemal Y. Aren'in yazısıyla son buluyor.

Kubbealtı'ndan çıkan üç yeni eser bulunuyor. İlki Sâmiha Ayverdi'nin *Üç Günlük Dünya İçin* adlı eseri. Ayverdi Enstitüsü'nün uzun süren çalışmaları sonucunda yazarımızın kitaplaşmamış makâleleri bir araya getirildi. Bu arada Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi'nde düzenlenen "Sâmiha Ayverdi'nin İstanbul'u" isimli sempozyumunda sunulan tebliğler kitaplaştı. Kitapta Uğur Derman, Fâtih Andı, Kâzım Yetiş, İbrâhim Numan, Semâ Uğurcan, Ahmed Güner Sayar, M. Baha Tanman, Fahâmeddin Başar, Abdullah Uçman, Kenan Gürsoy, Mustafa Fayda ve Mustafa Tahrallı'nın tebliğleri yer alıyor. Ayrıca Muhittin Serin'in *Yenişehir'in Yeniden Fethine Düşülen Sâmi Efendi Hattıyla Celî Ta'lik Târih Manzûmesi* isimli eseri de neşredildi.

Kubbealtı Sohbetleri devam ediyor. 5 Nisan'daki "Vâkıflar Günü"nde Uğur Derman, Ekrem Hakkı Ayverdi hakkında konuşacak. Ayrıca Emin Işık Hoca hatim duası yapacak. 12 Nisan'da Baha Tanman "Osmanlı Mîmârîsi'de Pâyitaht Üslûbu ve Eyâlet Üslûpları"nı, Adnan Çoban "Saadettin Ökten ile Medeniyet ve Mûsikî"yi, Dursun Gürlek ise "Ekrem Hakkı Ayverdi ve İstanbul Mûcizesi"ni anlatacak.

Yeni sayılarda görüşmek üzere...

Kubbealtı

Medeniyet İzleri ve Moğolova

Sâmiha Ayverdi

Bir hâtıralar zinciri denecek olan bu kitapta¹ ele alınan hâtıraların, bir de teknik tarafı olacağı tabii ise de biz, mümkün olduğu ölçüde, tesbit edilmiş parçaların bu taraflarını erbâbına bırakmayı uygun bularak, millî, estetik ve derûnî taraflarının üstüne eğilmeyi tercih etmiş bulunuyoruz.

Ancak, kısaca da olsa bâzı bâzı bu hendesenin ilmî çizgilerinden gene erbâbının tesbit ettiklerine dayanarak söz etmek lüzûmunu hissettik. Bu cümleden olarak bendler mevzûunda karşımıza iki isim çıkıyor. Yüksek Mîmar Mühendis Ekrem Hakkı Ayverdi ve Yüksek Mîmar Dr. Aydın Yüksel.

Bir dev müşâhit ve mütehassıs olan Ekrem Hakkı'dan kısaca şu tesbîti alıyoruz: İstanbul şehri etrâfında şimalden başlayarak Bahçeköyü Kemer, Paşa Kemer, Eğri Kemer, Uzun Kemer, Moğolova Kemer, Güzelce Kemer ve bir takım daha küçüklerden meydana gelen bir gerdanlık vardır. Bunlardan yedi bend arkasında toplanan suları ve etrâfındaki menbâlardan gelen suları; örme kanallar, toprak altı delme dehlizler vâsıtası ile şehre sevk ederler. Üç bend ve Bahçeköyü Kemer, Taksim Suyu'na çalışır, diğerlerinin hepsi Kırk Çeşme'ye âittir. Moğolova Kemer, Kırk Çeşme şebekesinin bir parçasıdır.²

*

Yüksek Mîmar Dr. Aydın Yüksel Bey'in ilmî ve ciddî

¹ Ekrem Hakkı Ayverdi, *Osmanlı Mîmârîsinde Fâtih Devri*, C. 4, s. 614, İstanbul 1974.

² a.g.e.

çalışmalarından biri olan *Küçük İslâm Ansiklopedisi* için yazdığı "Bend" maddesinden kısaca birkaç parça alalım:

"Akarsular veya yağmur sularını lüzûmunda kullanabilmek için, suyun aktığı istikâmetin önüne bir set yapılmak sûretiyle meydana getirilen tesislere bend denilmiştir.

Çeşitli milletler, muhtelif târihlerde, su ihtiyaçlarını bendler arkasında topladıkları sulardan veyâhut örneklerini bilhassa Bizans'da gördüğümüz sarnıçlardan açık veya kapalı büyük havuzlardan gidermişlerdir. Bunlardan günümüze kadar gelenler, İstanbul'daki Çukur bostanlar, Binbirdirek ve Yerebatan sarayı denilen kapalı sarnıçlardır.

Târihte Âsur, Akad ve Sümerlerin su işlerinde mâhir oldukları, Mezopotamya'da Roma'da, Endülüs'de, Asya'da ihtiyaç duyulan suların setler ve havuzlar vâsıtasıyla toplandığı, vâdileri geçmek için kemerler inşâ edildiği bilinmektedir. Bunların birçok örnekleri günümüze kadar gelmiştir.

İstanbul'un Roma devrinde çok muntazam olan su şebekesi, çeşitli akın ve kuşatmalar, zelzeleler sonucu harâp olmuş 1204 Latin istilâsından sonra ise tamâmen mahvolmuştur. Fetihten sonra adı geçen sarnıçlara Türk-İstanbul'da fazla rağbet edilmemiş, su yolları, kemerler, acele olarak tâmir edilmiş ihtiyaç duyulan su şehre getirilmiştir. Zaman zaman da Sultan 2. Bâyezid ve Sultan 1. Selim devirlerinde mevcut tesisler yenilenmiş fakat şehrin hızla artan nüfûsuna mevcut su şebekesi kâfi gelmemeye başlamış, Kânûnî Sultan Süleyman'dan sonra da bu mesele tam ciddîyet ve mükemmeliyetle ele alınmıştır."³

Ekrem Hakkı Ayverdi Bey'in "Tek taş pırlanta" dediği Moğolova Kemerî üstünde son bir gezinti yaparak, Türk medeniyetinin kıyâmete kadar sesini duyacak bendler zinciri üstünde bir daha duralım.

Büyükdere demek, biraz da bentler, kemerler ve ormanlar demek değil miydi? Fâtih Sultan Mehmed'in başlatıp Üçüncü Sultan Ahmed'in ilâveler yaptırdığı Büyük Bent; suyunu Büyük Bend'e veren Kömürcü Bendi, bu su ve yeşillik semtinin ilk âbidelerinden sayılır.

Sonra Sultan Mustafa tarafından yaptırılan Ayvadlı Bendi, daha sonra Vâlide Bendi âdeti pazarlığa girilerek yapılan Kirazlı Bend....

Pazarlık şudur: Sultan Mahmut, Vâlide Sultan'dan Beyoğlu tarafına su getirmek için Vâlide Bendi'ni ister. Vâlide Sultan da hayır demez; fakat kestirmeden giderek: "Olur Pâdişâhım olur ammâ sen de bana buna karşılık bir bent yaptır." diyerek Kirazlı Bent'in yapılmasını temin eder.

Her biri medeniyet ve teknik ustalığını zirveleştiren bu bentlerin hepsi de sularını İstanbul tarafına akıtır.

Taksim Suyu adıyla Beyoğlu tarafına su veren diğer bent ise, yine Üçüncü Sultan Mustafa tarafından yaptırılan Topuzlu Bent ve Üçüncü Sultan Selim'in annesinin yaptırdığı Vâlide Bendi ve Sultan Mahmud Bendi'dir.

Îmânın yarısını temizlik kabul eden müslüman anlayışı, bin yıl kuyular, sarnıçlar ve çok mevziî kalan bir kemer tertibatıyla idâre olan Bizans'ın kuruluşu yerine, her devirde şehri biraz daha bol suya kavuşturmak imkânı aramış ve işte bulmuştur.

Ya kemerlere, Büyükdere'nin o zafer âbideleri gibi göklere doğru baş kaldırmış o su kemerlerine ne demeli?

Su mühendisliğinin birer şâheser örneği olan bu kemerler arasında Ayvad Suyu'nu akıtan Kurt Kemer; katma sular için yapılmış Paşa Kemer; Koğuk veya Eğri Kemer nasıl yâdedilmez?

Sonra, Uzun Kemer'in üstünden geçen Ayvad Suyu ile Eğri Kemer'den geçen suyun baş havuzda birleşip Moğolova Kemer'iyle Güzelce Kemer'den geçişi, su ordularının çıktığı bu şâhâne sefer nasıl dile getirilmez?

Taksim Suyu için yapılan Bahçeköyü Kemerı ise, Beyoğlu semtine akan suları asırlardır sırtında taşımaktan memnun, hâlâ dinç, hâlâ sağlam, hâlâ dayanıklı ve sabırlı görünüşü ile ne kadar asildir.

Bozdoğan Kemerı dediğimiz Bizans yâdigârı Valens kemerı ise Halkalı suyu kemerlerinden biri olarak, uzun ömrünün çizgilerini yüzünde taşıyan târihî çehresiyle hâlâ şehrin hizmetindedir.

Bin küsur senelik târih içinde, ancak kuyular, sarnıçlar ve bir de işte bu Valens Kemerı'nın getirdiği Halkalı Suyu ile âdeta elini yüzünü zor yıkayan Bizans'ın kuraklığına karşılık, yüz sene içinde yüz türlü suyu bentlerde toplayıp kemerlerden geçirtip şehre akıtan Türklerin bu gayreti, bir medeniyet hamlesi olduğu kadar bir iman borcu olarak da mütâlaa edilse sezâdır.

*

Belgrat ormanlarının kalbine yerleşmiş, kalbindeki sırlara kulak vermiş gibi sularını emip kendine çeken bu kemerler içinde, belki de en esrarlısı, korku ve dehşet verecek ölçüde en heybetlisi Moğolova Kemerı'dır.

Pedersâhî bir azametle bir dağdan bir dağa kollarını gererek bekleyip duran bu kemer, bir isimsiz kahraman, ecdat bekçisi gibi asırlardır etrâfına gözcülük edip nöbet tutar.

Alabildiğine uzayan, dalgalanan, köpük köpük coşan mor, nefti, kül rengi ormanların, bir yalın tabiatın içinden yürüyüp geçerken birden nefesiniz tutulur. Zîra ormanın azametine meydan okurcasına, insan elinin kudretiyle âbideleşmiş Moğolova Kemerı karşınıza çıkıvermiştir.

Sanki vahşî tabiatın bağrına yerleşen bu eser, bir su kemerı değil de, dağların omurgası, şu yeşillik dünyâsını ayakta tutan bel kemiğidir.

Taşın konuştuğu hiç duyulmuş mudur? Belki evet, belki hayır... Ama dört yüz senelik bu taş âbide, sırlarına her kulak tutana türlü söz söyleyen, türlü kelâm eden bir ormanlar perisi gibi neler demez, geçmişten geleceğe neler ve neler anlatmaz...

En azından: Bir Sinan vardı, bir Mîmar Sinan... der. Vatan topraklarını karış karış dolaşmış, karış karış yoklamış, gezmiş sınınamış bir adam... Gözünün kestiği her menzili, hanlar, hamamlar, saraylar, kervansaraylar, kasırlar, köşkler, yalılar, konaklar, câmiler, mescitler, medreseler, türbeler, tekkeler, çeşmeler, sebiller ve kemerlerle fethetmiş, sanatının ve îmânının çiçekleriyle bezemiş, giydirip kuşatmış büyük sanatkâr...

Kânûnî Sultan Süleyman'ın arzusuna uyarak, Belgrat ormanlarının bol, temiz ve tatlı sularını da bir sihirbaz hüneriyle şehre indirirken, yaptığı kemerlerden bir kemer olan şu dağların perisine, acaba neden Moğolova Kemerî denmiştir? Yoksa bir zamanlar, basabildiği her yeri kasıp kavurarak çekilirken, kan ve ıztıraptan gayri tortu bırakmadan giden istilâcı Moğolların ayak izleri mi buna sebep olmuştur?

Her gittiği yeri vahşetin ve zulmün pençesine havâle eden cenkçiler ve istilâcılar yanında, her gittiği yere insaf, düzen, adâlet ve medeniyet götüren, târihin parmakla gösterdiği efendi millet uyan! Uyan da geçmişine kulak ver, geçmişinden örnek al, geçmişini tanı... Tanı da hâliyle hallen, rengiyle boyan, benzemeye çalış!

Üç Günlük Dünya İçin

Aysel Yüksel

Sâmiha Ayverdi Külliyyâtı'nın 45. kitabı olan *Üç Günlük Dünya İçin* adlı eser, ismini yazarın bu kitabındaki yazılardan birinin başlığından almıştır.

Bu kitaptaki makâle, inceleme, hâtıra ve hikâye türündeki 47 yazı, Hocamızın 1946-1993 yılları arasında kaleme aldığı metinlerdir. Böylece, Sâmiha Ayverdi Arşivi'nde mevcut bulunan yazıların 1990 yılına kadar olanların tamâmı ile 1990-93 yılları arasındaki yazılarından 21'i bu kitapta neşredilmiş bulunmaktadır.

Enstitümüzce, Hocamızın çeşitli dergi ve gazete gibi yayın organlarında neşredilen yazıları taranırken 1946'da *Büyük Doğu*'da çıkan "Dört Kapı" ile 1947'de gene aynı dergide çıkan "Mezarıcı" adlı hikâyelerinin hiçbir kitabına girmediği tesbit edilerek bu kitaba alınmıştır.

Arşivimizde bulunan "Küçük Ressam" adlı hikâyesi ise hiçbir yerde neşredilmemiş olup tahmînen 1930'lu veya 40'lı yıllarda yazdığı bir hikâyedir. Orijinali daktilo ile aralıksız satırlarla ve bâzı yerleri açık bırakılarak yazılmıştır. Kâğıdı İkinci Cihan Harbi'nin kışkıllı yıllarının saman kâğıdı dediğimiz sarı kâğıdına benzemekte olup ebadı da gene o yıllarda kullanılan ölçülere uymaktadır. Tahmînimize göre, hikâyeyi daktilo eden şahıs bâzı yerleri okuyamadığı için, sonra sormak üzere açık bırakmış ve yazı öylece kalmıştır. Zîra Hocamızın yazı müsveddelerinin hiç birinde böyle bir özellik yoktur. Hikâye kitaba alınırken açık bırakılan yerler aynen muhafaza edilmiştir.

Ancak, Sâmiha Ayverdi bu hikâyede anlatmak istediği te-

mayı, *Yolcu Nereye Gidiyorsun* romanında bir başka mekânda ve şekilde, Adlı'nın Mecbûre'ye olan aşkını anlatırken ifâde etmiştir. Hikâyedeki Mecbûre, Mecbûre... sözleri ve ressamın aşkını ifâde tarzı ile *Yolcu Nereye Gidiyorsun*'daki Adlı'nın hisleri ve bu hisleri ifâdeleri arasında büyük bir benzerlik vardır...

Osmanlı Devleti'nin kültür hayatına âit "On Dördüncü Asırdan Bu Yana Türk İçtimâî Müesseselerine Kısa Bir Bakış" adlı uzun bir inceleme ve araştırma yazısı da ayrı bir özellik taşır. Şöyle ki: 1976 yılında Millî Eğitim Bakanlığı'nın kararıyla Türk Büyükleri, Türk Mîmârî ve Sanat Eserleri Hazırlama adıyla bir komisyon kurulur. Oktay Aslanapa, Ekrem Hakkı Ayverdi, Sâmîha Ayverdi, Nihat Çetin, Uğur Derman, Nejat Diyarbakirli ve Yurdağün Göker bu komisyona üye olarak seçilir ve çalışmalara başlarlar. Bu mevzûdaki çalışmaların on dört kitapta toplanması kararlaştırılır. Böylece 1977'de Oktay Aslanapa'nın hazırladığı *Yüzyıllar Boyunca Türk Sanatı (On Dördüncü Yüzyıl)* adlı kitap neşredilir. İçindeki mîmârî, çini, kitap sanatı, ağaç işleri, mâden sanatı, edebiyat, ilim, mûsikî ve bu devirdeki içtimâî müesseselerimiz gibi konulardan biri olan "On Dördüncü Asırdan Bu Yana Türk İçtimâî Müesseselerine Kısa Bir Bakış" adı ile Sâmîha Ayverdi tarafından yazılır. (s. 142-170).

Bu etüdde, o devrin içtimâî müesseseleri, Türklerde Âile, Türklerde Tasavvuf Müesseseleri Alpler Erler Erenler ve Rum Bacıları, Anadolu'da Sünnî ve Bâtınî Hareketler, Ahilik Müessesesi, Osmanlılarda Kültür İşleri Bürokrat Sınıf İdârî ve İktisadî Hayat, Osmanlı Devleti'nde Hukuk Anlayışı, Osmanlılarda Vakıflar Hayır Müesseseleri ve İmar Hareketleri, Külliyele, Kervansaraylar, Osmanlılarda Nüfus Politikası, Timar ve Zeâmet Müessesesi, Resmî Ordunun Kuruluşu, Devşirme Müessesesi adı altında on üç bölüm hâlinde incelenir. Bu müesseselerin içtimâî hayatımızdaki yeri belirtildikten sonra:

"Maddî-mânevî değerleri ve güçleri tek kazan içinde kaynatıp tek ve yekpâre cevher hâline koyan ateşin insandan ayrılmayan kemâllî iman, imandan ayrılmayan kemâllî insan olduğunu kabul

etmek gerekecektir." cümleleri ile hükme bağlanır.

Ayrıca *Yüzyıllar Boyunca Türk Sanatı* kitabındaki yazılar bil-hassa bundan kırk, elli sene evvelki lise ve üniversite çağında olan gençlere hitap etmesi düşünülerek yazıldığına göre o zamanki gençlerin kültür seviyelerinin ve kelime hazinelerinin bugünkünden ne kadar ileri olduğu da derhal göze çarpar ve ne yazık ki dün ile bugün arasındaki bu küçük mukâyese, müfredat programlarının ve dilimizin uğradığı karmaşa, maârif câmiasını derin derin düşündürecek hususları da berâberinde getirir.

Bu mühim etüd de külliyyâtı tamamlamak üzere *Üç Günlük Dünya İçin* kitabına alınmıştır.

Kitabın ilk yazıları olan "Murâd-ı Hüdâvendigâr, Tavâif-i Mülûk" ve "On Dördüncü Asırdan Bu Yana Türk İçtimâî Müesseselerine Kısa Bir Bakış", Osmanlı Devleti'nin ilk seneleri ile Fetret Devri'ni tahlil ederken bu devirleri bir bütünlük içinde görmemizi sağlar.

"Tavâif-i Mülûk" yazısında Yıldırım Bâyezid için; "Sultan Yıldırım Bâyezid'in büyük asker, kudretli, şecî, metin ve mâhir bir kumandan olduğu inkâr götürmez keyfiyetlerdendir. Ancak harp fennindeki azîm kudret ve tecrübelerine bakarken, onun düşmana karşı inatçı, mağrur ve hakâret derecesine vardığı yakışıksız tutumu, bu zaferden zafere koşan pâdişâhın siyâsî ahlâkına, askerlikteki başarılarına muvâzî aynı derecede not verdirecek ölçüde değildir." der ve böylece dünyevî planda Yıldırım'ın meziyetlerini ve hatâlarını belirttikten sonra Ankara hezîmetiyle düştüğü duruma bir de mânevî pencereden bakarak:

"Yıldırım, içtimâî, ilmî ve îman sâhalarında da titiz ve saygılı olmasına rağmen, İslâmla gurûru bir arada kabul etmeyen îman anlayışı, onu bu yakışıksız nahveti yüzünden, esâret acısı ile cezâlandırarak terbiye etmek istemiştir." hükmüne varır ki bu hüküm, üzerinde durdukları hâdiseleri çok geniş planda ele alıp hem ilmî, içtimâî ve târîhî hem de tasavvûfî ölçüler içinde tahlil etmesinin örneklerinden biridir.

“Süleymâniye” ise Kânûnî zamânındaki “aksiyon yanlışları”na temas ederken gerileme devirlerimizin sebeplerinden bâzı ip uçlarından da haber verir.

Sultan Vâhideddin’in yeğeni Rükneddin Sâmî Bey’le Londra’da yaptıkları bir mülâkatı anlattıkları “Cemiyet ve Târih Cilveleri” adlı yazı ise yakın târihimize ışık tutacak târihî bir belge niteliğindedir ve bâzı târih kitaplarından farklı bilgileri vermesi bakımından da ayrı bir önem taşır.

Okuyanı o günlerin acı tatlı hâtıralarına götürecek olan “Bizi Güldürenler”de temâşa hayâtımızın mühim sîmâlarından Kel Hasan, Abdi Efendi, Nâşit ve Şeyh Hakkı Efendi hakkında her yerde kolay rastlanmayan bilgiler vardır.

Sâmiha Ayverdi’nin ağabeyi Yüksek Mîmar-Mühendis, Sanat Târihçisi Dr. Ekrem Hakkı Ayverdi’nin evinde 1970’in son yıllarından başlayan ve kıymetli kültür adamları ve akademisyenleri ile yapılan “Akademik Toplantılar” veya “Masa Başı Toplantıları” adını verdikleri aylık toplantılarda okunmak üzere hazırladıkları rapor mâhiyetindeki yazılarından daha önceki eserlerinde neşredilmemiş olan sekiz tânesi de bu kitabın bünyesinde yer almıştır.

Bunlar memleket meselelerine ve îman hayâtımıza âit mühim konulara temas eden ve aynı zamanda çözüm yollarını gösteren yazılardır. Bunlar içinde, “Bir Konuşma Metni” gibi bâzıları o günün devlet adamlarına da gönderilmiş ve ne yazık ki onlar tarafından üzerinde gerektiği ölçüde durulmamış olmasıyla bâzı mühim devlet meseleleri bugün de hâlâ müsbet bir çözüme ulaşamamıştır.

Üç Günlük Dünya İçin kitabında dikkati çeken bir başka husus da metin içinde kullanılan tavâif-i mülûk, mîrimîran, serdab sofası, gök meydan gibi günümüzde artık unutulmaya yüz tutmuş kültür ve sanatımızla ilgili kelime, tâbir ve mefhumlar, düşünce ve duygu dünyamızın yanında kelime hazînemizi, bilgi ve kültür dağarcığımızı zenginleştirirken bizi geçmişimizle bütünler.

“İslâmiyet ve Tasavvuf”, Sâmiha Ayverdi’nin aynı hâdiseye farklı noktalardan bakıp farklı netîcelere vardığı yazılarından biri-

dir. Şöyle ki *Rahmet Kapısı* kitabındaki “İslâmiyet ve Taassup” adlı yazılarında Yeni Câmi’de namaza durduğu zaman, câmi elemanlarından, birinin “Uzun boylu hanım, biraz sağa dön, tam kibleye durmamışsın,” ikâzının düşündürdüklerini şöyle ifâde ederler:

“Çok şükür biz, bu cühelânın ürkütmeleri ile ne ibâdetten, ne ibâdethânenen uzaklaşanlardanız. Fakat îman suyundan mahrum olarak yetişmekte olan gençliği filizlenirken ezip, meyve ve mahsul vermesinin önüne geçenler, işte bu azgın taassup erbâbidir.

Acaba Allah indinde yüklendikleri vebal ve mes’ûliyet yükünü hiç düşünüp kahırlanmazlar mı?

Onları kendi kendilerini hapsedtikleri baş örtüsü, uzun etek, altın diş, sinema, televizyon zindanından kurtaracak bir tevhid sâhibinin, bir müctehîdin, lillah fillah gürleyecek bülend âvâzı nerede?

Ağacın kendi içinden hâsıl olan kurt gibi, din ağacının hastalığı olan taassubun da, bu mübârek bünyeyi için için kemirdiğini, o gâfil gürûha başka kim anlatabilir?”

Üç *Günlük Dünya İçin* kitabındaki “İslâmiyet ve Tasavvuf” yazısında ise aynı hâdiseye bir başka noktadan bakarak konuyu:

“İşte tasavvuf, dîni câmiye hapsolmaktan kurtararak geniş ve esnek mânâda cemiyete mâleden bir sırlı kuvvetti ki, dergâhlar mühürlense dahi tasavvufun yüce buyruğunu susturacak bir kuvvet olamaz.” hükmüyle bitirir..

Bu yazımızla sizlere Üç *Günlük Dünya İçin*’den ancak birkaç damla sunmaya çalıştık.

Ancak Hocamızın geride kalan ve Enstitümüzce neşri planlanan 1990’dan 1993’e kadar yazdıkları yazılar, çeşitli fikir ve sanat adamlarıyla ve diğer kişilerle mektuplaşmaları, resmî kanallara gönderdikleri raporlar, gençlerle yaptıkları ve kayda alınmış sohbet metinleri külliyyâtın son eserleri olacaktır.

Müjgân Cunbur'un Ardından

Prof. Dr. Kenan Gürsoy*

Doç. Dr. Fulya Bayraktar**

Fulya Bayraktar: Hocam, Hakk'a yürüyüşünün ardından Müjgân Cunbur Hanımefendi'yi anmak için Kubbealtı Akademisi mecmuasında yayınlanmak üzere sizinle bir söyleşi yapmamı istediler. Esâsında bu hususta size sorular sormak haddim değil, siz kendisini nasıl anlatmak isterseniz, nereden başlamak isterseniz öyle başlayalım lutfederseniz.

Kenan Gürsoy: O zaman sâdece sen benimle konuşmuş olma, Müjgân Hoca hakkında biz berâber bir sohbet gerçekleştirelim.

Fulya Bayraktar: Siz nasıl uygun bulursanız.

Kenan Gürsoy: Ben çok farklı biçimlerde tanıdım, sen kendince farklı biçimlerde tanıdın. İstersen senin değerlendirmenle başlayalım, senin için Müjgân Hoca kimdir, nasıl tanıştın, ne hissettin, nasıl tâkip ettin, o senin için nasıl bir şahsiyettir?

Fulya Bayraktar: Müjgân Hocamızla tanışmış olduğum için, elbette teşekkür etmek az gelecektir fakat önce size teşekkür etmeliyim. Zîra hayatımızdaki bütün güzellikler gibi onunla da siz tanıştırmıştınız bizi. Şükründen âciz olduğum bir lutuftur Müjgân Hocamı tanımış olmak. 1995 senesiydi, Müjgân Hoca, Dil ve Târih-Coğrafya Fakültesi'nin kütüphânesinin deposunu düzenliyordu. Zannediyorum o târihe kadar da hiç düzenlenmemişti o depo. Siz, ona yardım edelim diye bizi görevlendirmiştiniz. Ben de hakîkaten ona yardım edeceğiz zannıyla gitmiştim o depoya. Fakat gördüm ki

* T.C. Vatikan Büyükelçisi, felsefe profesörü.

** Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dekan Yardımcısı, Temel Sanat Bilimleri Bölümü Başkanı.

o her şeyi kendi başına yapıyordu ve esâsında siz, o bize yardım etsin diye göndermiştiniz bizi oraya. O çalışma sırasında ve tabii ondan sonra da Hakk'a yürüdüğü güne kadar, hattâ Hakk'a yürüyüşüyle dahi ondan çok şey öğrendik. Ondandır öğrenmeye gitmiş olduğumuzu daha kendisiyle ilk karşılaşmamızda fark etmiştik. Tek başına bütün bir kütüphânenin deposundaki kitapları toparlıyordu, fişliyordu. Teknik olarak pek çok kütüphânecinin bir arada ancak yapabileceği işi o, tek başına yapıyordu. Üstelik de bedenlen bunu engelleyebilecek bir durumu olduğunu zannediorduk uzaktan baktığımızda. Sonra onu tanıdıkça anladık ki; bedenlen bâzı işleri yapmasına bir engel varmış gibi görünüyor olmasına rağmen hayâtı boyunca zâten hep en az on kişinin yapabileceği işleri tek başına yapmıştı. Meselâ bir tek yazarın bibliyografyasını hazırlamak bir ömürlük iştir, onun zannediyorum pek çok bibliyografya çalışması var. Elbette ben onun edebî çalışmalarını takdir edecek durumda değilim ama bu örnek hiç değilse sayısal bakımdan bile ne kadar çok şeyi tek başına yapmış olduğunu gösterebilir. Onu ilk tanıdığım günden beri hissettiğim şey; tek başına nasıl oluyor da bu kadar işi yapabiliyor olduğu idi. Sonra ona biraz daha yaklaştıkça fark ettim ki çok büyük bir şevkle ve aşkla çalışıyordu. Hiçbir ânında hiçbir şeyden şikâyet etmedi. Hep çalıştı, aşkla ve şevkle sâdece hizmet etti. Hakk'a ve hakîkate hizmet etti. Bu ülkenin entelektüel birikimine katkıda bulundu. Ve hiçbir gün bütün bu yaptıklarından bahsetmedi.

Hakk'a yürüyüşünün ardından Ankara'da Millî Kütüphâne'de kendisini anmak için yapılan toplantıda Levent (Bayraktar) bir konuşma yapmıştı Müjgân Hocamız hakkında. Konuşmasının başlığı: "Aşkla Çalışan Yorulmaz" idi. Sanırım onu anlatırken bizim söyleyebileceğimiz en önemli tarafı budur. Aslında bizim ondan öğrendiğimiz en temel şey de budur: Aşkla çalışmak! O hep aşkla çalıştı. Daha doğru bir ifâde ile; Aşk çalışmaya dönüştürdü. Biz, gerçekten "âşık" nasıl olunur, onda gördük. "Talebe" nasıl olunur, onda gördük. Bir mânâyâ nasıl bağlanılır, bir yola nasıl bağlanılır, bir mânâ

büyüğünün talebesi nasıl olunur, onu da onda gördük. Hiçbir zaman edep dâiresinin dışına çıkmadan, her zaman o edebi, o saygınlığı, üslûbundaki o zarâfeti muhâfaza ederek, her yaptığı işin aslında bağıslı olduğu mânevî büyüğünün, mânevî Hocasının himmeti ile yapıldığını söylerdi, yapacak olduğu her işte önce ona sığınarak o işi yapardı. Çok sıkıntıda olduğumuz her anda da mânevî büyüklerimizimizin olduğunu hatırlatır ve; "Sâhipsiz değilsiniz çok şükür." derdi.

Bizim için Müjgân Hoca çalışkanlık, aşk, vefâ örneğidir. Çok şey söylenebilir elbette fakat orıu tanıyan herkesin hissettiğı ortak bir şey olduğunu düşünüyorum; hangi durumda olursa olsun, kendisi de hangi sıkıntıların içinde olursa olsun, sizin bir sıkıntınız olduğunda bir şekilde bundan haberdar olur, onunla ilgilenirdi. Arardı, görüşmek isterdi, "Efendim o işiniz ne oldu?" diye sorardı sıkıntılı bir işiniz varsa. Hiçbir zaman hiçbir şeyin olumsuz olmadığını, olanda hayır olduğunu, nihâyetinde teslimiyetin huzûrunu hissettirirdi. Belki tasavvufta genel anlamda bunlar kavramsal olarak söylenir. Her şey Allah'tandır, her şeyi eşit derecede kabul etmek gerekir, eşit derece görmek gerekir denir. Ama biz Müjgân Hoca'da bunun canlı, müşahhas örneğini gördük. Sizde de hep bunu gördük. Çok şükür ki talebeniz olduk, çok şükür ki Müjgân Hocamızı da tanıdık, bir şekilde onun da öğrencisi olduk.

Kenan Gürsoy: 1995 senesinde Müjgân Hoca'nın kütüphâneindeki faaliyetine iştirak ettiniz, ona yardımcı oldunuz, yardımcı olmaya çalıştınız. Ama acaba o hangi konularda ve ne bakımlardan sizin gözlerinizi ufuklar itibâriyle açtı.

Ben o yılları hatırlıyorum, Dil ve Târih-Coğrafya Fakültesi'nin hârikulâde bir kütüphânesi vardır. Fakat maalesef maddî imkânsızlıklar dolayısıyla bu kütüphâne o güne kadar olması icap eden şekle getirilememişti. Meselâ geniş bir el yazmaları kütüphânesi vardı. Ondan sonraki yıllarda değerlendirildi ve hâle yola kondu, çalışılabilecek şekle getirildi. Fakat yanlış hatırlamıyorsam bir de seksen bin kitaplık bir deposu vardı. Ben de dekan yardımcısıydım o yıllar-

da. Müjgân Hoca'ya bu iki konuyu da söylediğimde o evvela depodaki kitapları bir şekilde değerlendirelim, onların bu kadar zaman hiçbir kayda geçmeden orada bulunuyor olması bizler için kabullenilmemesi gereken bir gerçektir demişti. Ben de zâten böyle bir şeyi kendisinden ricâ etmek için ve acaba kendisinin bir himmeti olur mu diye ona sormak için gitmiştim. Ama tek başına çalışmasına da asla gönlüm râzı değildi, olmayacaktı. Yine de o, "Peki beni Çarşamba sabahları Dil ve Târih-Coğrafya Fakültesi'ne giderken al, orada çalışayım." demişti ve o günden itibaren de o hepimizin gözlerinin önündeki güzel hâliyle, gömleğini giyerek çalışmaya başladı ve sizler de Allah râzı olsun ona yardımcı oldunuz. Ayrıca sizin dışınızda bir de Dil ve Târih-Coğrafya Fakültesi'nde kütüphâne görevlisi bir arkadaşınız size yardımcı oldu, Sabahattin bey.

Şimdi ben bu çalışmanın kabulünün dahi bizim için ne büyük bir himmeti olduğunu bu vesîleyle tekrar söylemeliyim, bunu kendimize tekrar hatırlatmalıyım. Çünkü aynı târihlerde sanıyorum -hoca emekliydi ama- elinde başka projeler de vardı. Nitekim bu işe sâdece haftada bir gün ayırabiliyordu ve büyük bir süratle de çalışıyordu. Aynı târihlerde miydi acaba, meselâ bir *Türk Dünyâsı Edebiyatçıları Ansiklopedisi* hazırlıyordu. Orda da çok zor şartlar altında çalıştı, eşim Belkıs Gürsoy ona yardımcıydı ve her zaman söyler ki; o çalışma neredeyse tek başına Müjgân Hoca'nın eseridir. Büyük bir fedakârlıkla ve diğer projelerde olduğu gibi de maddî anlamda herhangi bir kazanç beklemeden. Başka başka projeleri de vardı elinde, belki kitap yazıyordu, belki yeni bir bibliyografyası vardı, şu anda hatırlamıyorum. Ama mezun olduğu üniversitenin, mezun olduğu ve çok büyük bir aşkla bağlı bulunduğu Dil ve Târih-Coğrafya Fakültesi'ne hizmete koşmuştu ve sizlerle de temâsı o zaman başlamıştı. Tahmin ettiğimden çok daha kısa bir sürede oradaki depo çalışması Müjgân Hoca tarafından bitirildi diye hatırlıyorum.

Senin de söylediğin gibi, her seferinde fizik olarak, fizyolojik olarak kendisinin engelli olduğunu düşündüğümüz o sınırları aşabilmiş bir insandır. Ve aşabilme gücünün arka planında, hayâta ver-

diği mânevî anlam ve hayâta verdiği bu mânevî anlamda hocasına olan bağlılığı ve her konuyu onun zâviyesinden görerek, şimdi çalışılması gerektiği irâdesi vardı. Bunu da sâdece tekrarlanan, ezbere değerler şeklinde değil, bizzat yaşayarak kendi hayâtında göstermişti. Bu gerçekten bir mûcize idi. Kendisi hakkında, zorlukla yürütmüş olabileceğini düşündüğümüz bu hayat hikâyesi hakkında yanılmıyorsam birkaç tâne dokümanter film var. En azından bir tânesini çok iyi hatırlıyorum. Bunlar normal şartlar çerçevesinde dahi, insanın imkânsızmış gibi düşünülecek neleri başarabileceğini belgeleyen filmlerdendi. Ama benim için hiçbiri Müjgân Hoca'nın yapabildiklerinin tam yansıması değildi, çünkü o mümkün olan en yüksek seviyede yaptıklarını gizlerdi. Ama yine de normal bir yapıya sâhip olan insanlar için fazla gördüğümüzden de daha fazla işi muvaffakiyetle gerçekleştirmiş olduğunu söylerken, şunu söyleyelim ki o, herhangi bir insanın şartlarına sâhip değildi, imkânlarına sâhip değildi. Ne büyük bir mûcize olduğunu bu noktadan da fark edebiliriz.

Böyle bir insan, akşam yorgun argın evine gelir. Kendisiyle meşgul olan başka hiç kimse de olmadığı için kim bilir ne kadar büyük sıkıntılarla yemeğini hazırlar, evinin problemleriyle meşgul olur diye düşünürsünüz. Ne bir şikâyet, ne yapılan işlerinde bir eksiklik gördük. Gerçi ileri yaşlarında yanında değerli bir yardımcısı oldu, ama o kendi kendisine yeten insan olarak bizim gözümüzde bir örnekti. Misâfirlerini ağırlardı, gençlerle meşgul oluyordu. 1995 yılı dedin, o senelerde meselâ *Mesnevî* dersleri veriyordu. Kendisi ağırlıyordu, kendi evinde ağırlanıyordu gençler. Bir de onlarla meşguldü. Sâdece kürsünün arkasından ders veren insan değildi, onlarla bütünleşerek, dertleriyle dertlenerek ve onlara kendi yürüdüğü yolda iyi örnek olarak bu dersleri vermeye devam etti.

Hayâtının bütün safhalarında "mûcizevî insan" sözünü tekrar ettirecek muvaffakiyetlere imzâ atmıştır. Millî Kütüphâne'nin oluşturulmasında da onun himmetinin ziyâdesiyle bulunduğunu söylemeliyiz. Millî Kütüphâne ilk kurulduğu dönemlerde onun kurucusu olan Adnan Ötügen'in yardımcısı olması, kütüphânenin yeni dö-

nemde aldığı modern şekilde etkin rol oynamasına sebep olmuştur. Kütüphânecilik alanında Türkiye'deki akademik çalışmalarda etkin olduğu, dünyadaki çok farklı kütüphânelerde Türkiye'yi, Türk kültürünü, Türk el yazmalarını ilgilendiren konularda yegâne bir uzman olduğu, tasavvuf edebiyâtı söz konusu olduğunda canla başla, şevkle, en yüksek seviyede kitap bilgisine sâhip olan şahsiyet olduğu, çok iyi bir bürokrat olarak kendisini tanıtmış olduğu, daha nice şeyler yanında candan bir dost, benim için bir abla olduğu da nazarı dikkate alınacak olursa, Müjgân Hoca'nın yapıp ettikleri herhangi bir kategoride, herhangi bir sınıra sığmayacak gibidir. Herhalde sen de bunları çok iyi anladın.

Fulya Bayraktar: İnşallah anlamak nasibolsun. Onun hayâtına şahit olmuş olmanın kıymeti büyük.

Biz 1995'te kütüphânenin deposunda birlikte çalışmaya başladıktan sonra oradaki kitapları tasnif ederken, bizim Osmanlı paleografyasını okumakta zorlandığımızı gördü ki aslında Dil ve Târih-Coğrafya Fakültesi'nde Osmanlıca dersleri alıyor idik. Ama yeterli olmamıştı. Her işte olduğu gibi o işte de hiçbir maddî karşılık beklemeden bize eğer istersek Osmanlı paleografyası öğretebilecek olduğunu söylemişti. Yalnız, herhangi bir yere gidip gelmekte zorlandığını, mümkünse evine gitmemizi istemişti. Bizim ilk defa onun evine gidişimiz öyle başladı. Bütün bu çalışmaların arasında bir de hiçbir karşılık beklemeden isteyen bütün çocuklara Osmanlı paleografyası öğrettiğini de böylece müşahade etmiş olduk. Onun genelde insan yetiştirme yönü çok gündeme getirilmez, hep sâdece kitaplarla ilişkiliymiş gibi düşünülür ama insan yetiştirmeye de ayrıca çok önem verdiğini o zaman fark ettik. Osmanlıca derslerine birkaç hafta devam ettikten sonra, "Biz çocuklarla aynı zamanda *Mesnevî* okuyoruz isterseniz ona da gelin." demişlerdi. Sonra uzun yıllar, sanıyorum 16-17 sene *Mesnevî* okumalarına devam ettik. On beş günde bir salı akşamları onun evinde *Mesnevî* dinlemeye gitmiştik. *Mesnevî* okutur, *Mesnevî* üzerinden tasavvufu anlatırdı. Kendi Hocasının, mânevî büyüğünün *Mesnevî* şerhini takibederdi.

Kenan Gürsoy: Ne kadar şanslısınız.

Fulya Bayraktar: Çok şanslıyız çok şükür. Orada meselâ şunu gördük; iki yaşında, üç yaşındaki çocukların Müjgân ninesiydi o. Onlara da hitap ederdi, masallar anlatırdı. Bizim için Müjgân Hocaydı. Kimilerinin Müjgân Teyzesiydi, kimileri Müjgân Abla diyordu ona. Bir şekilde herkesin her şeyiyle ilgiliydi. Hep şöyle düşünürdük; bugün bu sohbeti bizim için yaptı, bizim ihtiyacımız olan şeyi anlattı. Sohbetinde bulunan herkesin de aynı şeyi düşündüğünü duyardık. Tabii *Mesnevî* sohbetinin belki tabiatının bu olduğunu da biz daha sonradan fark edecektik.

Kenan Gürsoy: Herkesin kendileri açısından aynı şeyi düşündüğünü sonradan konuştuğunuzda fark ediyordunuz.

Fulya Bayraktar: Evet. Şunu da eklemeliyim; ertesi gün, yâni çarşambaları Dil ve Târih-Coğrafya Fakültesi'nin kütüphânesinin tozlu ve soğuk deposunda akşama kadar çalışacak olmasına rağmen, salı akşamları hiç yorulmadan, bıkmadan gece yarısına kadar çocuklarla ilgilenirdi, *Mesnevî* okuması bittikten sonra da uzun saatler herkesin sıkıntısına derman olmaya çalışırdı. Maddî mânevî herkese yardım ederdi. Kapısı da, sofrası da, gönlü de herkese açıktı. Hiç kapatmadı.

Kenan Gürsoy: İnşallah kapanmasın da.

Fulya Bayraktar: İnşallah. Bütün hayâtı boyunca, hayâtımızda hep etkili olmuştu, hayâtî kararlarımızda hep etkili olmuştu. Hem duâlarıyla yanımızda olurdu, hem de meselâ; "O işi yapmasanız sanki daha iyi olacak." derdi, o işi yapmazdık. Ne hayırlar olduğunu da sonradan fark ederdik. Meselâ fakirin akademik hayâtında önemli bir karar olacak olan bir fakülte değişikliği söz konusu idi. Hayâtının son günlerinde, hastahânedeki hasta yatağında, "Güzel Sanatlar Fakültesi'ne geçme işiniz ne oldu, inşallah tamamlansın da hayır haberi alayım." demişti ve vefâtından iki gün önce de gerçekleştiğini söylemiştim. Çok mutlu olduğunu ifâde etmiş, hayır duâlarını esirgememişlerdi. Burada beni en çok etkileyen; o kadar sıkıntısının arasında ilgilenmesini beklemediğiniz şeylerle de ilgilenmesi

idi. Hayır duâsını hiçbir zaman hiç kimseden esirgemezdi. Herkes için hayır diler, hayır dilemeyi telkin eder ve hep çalışırdı. Bıkmadan, şikâyet etmeden, yalnızca çalışırdı.

Hakk'a yürüdüğü gün dahi, bilgisayarım nerede diye sormuştu meselâ. Bilgisayarını getirdik. Hazırlamakta olduğu "Anadolu'nun Sâhipleri" kitabında zihnine takılan bir yer varmış, burada bir sıkıntı var, bir hatâ var dedi ve onu düzeltti. "Bu kitabı yayınlacaksınız değil mi?" diye sordu. Yayınlayacağız efendim, dedik. Son gün, bilgisayarda tek parmağıyla çalışıyordu ve nefes alamıyordu neredeyse. Onun için, sâdece yaşantısıyla değil, Hakk'a yürüyüşüyle de bize çok şey söylemiştir.

Kenan Gürsoy: Son kitabından bahseder misin biraz.

Fulya Bayraktar: "Anadolu'nun Sâhipleri" isimli bir eser yazıyordu.

Kenan Gürsoy: Kimdi bu Anadolu'nun sâhipleri?

Fulya Bayraktar: Anadolu'nun sâhipleri; Anadolu'daki evliyâlar, erenler, şâirler, sanatçılar, mutasavvıflar, ilim ve irfan büyükleri, bir de zannediyorum uç beyleri, kahramanlar. ...

Kenan Gürsoy: Yâni bugün özellikle hatırlamamız gereken bu medeniyetin şahsiyetini onlara kazandıran, 'târihe mâlolmuş fakat ilhamları hâlâ devam etmekte olan o insanlara, Anadolu'nun gerçek sâhipleri demişti. Demek ki bir ülkenin sâhipleri o ülkenin irfânına katılan ve o irfânın gelişmesine ve muhâfaza edilmesine katkıda bulunan insanlarmış. Zaman zaman şaşırıyoruz acaba kimdir sâhipler, zenginler mi, eşraf mı, sâdece mülkî âmirler, idâreciler, hükûmetler mi, asker mi diye. Oysa bu kültüre, bu irfâna hizmet edenler Anadolu'nun gerçek sâhipleridir diye haykıran ve dünyâyâ bir şekilde hoşça bakarak ona vedâ ederken bize bunu hatırlatan bir kitap olacak inşallah. Bana kalırsa ayrıca, "Cumhûriyet'in temeli kültüredir." diyen Cumhûriyetimizin kurucusuna bağlılığını ispat etmek adına da önemli bir göstergedir bu kitap ki, o bu bağlılığı da her zaman ifâde etmiştir.

Müjgân Hoca'nın yaptığı işlerin sayılması fevkalâde normal-

dir ve vefâtı dolayısıyla bunların gerçekten bâzı kimseler tarafından sayılmakta olduğunu, bibliyografyasının yapılmakta olduğunu da biliyorum. Bunların yanında belki söylenmesinin ihmal edilmesi muhtemel bir husûsu ben şimdi burada bir vefâ borcum olarak hatırlatayım. Kuruluşuna fakirâne benim de katkıda bulunduğum, hocasının annesinin ismini taşıyan Cenân Vakfı'nın kuruluşunda, beş kurucu üyeden bir tânesi idi. Yaşlı ve yorgun olduğunu tahmin ettiğimiz bir dönemde bu vakfın kuruluşunda fevkalâde hizmeti olmuştur. Hocasının bu vakfa emânet edilecek olan eşyâlarının, eserlerinin, hâtıralarının tespitinde, bir tür listelenmesinde, arşivlenmesinde çok büyük katkısı olmuştur. Teker teker bu vakfın müzesine geçecek olan o eşyânın kataloğunu hazırlamıştır, kitapları üzerinde fikirlerini beyan etmiştir, tanıtımlarını çok küçük dahi olsa yapmıştır ve bu vakfın kurulmakta olan kütüphânesine de büyük katkıda bulunmuştur, ayrıca yapmış olduğu daha da büyük maddî ve mânevî katkıların dışında.

Âile olarak da mutlaka anılması gereken tarafları var. Bugün yüz yüze, somut olarak göremediğimiz için ancak onun vâsıtasıyla hatırlamakta olduğumuz annesi ve babası olan iki kıymetli insandan da bahsetmeliyiz. Zîra, mümkün olduğu kadar kayda geçmesinde fayda var. Annesi bir İstanbul Hanımefendisi olan Seniha Hanımefendi ve babası Bolu'nun Mudurnu ilçesinden Sâlim Usta'dır. Sâlim Usta, Mustafa Kemal Anadolu Hareketi'ne girdiğinde Mâkine Kimya Endüstrisi olacak olan o kurumun silâh yapımına katkıda bulunmak üzere ve hattâ silâh yapımını öğretmek üzere İstanbul'dan Anadolu'ya çağırılıyor. Hârikulâde değerli bir kahramandır. O bir insan güzeliydi çocukluğumdan hatırladığım kadarıyla. Sâdece yüzünün nûrânîliği dolayısıyla, hareket tarzlarındaki incelik dolayısıyla değil fakat konuşmasındaki hoşluk dolayısıyla da. İki ayrı bölgeden olmalarına rağmen anlaşılan birliklerinden dolayı Seniha Hanımefendi de, yâni annesi de aynı tarzda nûrânî, fevkalâde derûni, muhteşem bir çehre, her isteyen talebine cevap vermeye çalışan bir hâlet-i rûhiye ve zâten hiçbir şey konuşmasa, orda dursa bile

fotoğrafların da zihnimde yer etmesi bundan dolayı tabiidir.

Fulya Bayraktar: Hocam, çocukluk yıllarınızdan itibaren kendisini hatırlıyorsunuz, siz onu tanıdığınızda Müjgân Hocamız kaç yaşlarında idi, nasıl bir iletişiminiz vardı?

Kenan Gürsoy: Müjgân Hoca o zamanlar benim Müjgân ablamdı. İlk tanıdığım zamanlarda üniversiteyi bitirmiş ve doktora yapıyor imiş. Bunu çok anlattım, burada da anlatayım; nihâyet doktor oldu. Ben de onun doktorluğunu tıp doktorluğu zannettim. Kütüphâyecilik bölümünün veya edebiyâtın hangi hastalıklarla alâkalandığını bir türlü kestirememiştim. Doktora konusu; hepimizin bildiği gibi Gülşehrî'nin *Mantku't Tayr*'ı idi. Mânevî Hocası Ken'an Rifâî Hazretleri, Müjgân Hoca henüz çok gençken kendisine "sen kuşdili bilir misin Müjgân?" diye sormuşlar. Hatırlıyorsunuz değil mi bu hikâyeyi? Sorunun cevâbının ne olduğunu ben hatırlamıyorum.

Fulya Bayraktar: Bilmiyorum efendim demişler. Fakat içlerinden, "Gerekirse öğrenirim efendim." demiş olduklarını da söylerlerdi.

Kenan Gürsoy: Doktora tezi; *Mantku't Tayr*, yâni "Kuşların Dili" oldu. Böyle hoş tevâfukları olan bir hayat silsilesi var bildiğimiz ve bilmediğimiz.

Fulya Bayraktar: Hocasının bu sorusu karşısında, "İçimden kuşdili öğrenmem gerektiğini hemen geçirmiştim." derdi Müjgân Hocamız. Aradan yıllar geçtikten sonra, doktorasını yaparken de hayretle; "Ben kuşdili öğreniyorum." demiş olduğunu söylerdi.

Kenan Gürsoy: Müjgân Hoca benim çocukluğumda çok güzel hikâyeler anlatan insandı.

Fulya Bayraktar: Siz kaç yaşlarında idiniz hocam?

Kenan Gürsoy: Ben kendimi bildim bileli Müjgân Hoca vardır. Bu hikâye anlatımları benim kaç yaşına tekâbül ediyor onu çok net hatırlamıyorum ama çok küçük yaşlarımdan itibaren olduğunu söyleyebilirim. Meselâ Dede Korkut hikâyeleri anlattığını hatırlıyorum. Özellikle Dede Korkut hikâyeleri anlatırken masanın altına girip dinlediğimi, onun da bana masanın altında refakat ettiğini gayet iyi hatırlıyorum. Hârikulâde güzel bir dekor içinde bu hikâyeleri ilk

defa dinlemiş oldum, yine annesinin ve babasının devâmı olan hoş bir üslup söz konusu idi.

Fulya Bayraktar: Çocukluğunuzda kendisinden hikâyeler dinlediniz, Ankara'da olduğunuz yıllarda. Sonra siz İstanbul'da oldunuz, fakat kendisini görmeye devam ettiniz sanıyorum.

Kenan Gürsoy: Millî Kütüphâne yıllarında zaman zaman Millî Kütüphâne'deki etkinliklere gitmek üzere onun yanında oldum. Sonra büyüdükçe de İstanbul'da oturduğumuz zaman Millî Kütüphâne'deki görevi başında onu ziyârete geldim. Her seferinde çok farklı bir güzel tavrıyla, hârikulâde güler yüzle karşılar ve içinizde ne kadar sıkıntı varsa onları üzerinizden alacak şekilde konuşur, yaptığınız işin önemli olduğunu -hangi iş olursa olsun- anlatır, daha da iyi yapılması için neler yapmak lâzım geldiği husûsunda bâzı tavsiyelerde bulunur gibi konuşurdu. "Gibi." diyorum, zîra hiçbir zaman net bir şey söylemezdi. Açıkça tavsiyede bulunmazdı. Ama kendi yaptığı iş üzerinden anlatırdı, konuşurdu. Meselâ Millî Kütüphâne'nin ne demek olduğunu anlatmak sûretiyle bize hissettirirdi yapmakta olduğumuz işlerde nasıl davranmak gerektiğini. Orada çok sevildiğini, hem memurları tarafından hem de ondan yardım isteyen öğrenciler tarafından, araştırmacılar tarafından, orada çalışmaya gelen mütehasşısalar tarafından çok sevildiğini çok iyi biliyorum. Çünkü her biri ondan derin ölçülerde iltifat görmüşlerdir ve her birine aradığı kitaplar büyük kolaylıklarla sunulmuştur.

1970'li yılların sonlarına doğru doktora başladığımda doktora konumla da alakalanmıştı. Ben o zaman egzistansiyalizm çalışıyordum. Hiç egzistansiyalizmi ya da batı felsefesini bilmiş olabileceğini düşünemezdim. Ama meselâ Kierkegaard'dan bana bahsetti, hatırlıyorum. Hemen kendi yakın dostu Mübâhat Türker Küyel hocayı konuşturmak istedi. Ama ben Necâti Öner hocamla doktoramı yapmıştım. Sonradan Mübâhat hocamla olan münâsebetlerimizdeki sempati, derinlik, güzellik Müjgân hocamın tesiri ile başka bir mânâ kazanmıştır. Doktorayı bitirdiğimde yanımdaydı. Doktora yemininde jüri üyelerinin dışında bir de ayrıca Müjgân abla vardı. Beş altı ki-

şi ile birlikte. Belkıs Hanım ile söz kesimi merâsimine, o hâliyle Ankara'dan kalkarak annemle berâber bana refâkat etmek üzere Erzurum'a gelmişti. O zamanki şartları düşünün, uçak ya da yol şartlarını düşünün, -kış şartları dâimdir Erzurum'da- o şartlar içerisinde o hâliyle gelip bize refâkat etmişti ve o günde bizimle birlikte olmuştu.

Sâdece benim için değil, fakat eşim Belkıs Hanım için de çok iyi bir abla, çok iyi bir hoca olmuştur. Millî kütüphânede yaptığı çalışmaları kolaylaştırması bakımından ve berâber çalışırken ondan aldığı feyizler bakımından. Bu çok güzel bir şeydir.

Tanıdığımız, bildiğimiz en mütevazı insanlardan biriydi. Bunu her vesile ile sen de gördün, bizler de müşâhede ettik, yaşadık. Pek hoş konuşmaları içinde en az kullandığı kelime "ben" idi. Sıkça tekrarladığı ifâdelerden biri ise; "söyleyemedim mi?" idi. Ya da "anlatamadım mı?"

Fulya Bayraktar: Kimse onu anlamadığında, "Anlatamadım efendim." deyip tekrar anlatırdı. Yâni hiçbir zaman sizin anlamamış olma ihtimâliniz üzerinde durmazdı, hep "Ben anlatamadım." diye düşünürdü. "Ben" ifâdesini çok az kullandığını hatırlattınız. Meselâ *Mesnevî* okumalarında, oraya *Mesnevî* okumak için gelen herkesi aslında okutmakta olduğu *Mesnevî Şerhi*'nin yazarı olan Hocasının, mânevî büyüğünün yolunda tâlip olarak görür, Hocasının öğrencisi olarak kabul eder, kendisinin aracı dahi olamayacak olduğunu ifâde ederdi. Hepimizi bu mânâda severdi, bağrına basardı, kabul ederdi ve herhangi bir şekilde kusur görmediği gibi, Hocasının yolunun evlatları olarak da bütün öğrencilerini hep en güzel şekilde ödüllendirirdi, taltif ederdi, iltifat ederdi.

Onun bir yolun insanı olmaklığına eğer vurgu yapacaksak, âcizâne gördüğüm bir şey; hangi işi yaparsak yapalım o işi en iyi şekilde ve bu yola lâıyk olarak yapmanın aslında bu yolda yürümenin ta kendisi demek olduğunu da hem gösterir hem de bunu teşvik ederdi. Yâni hiç kimseye, hep berâber mânevî dünyâlara dalalım, aşkın içinde kaybolalım telkininde bulunmazdı; aşkın edebinin ne olduğunu mutlaka hissettirirdi.

Kenan Gürsoy: Aşkın edebinin; iştiaqla kendi vazîfesini en iyi şekilde yapmaya gayret etmek ve Allah'tan bunun için yardım niyaz etmek demek olduğunu.

Fulya Bayraktar: Hiç kimse onun aşktan eksik olduğunu söyleyemezdi, ama aşkı bu şekliyle yaşamak gerektiğini de mutlaka herkese telkin ederdi. Meselâ *Mesnevî*'deki bâzı meselelerden dolayı bu dünya hâlinden biraz şikâyet edilecek olsa veya başka bir şekilde bunlardan el etek çekmek gerektiğine dâir bir îmâda bulunulsa; hem şiddetle "Hocamız öyle mi yapmıştı" diye sorarlardı.

Hangi işi yapıyorsanız, o işi en iyi şekilde yapmanın ibâdet demek olduğunu da, mâneviyâtı hâl edinmiş biri olarak bir işi yaparken, orada o insan olarak bulunmanın yeterince mâneviyat yoluna hizmet olduğunu, ayrıca bunu dile getirmenin, ayrı bir şeymiş gibi bundan bahsetmenin fazlalık olduğunu da onda görmüştük biz.

Kenan Gürsoy: Çok güzel bir şeye temas ediyorsun, tam da İslâmiyet'in kendisi budur işte. Burada ölçü edep. Hem kendi üzerine almadan en güzel şeyleri Hocasına bağlayarak hem de yapılan işin bizzat kendisinin Allah için olduğunu ifâde ederek o ölçü çerçevesinde bu işi yaparak ve ayrıca mâneviyâtın dünyâdan el etek çekmek olmadığını da göstererek, değil mi?

Fulya Bayraktar: Evet.

Kenan Gürsoy: Onu anarken, hep tevâzuundan bahsediyoruz, dostluğundan bahsediyoruz, huzur katan üslûbundan bahsediyoruz. Kendisini tanımış olan herkes de bunlardan bahsediyor çok şükür. Hacı Bayram Veli Câmii'nden uğurlandı. Oradaki kalabalıktan, farklı insan gruplarının durumundan, bilim adamından, herhangi bir sâde vatandaşa kadar ne kadar sevildiğini gördük. Bilim adamından, idârecilerden, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterinden profesörlere kadar ne kadar sevildiğini bu noktada tekrar görmüş oluyoruz.

Benim her zaman anlattığım hoş bir hâtıra var, burada bir defa daha kayda geçmesi için anlatalım; onun tevâzuuna örnektir, benim de ukalâliğime örnektir.

Fulya Bayraktar: Estağfurullah.

Kenan Gürsoy: Bir kitap bulmuştum, tasavvuf alanında yazılmış olan bir kitap. Kitabı okumuş olduğumu göstermek adına Müjgân Ablâ'ya bu kitaptan bahsettim. Maksadım bir gençlik hevesi ile, benim bu işlerle de meşgul olduğumu onun görmesi, takdir etmesi idi. Gençler bunlarla da meşgul oluyor fikrini, onda kendi adıma uyandırmaktı herhalde. Yâni ukalâlıktı. Kitabı takdimimi büyük bir zevkle dinledi. İlk defa olarak dinliyormuş, sanki kendisi o kitabı henüz görmemiş gibi bir hava içinde dinledi. Benim bununla alâkalı olmamdan fevkalâde memnun oldu. Kitabın mevzuu Sinan Ümmi Hazretleri idi. Onun hakkında kendi bildiği kadarıyla gibi bir davranış içinde bâzı bilgiler verdi. Ben de fevkalâde memnun oldum, gurûrum okşandı. Ama eve geldiğimde bu bahsettiğimiz kitaba tekrar göz attım. Meğerse kitabın önsözü Müjgân Hoca tarafından yazılmış. Bu onun tevâzuuna en güzel örnektir.

Hayâtı boyunca pek çok iş yapmış, pek azından bahsetmiştir. Belkıs Hoca daha önce yapıldığını bilmediği için onun bir bibliyografyasını yapmaya çalıştı, neye uğradığını şaşırđı. Sabah dörtlere kadar günlerce çalıştı. Mümkün değıl bu diyor. Makâleler, bibliyografyaları, kitapları, monografileri... Mümkün değıl diyor, ama her an bir şey daha çıkıyor.

Fulya Bayraktar: Hep de eksik oluyor, çünkü söylemiyorlar bunu ben yaptım diye.

Kenan Gürsoy: Ayrıca Belkıs Hanım bütün bu eserlerin yanı sıra, *Edebiyat Ansiklopedisi*'nin de neredeyse kendisi tarafından yazıldığını söylüyor. Bu şevki bizim tekrardan bir yerlerde bulup kendimize ve yeni yetişenlere aşılamanız lâzım.

Fulya Bayraktar: Hocam gâliba mâneviyat diye ayrı bir alan düşünmedikleri için, bunu ibâdet olarak yapıyorlar. Yâni hangi işi yapıyorsanız o işi en iyi şekilde yapmak ve Allah rızâsı için yapmak zâten Hakk'a hizmet ve ibâdet gibi düşünöldüğü için her an bir şeyler yapmakta gördük biz onu. Son dönemlerine ve rahatsızlığının iyice arttığı dönemlere şahit olduk, çok ağırları vardı, biliyorduk, o hiç şikâyet etmedi. Meselâ onunla ilgilenen hekim arkadaşların,

“Nasıl tahammül edebildiğine ilişkin bir fikrimiz yok.” dedikleri o noktalarda dahi, “İyiim çok şükür.” derdi.

Kenan Gürsoy: Bir özelliğinden daha bahsedelim; Müjgân hoca eski ile yeni, Osmanlı ile Cumhûriyeti, kadim irfânımızla modern dönemlerin bize getirdiği o farklılığı kendisinde telif etmiş bir insandı.

Fulya Bayraktar: Bir de belki kendi mesleğimiz açısından bizim hatırlamamız gereken bir özelliği; felsefe husûsunda önemli dikkatleri olduğu idi. Bizim felsefeci olarak aslında düşünce hayatımız açısından ne kadar önemli bir iş yapmakta olduğumuzu bize sık sık söylediğini hatırlıyorum.

Kenan Gürsoy: Felsefeyi hissediyordu.

Fulya Bayraktar: Sizinle yapılan sohbet kitabını da ilk çıktığında hemen okumuş ve değerlendirmişlerdi. Bu değerlendirme de bizim için çok kıymetli ve onun tefekküre karşı hassâsiyetini görmek bakımından önemli.

“Sohbet olduğu için bir kere zâten tarzı bizim geleneksel üslûbumuza çok uygun olmuş.” demişlerdi. “Bizim kendi kültürümüze âit ve mâneviyâtımıza âit kavramların işte siz felsefeciler tarafından daha entelektüel bir hâle getirilerek tartışılmasını ve bugünün dili ile söylenmesini çok önemli buluyorum.” demişti. “Çünkü mâneviyâtı tefekkürden ayıran bir kitle oluşmaya başladı, bundan son derece rahatsızım, tefekkürden ayrı düşünülemez mâneviyat ve burada bu çok güzel görünüyor.” demişti.

Kenan Gürsoy: Müjgân Hocamızın bu söylediklerini nakledişin benim için bir müjde gibi geliyor. Yâni onun son aylarında söylediği ve bizi felsefe yapmaya teşvik eden bu sözleri gelecek adına bir tasarı, bir proje, bir ümit şeklinde, aslında bizim gibi bu kültürün insanı olup, bu irfâna bağlı olduğunu düşünüp yeni şeyler söyleme zamânıdır diyenler için çok önemli. Bizi teşvik eden bu sözleri benim kulağımda inşallah, Müjgân Abla’nın bir cesâretlendirmesi olarak kalacak.

Müjgân Cunbur'a Dâir:

Bir Anı, Bir Not

Prof. Dr. Ahmed Güner Sayar

I

Müjgan Cunbur Hanım'ın 23 Eylül 2013 günü vefat haberini gazetelerden okuduğum zaman içimde bir tel koptu. Kişiye özel bir telin kopması için, her halde, duygu telinin taşıyamayacağı bir yükün yüklenmesi gerekiyor. Oysa benim, Müjgân Cunbur ile bir muarefem, zihnime kazınmış, hâtırasını gönlümde taşıyacağım bir can-sohbetim bile olmadı. İşte o nedenle, kaybettiğim bir değerle kuramadığım gönül bağının verdiği üzüntü, teli kopardı. Dünya gözüyle kendilerini bir kez gördüm. Bunun hikâyesini birazdan kaydedeceğim. Ama asıl söyleyeceğim, bu mübârek hanımın vefâtına açılan günlerde, çalışmalarımın bana ikrâmı, onun rûhî ziyâretlerinin olmasıydı. Sözünü ettiğim bu ziyâretler, ya da gönüle düşmeler, 2013 yılında, vefâtının 20. yılı münâsebetiyle, rahmetli Sâmîha Ayverdi için bir yazı kaleme alma arzusu ile başladı. Ayverdi külliyyâtının içerisinde dolaşmam, konu başlığı itibârıyla özgün olduğuna inandığım bir yazıyı kaleme almamı gerektirdi. "Sâmîha Ayverdi'de Mekân Algısı" başlıklı yazım, bu çalışmanın ürünüdür.¹ Bu çalışmam yol alırken, bir başka açıdan, hiç farkında olmadan erdiğim bir mükâfatı dile getirmek isterim. Meğerse ben de, tıpkı Sâmîha Ayverdi ve Müjgân Cunbur'la birlikte, aynı coğrafyada -Fâtih'te Çarşamba / Hırkaşerif ekseninde- fakat, birbirini yaklaşık yirmişer yıllık fâsılalarla tâkip eden akan zamanda buluşmuşuz. Mükâfatın özü şu: Akan zamanın rûhunu yakalamak için Osmanlı'nın son kuşağının Cumhûriyetin ilk

¹ Ahmed Güner Sayar, 'Şehzâdebaşı'ndan Hırkaşerife: Sâmîha Ayverdi'de Mekân Algısı, Sâmîha Ayverdi'nin İstanbul'u, İstanbul, 2014, s. 75-99.

iki kuşağı ile eklemlenmesi, netice itibâriyle, mekânın rûhunu algılamamıza ve muhâfaza etmemize sebep olmuştur.

Müjgân Cunbur Hanım'ın vefâtı ertesinde, onun kaleminden *Kubbealtı Akademi Mecmuası* 'nda çıkan "Sâmiha Ayverdi'ye Dâir" başlıklı yazısından, doğumu ve çocukluk günlerinin geçtiği 1930'ların Fâtih Çarşamba'sını tanımak imkânına kavuştum.² Mekânın rûhunun yakalanmış olması da, doğumunun ona bir ikrâmı olduğunu kaydetmeliyim. Buna ek olarak, onun şuurulu bir Fâtihli olmasının ardında, ebeveynlerinin Ken'an Rifâî [Büyükaksoy] Efendi'ye intisapları olduğunu gördüm. Bu hâl ü keyfiyet, ona bir ebeveyn mîrâsı oldu. Zaman içerisinde, Müjgân Cunbur Hanım da, bir Nuh Tufânı olan bu hayatta, Ken'an Efendi'nin rehberliğindeki gemide, zâtına mahsus sığınılacak bir yer bulması da beni ayrıca gönendirmişti.

II

Müjgân Cunbur ismiyle tanışmam, onun muhtelif dergilerde çıkan edebiyat ağırlıklı yazılarıyla başlamıştı. Kütüphâne çalışmalarımda, dergiler arasında dolanırken, karşıma çıkan Müjgân Cunbur imzalı yazılardan elek üzerinde kalanlar, Ziyâ Gökâlp merkezli olanlardı. Özellikle "Ziyâ Gökâlp'e Göre Edebiyat" ve "Ziyâ Gökâlp ve Kadın" yazıları, Gökâlp düşüncesinin pek uzanılmamış köşelerine ışıklar salıyordu.³ Bilhassa, Ziyâ Gökâlp'in fikirlerine atıfta bulunarak kaleme aldığı "Ziyâ Gökâlp ve Kadın" yazısında Müjgân Hanım, eski Türk toplumunda kadının yerini ve önemini ortaya koymuş ve yazısını da yaptığı şu tespitle bağlamıştı: "...Ziyâ Gökâlp, kadın haklarının savunucusu olarak, büyük Atatürk'ün 'kadın devrimi'ne en büyük hizmeti geçenlerden biri[dir]"⁴

Bu meyanda, onun Ankara'da Millî Kütüphâne müdürlüğün-

² Kubbealtı Akademi Mecmuası, Sayı 169, (2014), s. 10 vd.

³ İlk yazı: Müjgân Cunbur, 'Ziyâ Gökâlp'e Göre Edebiyat', *Hisar*, sayı 131, (1974)'de çıkan bu yazı aynı yıl *Ziyâ Gökâlp*, sayı 1, (1974), s. 136-142'de ıktibas edilmişti. İkinci yazı: Müjgân Cunbur, 'Ziyâ Gökâlp ve Kadın', *Türk Kültürü*, sayı 136, (1965), s. 75-81.

⁴ Agy., sf. 81.

de bulunduğunu da öğrendim. Görevi sürerken, bir çok araştırmacıya yardım elini teklifsizce uzatması, elbette Millî Kütüphâne'yi bir kültür merkezi hâline getirdiğinden şüphe edilemez. Sâhib-i hâne Müjgân Cunbur'un etrâfında kenetlenen zengin dost halkasının, bazı dostlukları perçinlemiş olduğunu, şahsi hâtıra kayıtlarına yansımından anlıyoruz. Bunlardan biri de, rahmetli Abdülbâki Gölpinarlı'nın Ankara'ya her gidişinde Millî Kütüphâne'ye uğraması ve Müjgân Hanım'ı ziyâret etmesidir. Rahmete vesîle olması dileğiyle, Hâdi Şenol'un yaşadığı bir olayı onun anılarından aktarmak isterim:

"...Abdülbâki Gölpinarlı, Müjgân Hanım'ın genel müdürlüğü döneminde, Millî Kütüphâne'ye her gelişinde, ona da uğrarmış. Son uğrayışlarından birinde, Müjgân Hanım'a söylediği şu cümle hayli anlamlı: 'Ölümüm Ağustos ayında olsa bile, Allah'tan öyle bir rahmet istiyorum ki, bütün her taraf yıkansın, ben yıkanayım ve bütün günahlarımı da bu dünyâda bırakıp, günahsız öbür dünyâya gideyim'"⁵

III

Hayat rüzgârının, Müjgân Cunbur'u İstanbul'da tutmayıp alıp Ankara'ya götürmesi karşısında kendileriyle görüşme şansım hiç olmadı. Halbuki o, nâdide bir güher, kendisiyle sohbet edilecek, sohbetlerinden kayıtlara girmemiş nice bilgiler devşirilecek bir can imiş. Ona mülâkî olamamanın gerisinde, var olan Allah'ın takdirini görmek gerekiyormuş. Şimdi, ilk ve son kez, nerede ve ne zaman, Müjgân Hanım'la bir araya gelişimin hikâyesini anlatabilirim.

2000 yılı Aralık ayında Mevlânâ ihtifâline katılmak üzere eşimle birlikte Konya'ya gitmiştik. O târihlerde, Konya'da semâ âyinleri basketbol sâhasında icrâ edilirdi. 'Şeb-i arus' töreni için bizler, basket salonunda tribünlerden birinde basamakları çıkıp kendimize bir yer bulmanın telâşı içindeyken, önümüzde bastonuna abanıp ağır aksak yürüyen bir hanımın güçlkle basamakları tırmandığını gördük. İzinlerini alarak bu hanımı, eşimle birlikte, âdeta kol-

⁵ F. Öztürk – G. Kuş, 'Abdülbâki Gölpinarlı (1900—1982)', H. Şenol (haz.), *DTCF'de Türkoloji'nin Öyküsü*, (Ankara, 2006), s. 207.

tuklayarak, bir kaç basamak yukarıda bir yer bulduk ve yan yana oturduk. Aramızda, çok kısa soluklu bir tanışma faslı geçti. Bu hanım, önce teşekkür etti ve bizleri tanımak istedi. Sonra, kendisinin de Müjgân Cunbur olduğunu söyledi. Ben, bu isme âşinâ olduğumu ifâde ettikten sonra, kendilerine ülkemiz kültürüne ivazsız hizmet eden bir insanla tanışmış olmaktan duyduğum mutluluğu söyledim. Başlayan semâ âyini ile sohbetimizi kestik, huşû içerisinde icrâ edilen âyin-i şerifi izlerken, zihnimi bir beyit hareketlendirmişti:

Âyin olsun semâ içinde

Vuslat doğsun vedâ içinde⁶

Semâ âyinin nihâyete ermesiyle birlikte, biz gene aynı tertip, basamakları adımlayarak çıkış kapısına geldiğimizde Müjgân Cunbur Hanım, Konyalı dostlarını gördü. Vedâ ederken, ben hafifçe baş kesip, 'aşk-ı niyaz ederiz, efendim' dedim. Vakur bir tebessümün yüzünü aydınlatıldığını gördüm.

Âyin sırasında, zihnime takılan beyitte geçen,

Vuslat doğsun vedâ içinde

mısrâı, kendi hükmünü rû-be-rû görüşmeye çevirmedi. Konya rû-yâsının ikrâmının arkası gelmediği için üzüldüm. Bir meczub-ı ilâhiye 'nasılsın?' diye sormuşlar. O da cevâben: 'Cenâb-ı Hakk'ın lutfettiği kadar iyiyim' demiş. Bana olan lütuf, onunla bir semâ âyini birlikte izlemekmiş. Buna da şükür! Ancak, tesellim o ki, zaman içerisinde okumalarımın aydınlığında Müjgân Hanım'la rûhî bir râbîta kurdum. O, benim cennetimdeydi. Vefâtı ertesinde, hakkında çıkan yazıların ortak paydası ise, onun mübârek bir insan olduğudur. Esâsen kendisinin Sâmîha Ayverdi için kaleme aldığı yazıdaki hâkim ruh hâli de, Müjgân Hanım'ın eski terbiyenin mümtaz bir numûnesi, bir numûne-i imtisal olduğunu göstermektedir. 'Hayâli cihan değen' bu aziz İstanbul Hanımefendi'sine Allah'ın vâsi rahmetini niyaz ederim.

Ömer Seyfeddin'in Hikâyelerinde Balkanlar ve Balkan Savaşı İzleri

Prof. Dr. Abdullah Uçman

Fransız İhtilâli'nden (1789) itibaren önce Avrupa kıtasında başlayan milliyetçilik hareketlerinin giderek hızla yayılması, II. Meşrûtiyet'in ilânını tâkip eden süreçte Osmanlı Devleti'nin içine düştüğü karışık durum ve özellikle Ruslarla İngilizlerin kışkırtması sonucu giderek Balkanlar'da bir savaşı kaçınılmaz hâle getirmiş bulunmaktadır. Rusya'nın öncülüğünde önce Yunanistan-Bulgaristan-Karadağ ve Sırbistan, kendi aralarında anlaşarak Osmanlı Devleti'ne karşı bir savaş hazırlığına başlar. Bu sırada Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu siyâsî kargaşa ile devlet idâresini tamâmen eline geçiren İttihad ve Terakkî Cemiyeti'nin yanlış politikaları da memleketi kaçınılmaz bir şekilde savaşa doğru sürükler.

1912 yılında Yunanistan-Bulgaristan-Karadağ ve Sırbistan, Osmanlı Devleti'ne bir nota vererek Berlin Antlaşması hükümleri doğrultusunda memlekette milliyet esâsına dayalı bir ıslahat yapılmasını, kendilerine özerklik verilmesini; ayrıca idârecilerin Belçikalı veya İsviçreli vâlilerden seçilmesini isterler. Bu istekleri kabul etmeyen Osmanlı Devleti önce Bulgaristan'a, daha sonra Sırbistan ve Yunanistan'a savaş ilân eder. Yaklaşık olarak sekiz ay süren ilk Balkan Savaşı sonunda başta Edirne olmak üzere Yanya, Manastır, Selânik ve İşkodra kaybedilir.¹

İlk Balkan Savaşı üzerinden henüz çok geçmeden aldıkları

¹ İ. Hâmi Danişmend, *İzahlı Osmanlı Târihi Kronolojisi*, C. IV, 2. b., İst. 1972, s. 389-390.

yerleri kendi aralarında paylaşmaya çalışan Balkan devletleri arasında ihtilâf çıkınca, bunu fırsat bilen Osmanlı ordusu Edirne'yi Bulgarlardan geri alır; ancak savaşın sonunda imzâlanan Londra Antlaşması uyarınca Kırklareli ve Edirne'yi tekrar Bulgaristan'a terk eder. Bu defa diğer Balkan devletleri aldıkları yerleri yine aralarında paylaşamayınca, Bulgaristan'a saldırırlar ve Bulgarlar Edirne'yi bize geri vermek zorunda kalır. Nihâyet savaşın sonunda 1913'te imzâlanan Bükreş Antlaşması (1913) ile Edirne ve Kırklareli dışında Balkanlarda Osmanlı hâkimiyeti altındaki toprakların hemen hemen tamamı elimizden çıkmış olur².

*

Çeşitli edebiyat târihlerinde yeni Türk hikâyeciliğinin temelini atan öncü isimlerden biri olarak kabul edilen Ömer Seyfeddin, 1908'de II. Meşrûtiyet'in îlânından sonra Mülâzım-ı evvel rütbesiyle Üçüncü Ordu'nun Selânik'teki bir nizâmiye taburuna tâyin edilir. Ömer Seyfeddin burada iki yıl kadar Serez, Pirlepe, Razlık, Babina ve Köprülü dolaylarında çete tâkibi görevi yapar. Bu sırada Balkan kavimleri arasındaki milliyetçi duyguların nasıl uyandığına yakından tanık olur. Özellikle Yakorit'te bulunduğu sırada şâhit olduğu bâzı manzaralar karşısında askerlikten büsbütün soğur ve Ziyâ Gökâlp'in İttihat ve Terakkî Fırkası vâsıtasıyla sağladığı tazmînat sâyesinde 1911 yılında askerlikten ayrılır. Ancak kısa bir süre sonra Balkan Savaşı'nın başlaması üzerine tekrar askere çağrılır ve Garp Ordusu'nun 38. Alay'ında görev alır. Önce Komanova'da Sırlara karşı savaşır; 24 Ekim'de yapılan Komanova Savaşı kaybedilince, Osmanlı ordusu Arnavutluk'a doğru çekilir. Ömer Seyfeddin'in bulunduğu birliğe Yanya kalesinin savunması verilmiştir; Yanya'nın savunması sırasında Yunanlılar'a esir düşen Ömer Seyfeddin bir yıl kadar Atina yakınlarındaki Nafliyon kampında esir kalır. Ömer Seyfeddin, ancak 17 Aralık 1913'te esâretten kurtularak İstanbul'a geri dönebilir³.

² İsmâil Hâmi Danişmend, *İzahlı Osmanlı Târihi Kronolojisi*, C. IV, 2. b., İst. 1972, s. 394.

³ Tâhir Alangu, *Ömer Seyfeddin-Ülkücü Bir Yazarın Romanı*, İst. 1968, 1968, s. 109-149.

Ömer Seyfeddin, bir kısmı Balkan Savaşı'ndan önce, bir kısmı Balkan Savaşı sırasında kaleme almış olduğu, "Nakarat", "Beyaz Lâle", "Bomba", "Hürriyet Bayrakları", "Primo Türk Çocuğu" ve "Tuhaf Bir Zulüm" adını taşıyan hikâyelerinde Balkanlar'da karşılaştığı çeşitli acı olaylarla birlikte özellikle Bulgar komitacılığını, Balkan kavimleri arasında millî uyanışın yol açtığı insanlık dışı vahşî katliamları ve bütün kahramanlıklarına rağmen Türklerin bu uyanışa karşı ciddî bir tepki gösterememesi yüzünden uğranılan felâketleri dile getirmiştir.⁴

*

Ömer Seyfeddin, "Gençliğini Makedonya'da geçirmiş eski bir zâbitin hâtıra defterinden; 30 Teşrin-i sâni 1319 (13 Aralık 1903), Pirbeliçe" notuyla yayımladığı "Nakarat" adlı hikâyesinde, II. Meşrûtiyet'in îlânından henüz beş yıl kadar önce Balkanlar'da Makedonya civârında komitacıları tâkip eden bir Osmanlı subayının izlenimlerini nakletmektedir.

Manastır civârında Babina köyünde müfrezesi ile bir süre konaklamak mecbûriyetinde kalan bir Osmanlı subayının şâhit olduğu manzara, Balkanlar'ın artık elimizden çıktığını açıkça göstermektedir.

Hikâyenin adı, Türk kumandanı ile güzel Bulgar kızı arasında nakarat sûretinde sürekli olarak tekrarlanan şu iki şarkı mısraından alınmıştır:

Naş naş,
Çarigrad naş!

Haydi söyle:

Naş naş,
Çarigrad naş⁵...

"Nakarat" adını taşıyan hikâyede, milliyetçilik suurunun Bulgarlarda ve hemen hemen bütün Balkan kavimlerinde genç kızlara

⁴ Cevdet Kudret, *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman*, Ankara 1970, s. 25-26.

⁵ Hülya Argunşah, *Ömer Seyfeddin-Bütün Eserleri: Hikâyeler 3*, İstanbul 1999, s. 24-34.

varıncaya kadar uyandırıldığı; bizde ise değil çocuk-çocuk, akli başında aydınlarda bile henüz böyle bir şuurun uyanmamış olduğu vurgulanmaya çalışılır.

Kısaca özetleyecek olursak "Nakarat", Bulgar milliyetçiliğinin çocuk-çocuk, kadın-erkek, genç-yaşlı hemen bütün Bulgar halkında nasıl uyandırılmış olduğunu ortaya koyarken, güzel bir Bulgar kızının söylediği:

"Olacak olacak,

İstanbul bizim olacak!" anlamına gelen:

"Naş naş, Çarigrad naş!" nakaratını uzun müddet kendisine karşı bir çeşit ilân-ı aşk zanneden Osmanlı zâbiti, tam köyden ayrılacağı gün şarkının ne anlama geldiğini anlayınca, büyük bir pişmanlık ve üzüntüyle, içine düştüğü trajik durumun farkına varır.⁶

Adı geçen hikâye, aynı zamanda Türk toplumunda milliyet duygusunun henüz uyanmamış olmasının acı bir hicvi şeklinde de okunabilir.⁷

*

"Bedbaht Rumeli Müslümanlarına..." ithâfıyla yayımlanan "Beyaz Lâle" adlı hikâye ise, din, îman, vicdan, nâmus gibi insânî değerlerden tamâmen mahrum, okurken insanın kanını donduran ve insanı insanlığından utandıran barbar Bulgar komitacılarının Balkanlardaki Müslüman-Türk halkına ve özellikle kadınlarına revâ gördükleri, belki de târih boyunca bir eşine rastlanmayan zulümlerin anlatıldığı korkunç bir hikâyedir.

Bulgaristan'da Serez'de geçen hikâyede, "Medeniyet, insâniyet, merhamet gibi boş, mânâsız olduktan ziyâde muzır olan, yalanlara inanmayacağız!"; "İnsâniyet fikri dünyânın en büyük, münâsebet-siz, en eski, en rezil saçmasıydı." ve "Katliam bir ilâçtır!"⁸ diyen Balkan Savaşı'nın gâlibi Bulgar ordusu kumandanı Radko

⁶ Hülya Argunşah, *Ömer Seyfeddin-Bütün Eserleri: Hikâyeler 3*, İst. 1999, s.s. 33-34.

⁷ İnci Enginün, *Ömer Seyfettin'in Hikâyelerinde Yabancılar*, Mukâyeseli Edebiyat, İstanbul 1992, s. 152-153;

⁸ Hülya Argunşah, *Ömer Seyfeddin-Bütün Eserleri: Hikâyeler 1*, İstanbul 1999, s. 303.

Balkanski'nin Müslüman-Türkleri Balkanlardan göçe zorlayarak temizleme projesini nasıl vahşice uyguladığı anlatılmaktadır. Radko Balkanski'ye göre "Serez'in istilâsında sırayla uygulanacak altı madde şunlardır:

1) İki büyük fırın yarım saate kadar yakılıp hazırlanacak;

2) En zenginler yarım saat içinde ayrı bir binâya toplanacak; bu binâyı merkez taburundan bir takım belirleyecek;

3) Câmilerin içindeki bütün eski halılar, antika seccâdeler, kıymetli levhalar büyük ve cesur çarımıza, Ferdinand'a âittir. Hepsî ilk vâsıta ile Sofya'ya gönderilmek üzere merkez kumandanlığına getirilecek;

4) Şehrin en meşhur ve büyük câmiî olan Sultan Câmiî'nin mümkün olduğu kadar süratle minâresi yıkılacak ve kapısına "Prens Boris Kilisesi" levhası asılacak. Kubbenin üzerindeki hilâl indirilerek yerine Bulgar arması takılacak. Gâzi Evrenos Câmiî'ne halkalar mihlanarak ordu mekkârelerine ahır, Halil Paşa Câmiî domuz pastırmalarına depo olacak. Katakoz, Süleyman Efendi ve Tarhuncu Muhiddin câmileri, lüzumları olmadığından, ta temellerinden yıkılacak. Yarın sabah duâsı papazlar tarafından bu yeni Prens Boris Kilisesi'nde yapılacak;

5) Her çeteye muâvin olarak ikişer manga asker ve birer süvâri posta neferi verilecek;

6) Yukarıdaki maddeler icrâ olunmadan evvel Türk mahallelerinden çabucak yetmiş seksen kadar kadın istintak için toplanacak ve ilk yanan fırına getirilecek.. Kadınları para tahkiki için toplamıyorlar. Orduda generaller, miralaylar, kumandanlar var; onlara yarın gece kız lâzım, kadın lâzım, eğlenme lâzım. Neferler, onbaşılar, çavuşlar, zâbitler keyifleri çıtsınlar da onlar Katolik papazları gibi pineklesinler mi? Şehrin en güzel kızları onlara ayrılacak. Ey, şehrin en güzel kızları hangileri olduğunu nasıl bileceğiz. Her mahallede gelecek kadınlara soracağız; ona göre ayırıp tertip edeceğiz."⁹

⁹ Hülya Argunşah, Ömer Seyfeddin-Bütün Eserleri: Hikâyeler I, İst. 1999, s. 306-307.

Önce Serez'in genç ve orta yaşlı kadın ve kızlarını bir araya toplayan kumandan, kadınların soyunmalarını ister; Müslüman-Türk kadınları buna karşı direnince, yanan bir ekmek fırınına çocuklu bir kadının önce çocuğunu, arkasından kadını attırınca, işkence başlar. Çıplak bir halde yere önce şişmanca bir kadın yatırılır; kasaturayla kadının göbeği üzerinde bir delik açılır ve fışkıran kanlar içinde bir asker hayvânî şekilde nefsini körletir; karnı delinen kadınlar kısa sürede inleye inleye can verirler¹⁰.

Radko Balkanski, arkasından şehrin en güzel kızı olan Hacı Hasan Efendi'nin kızı Beyaz Lâ'li'ye tecâvüz etmek üzere konak yavrusu evlerine gider, ancak kız uzun müddet direnmesine rağmen elinden bir şey gelmeyince, düşmana teslim olmak yerine uzun bir boğuşma sonunda bir fırsatını bulup kendisini evin üçüncü katından aşağıya atıp intihar eder. Avını göz göre göre elinden kaçırdığına yanan kumandan, ölmüş kızı bahçeden alıp getirir yatağına yatırıp iğrenç bir şekilde ölmüş kıza vahşice ve defâlarca tecâvüz eder.

İnsanda bir tiksinti ve bir nefret duygusu uyandırmadan okunmakta güçlük çekilen "Beyaz Lâle", Ömer Seyfeddin'in eserleri arasında bu tür işkence ve zulümlerin anlatıldığı tek hikâyedir. Hikâyecisi, insanlıktan nasibini almamış, barbar, vahşi sürüleri andıran sefil Bulgar komitacılarını, başta kumandanları olmak üzere burada bütün acımasızlığıyla ve oldukça başarılı bir şekilde tasvir etmiştir¹¹.

Ömer Seyfeddin bir bakıma burada: "Ey ahâli, size yapılan her türlü rezâlete, işkenceye, esârete boynunuzu eğeceğinize, başınızı kaldırın, vatanınız için çarpışın, şerefinizi, nâmusunuzu ve vatanınızı koruyarak can verin!" demek ister.¹²

*

¹⁰ Hülya Argunşah, *Ömer Seyfeddin-Bütün Eserleri: Hikâyeler I*, İst. 1999, s. 313.

¹¹ İnci Enginün, *Ömer Seyfettin'in Hikâyelerinde Yabancılar*, Mukâyeseli Edebiyat, İstanbul 1992, s. 150-151;

¹² Salim Durukoğlu, "Ömer Seyfeddin'in Hikâyelerinde Dünkü Balkanlar", Balkan Savaşları Paneli: 3-4 Mayıs 2011, İstanbul 2012, s. 245;

“Bomba” adını taşıyan hikâyenin esas iki karakteri ise, mandoliniyle sosyalist marşı çalan Boris ile İslav ırkına mensup hâmile ve güzel karısı Magda’dır. Boris beş yıl kadar Sofya’da tahsil gördükten sonra dağa çıkar, çetecilere karışır. Ancak Jöntürkler’in Meşrûtiyeti ilân etmeleri üzerine şehre iner, silâhını hükûmete teslim eder ve köyüne döner. Bu karı-koca, aralarına katılmaları husûsunda ısrar eden Bulgar komitacılarının teklif ve tehditlerinden kurtulmak üzere bütün mallarını satıp savaşın olmadığı bir yere, Amerika’ya gitmeye karar verirler. Ancak karı-kocanın köyden ayrılacaklarını bir şekilde haber alan Kaptan Raçof, Pançe ve Sandre adlı komitacılar köye iner ve dâvet ettikleri bir evde Boris’i öldürüp gövdesinden ayırdıkları kellesini siyah bir beze sararlar. Daha sonra evine giderek babasından zorla sekiz yüz lirayı aldıktan sonra içki içip ortada oynattıkları, daha sonra tecâvüz edecekleri Magda’ya, kocası Boris’in kellesinin sarılı olduğu bezi bomba diye verir ve emniyetli bir yerde saklamasını tenbih edip çıkar giderler. Bez yumuşuğunu eline alan Magda, önce bir ıslaklık hisseder, daha sonra elinin kanlandığını fark eder; yumak hâlindeki bezi açtığında ise acı hakikat karşısında dona kalır: “Baktı baktı, dikkatle baktı ve birden öyle müthiş, öyle keskin, öyle feci, öyle korkunç bir nâra attı ki ocağın başındaki Baba İstoyan sıçradı ve gelinine koştu. Dikkat etti.. O tuttuğu şey, oğlunun güzel ve kumral Boris’in vücudundan koparılmış kesik ve kanlı kafası idi...”¹³

Bu hikâyede de görüldüğü gibi, Bulgar komitacılarının gerçekleştirdiği zulüm ve işkence sâdece Müslüman-Türklere karşı değil, onların yanında yer almayan, zulümlerine iştirak etmeyen herkese, hattâ kendi soydaşlarına karşıdır. İnsanlıktan nasibini almamış, merhamet duygusundan mahrum, akla hayâle gelmeyen vahşetleri yapabilecek tiyneteki bu adamlar, burada da insanın kanını donduracak bir şey yapmaktan kaçınmazlar.

*

¹³ Hülya Argunşah, *Ömer Seyfeddin-Bütün Eserleri: Hikâyeler I*, İstanbul 1999, s. 164.

Ömer Seyfeddin "Hürriyet Bayrakları" adını taşıyan hikâyesinde ise, memlekette henüz varlığını sürdüren Osmanlı birliği (İttihâd-ı anâsır) düşüncesine bağlı olarak, II. Meşrûtiyet'in ilân edildiği 23 Temmuz 1908'in ikinci sene-i devriyesinde memleketteki bütün etnik unsurların bu bayramı nasıl aynı heyecan ve coşkunlukla kutladıklarına dâir safça inancını ve bunun sonunda, uzaktan bayraklarla süslenmiş gibi görünen bir Bulgar köyünde asılı şeylerin aslında kırmızı biberler olduğunu ve büyük bir sukut-ı hayâle uğradığını konu edinir.

Hikâyesinde, Osmanlı birliği tezini savunan Osmanlılık fikriyatını ironik bir şekilde eleştiren yazar, burada, artık Osmanlı birliğinin hayalden başka bir şey olmadığını ifâdeye çalışır. Hikâye de Bulgaristan'da Cuma-i Bâlâ'dan Razlık'a giden yol arkadaşı iki zâbit arasında karşılıklı şöyle bir konuşma geçer:

"- Bütün Osmanlılar kimlerdir?

- Tuhaf sual! Araplar, Arnavutlar, Rumlar, Bulgarlar, Sırlar, Ulahlar, Yahûdiler, Ermeniler, Türkler... Hâsılı hepsi...

....

Bir cinsten olmayan şeyler cem edilemez. Meselâ on kestâne, sekiz armut, dokuz elma... Nasıl cem' edeceksiniz? Bu mümkün değildir. Ve bu imkânsızlık nasıl riyâzî ve bozulmaz bir kâide ise, birbirinden târihleri, ananeleri, meyilleri, müesseseleri, lisanları ve mefkûreleri ayrı milletleri cem' edip hepsinden bir millet yapmak da o kadar imkânsızdır. Bu milletleri cem' edip "Osmanlı" derseniz yanılmış olursunuz."¹⁴

Zâbitin, uzaktan 10 Temmuz günü Meşrûtiyet'in ilânını kutlamak için kırmızı bayraklarla süslenmiş gibi görünen Bulgar köyü hakkındaki kanaatleri dikkate değer mâhiyettedir. Ona göre Bulgarlar, Osmanlı Devleti'ne son derece sâdık ve Meşrûtiyet'in getirmiş olduğu değerleri tamâmiyle benimsemiş görünürler. Oysa yazar-anlatıcıya göre düşmandan asla dost olmaz; Osmanlılık ideali ise

artık ham bir hayalden başka bir şey değildir. Hâlâ Osmanlılığı savunan diğer zâbit ise:

"... Evet, bu Bulgarlar! Bunlar en sâdık Osmanlılardır. Komitacılarla hiç münâsebetleri yoktur. Komitacılardan nefret ederler. On Temmuz'u en mukaddes bir gün bilirler. Fakat siz mutaassipsınız, inanmazsınız. Hâlâ akılsız ve câhil babalarımız gibi "Domuz derisinden post, gâvurdan dost olmaz.." der; medeniyetin, büyük yirminci asrın doğurduğu insâniyet, uhuvvet, müsâvat fikirleriyle eğlenirsiniz. Bütün Osmanlıların kardeş olmalarını kabul edemezsiniz. İşte bakınız. Ufacık bir köy bu günü kırmızı bayraklarla tebçil ediyor. Kim bilir, akşam bu büyük günün şerefine nasıl eğlenecekler, nasıl içecekler ve "Yaşasın Osmanlılık, kahrolsun nifak!" diye bağıracaklar." der.¹⁵ Ama, köye iyice yaklaşp da kırmızı bayrak zannettiği şeylerin aslında kurutulmak üzere iplere sıra sıra dizilmiş kırmızı biberler olduğunu görünce, söyleyecek bir şey bulamaz

*

"Primo Türk Çocuğu" adlı hikâyesine, Ziyâ Gökalp'in "Turan" şiirinin sonundaki:

*Vatan ne Türkiye'dir Türklere, ne Türkistan,
Vatan büyük ve müebbed bir ülkedir: Turan*

musrâalarını epigraf yaparak başlayan Ömer Seyfeddin, burada, millî kimliğini arayan ve millî duygularını sorgulayarak kısa zamanda bilinçlenen ve gerçek benliğine dönen bir kişiliği ele alır. Düşmana karşı koyabilmek için silâhlı mücâdele tek başına yeterli değildir; aynı zamanda kültürel mücâdele de gereklidir.

İtalyanların 4 Ekim 1911'de âniden Trablusgarb'a saldırımları üzerine, bu saldırı gençlik ve halk arasında büyük tepkilere yol açmış, Ömer Seyfeddin de bu tepkinin güzel bir örneği olarak "Primo Türk Çocuğu" adlı hikâyeyi kaleme almıştır.

"Primo Türk Çocuğu" nun doğumu ile ilgili olan hikâyenin ilk bölümünde, Primo'dan önce babası mühendis Kenan Bey tanıtılır.

¹⁵ Hülya Argunşah, *Ömer Seyfeddin-Bütün Eserleri: Hikâyeler 1*, İstanbul 1999, s. 235.

Kenan, medeniyete önem veren, savaş düşmanı, kibar, neşeli bir şahsiyet tablosu çizmektedir. Tahsilini Paris'te yapmış, daha sonra İzmir'de tanıştığı Grazia adlı güzel bir İtalyan kıızıyla evlenmiştir. Millî değerlerle ilgilenmeyen Kenan, vatan, milliyet, muhit ve mâzi vb. değerlere de karşıdır. Ancak bir süre sonra memleketin içine düştüğü vahim durum Kenan'ı bir şekilde etkiler ve kendi kendisine millî benlik meselesi üzerinde düşünmeye ve kendisinden hesap sormaya başlar. Kenan'da yavaş yavaş görülen özüne dönüş süreci sırasında oğlu Primo da gerek babasından, gerekse arkadaşı Orhan'dan duyduklarıyla, millî benliğinin ve milliyet duygusunun farkına varmaya başlar.

Balkan Savaşı sırasında Selânik'te geçen hikâyedeki İtalyan Grazia ve babası ile çocukları Primo (Oğuz) arasında geçen diyalogda yazar, bir çocuğun ağzından millî benliğini uyanışını ve milliyeti kabul edişini hikâye etmek sûretiyle, çocuk eğitiminde millî duygulara verilen önemi de vurgulamaya çalışır. Buna göre milliyet bilinci, önce âileden alınan millî terbiye ile başlar, ancak yabancılarla evlenenlerde millî benliğin eksikliği hemen dikkati çeker. Ömer Seyfeddin hikâyesinin sonunda Primo'yu konuşturarak, ona:

"Ben Turko, ben Turko... Ben yok İtalyano..." dedirtmek sûretiyle, söz konusu bilincin nasıl uyandığını göstermeye çalışır. Yazar çocuğa söyletmiş olduğu bu sözlerle, "Turan" idealine de bir bakıma gönderme yapar¹⁶.

Kurgu itibâriyle bir hikâyeden çok doğrudan doğruya Türkçü görüşlerin dile getirildiği fikrî bir makâle havasındaki "Primo Türk Çocuğu"nda aynı zamanda doğu-batı çatışması da ele alınmıştır. Avrupa'nın, Türklere karşı hiçbir zaman samîmî davranmadığı; batılıların medeniyet, insanlık, eşitlik, adâlet gibi kavramları özellikle müslümanları sömürmek için bir maske olarak kullandığı ele alınır.

Başka bir eserinde "Hürriyetini değil, ancak şuûrunu kaybe-

den milletler mahvolurlar!" diyen Ömer Seyfeddin, burada açıkça Avrupa medeniyetini iki yüzlü, içten pazarlıklı ve asla samîmî olmamakla itham eder. Avrupa devletlerinin Türklük coğrafyası üzerindeki çeşitli planlarını açıklar, sömürdüğü milletlerden örnekler verir ve bu memleketlerin sömürü hâline nasıl geldiğini ifâde ederek bizim de aynı duruma düşmememiz için neler yapmamız gerektiği üzerinde durur.

Kültürel kimliklerini ve inançlarını koruyamayan toplumlar her zaman ve her anlamda kaybetmeye, hattâ yok olmaya mahkûmdurlar. Kişinin kendi kendini sorgulayarak millî bilincini ve milliyet duygusunu kazanması son derece önemlidir¹⁷.

*

Ömer Seyfeddin "Tuhaf Bir Zulüm" adlı hikâyesinde ise, Gospodin Kepazef adlı Balkanlarda yıllarca idârecilik yapan bir Bulgar milliyetçisinin buradaki faaliyetlerini konu edinir. Görev yaptığı topraklardaki Türk yerleşim sâhalarına sürekli hristiyan nüfus getiren Gospodin, buraya yerleştirdiği insanlara devlet bütçesinden, satmayıp beslemeleri şartıyla domuz sürüleri verir. Kepazef'e göre son derece tutucu olan Müslüman-Türkler, domuzların dolaştığı tarlaların mahsulünü yemez, içtikleri sudan içmez ve bu hayvanları görmeye bile tahammül edemezler. Böyle "tuhaf bir zulüm" neticesinde, domuzların sayısı arttıkça Türklerin sayısı azalır; yerini yurdunu, evini barkını yok pahasına satıp savan Müslüman-Türkler, sonunda bu topraklardan başka yerlere göç ederler.¹⁸

Ömer Seyfeddin hikâyesini, Türklerin ister insan sûretinde olsun, ister hayvan, her hal ü kârda domuzlara karşı antipati duymalarını kullanmak sûretiyle, Balkanlardaki Türkleri asırlardır yaşadıkları topraklardan göçe zorlayan bir Bulgar memurunun hatıralarından derleyerek kurgulamıştır.

¹⁷ Alâattin Karaca, "Ömer Seyfeddin'in Hikâyelerinde Balkanlar", *Bir Dünya Yazarı Ömer Seyfeddin Sempozyumu Bildirileri*, İstanbul 2011, s. 33.

¹⁸ Argunşah, Hülya, *Ömer Seyfeddin-Bütün Eserleri: Hikâyeler 3*, İstanbul 1999, s. 40-41.

Balkanlardaki Bulgar milliyetçiliği karşısında Türk ahâlinin aşırı taassubu dolayısıyla yerlerini yurtlarını terk edişlerinin anlatıldığı bu hikâye, aslında bir hiciv özelliği de taşımaktadır. Burada esas olarak bir Bulgar komitacısı olan Kepazef'in ağzından Türk köylerini göçe zorlamak için onların belli bir konudaki hassâsiyetlerinden nasıl yararlandığı dile getirilmiştir. Ömer Seyfeddin, Balkanlardaki Müslüman-Türk varlığının zamanla ortadan kalkmasını, bu topraklarda Türklük bilincinin henüz uyanmamasına ve bâzı konularda ortaya çıkan koyu taassuba bağlar. Bunda, bir ölçüde Osmanlı birliği anlayışının Türklüğe zarar vereceği düşüncesinin de payı vardır.¹⁹

*

Görüldüğü gibi ana hatlarıyla özetlemeye ve değerlendirmeye çalıştığımız bu hikâyelerde askerlik hayatının çeşitli safhalarında bizzat şahit olduğu ve yaşadığı olaylarla Balkan Savaşı'nın memleketine getirdiği acıları son derece realist ve yer yer eleştirel bir üslûpla anlatmıştır. Bunlar, reâyâ olarak Osmanlı Devleti'nin toprakları üzerinde yüzyıllardır yaşayan gayr-ı millî unsurların artık milliyetçi ayaklanmalarla devlete ve millet-i hâkime olan Türklere karşı gelmelerini ele almaktadır. Burada aynı zamanda Osmanlı birliği fikrini de tartışan yazar, artık böyle bir birlikten söz edilemeyeceğini ve Türklükten başka Osmanlı milleti diye bir şeyin kalmadığını da son derece açık bir şekilde dile getirir.

¹⁹ Enginün, İnci, "Ömer Seyfettin'in Hikâyelerinde Yabancılar", *Mukayeseli Edebiyat*, İstanbul 1992, s. 151-152.

Fil Ölçeği

Prof. Dr. İbrâhim Numan

Rahmetli Ekrem Hakkı Hocam! -bir üniversitede ders vermemesine, mîmarlık okulunda yürüttüğü bir sınıfı, kayıtlı öğrencileri olmamasına rağmen, kurucuları arasında bulunduğu Kubbealtı Akademisi'nde ve İstanbul Fetih Cemiyeti'nde, konuşmasa bile, sâdece varlığı ve eserleriyle biz mîmarlar için her zaman bir hoca olduğundan kendisine burada da Hocam demek istiyorum- değişik mîmârîleri mukâyese ederken yarı şaka, "Osmanlı Mîmârîsi fillere göre yapılmış değildir" demişti.

Mesele üzerinde bir miktar durunca, dünyânın çeşitli mîmârîlerinin hüviyetlerini tâyin eden hususların en ehemmiyetlilerinden birinin de eski tâbirle mîkyas, bugün kullanılan dille ölçek olduğu sarihtir.

Ölçmek, bir birim kullanılarak şeylerin varlığına âit bilginin ortaya konma ameliyesi; ölçü, birimin kendisi; ölçek ise mîmârîdeki ifâdesi ile birim ile şeyler arasındaki münâsebeti ifâde eden kavramlardır. Bu da maddeyle alâkasının kesâfeti nispetinde sathîdir. Gerçi biz yazının başlığında günümüz kaleminden dolayı ölçek tâbir ettikse de kastımız, Ekrem Hoca'nın da kullandığı gibi mîkyastır. Bir şeyi ölçüp biçer iken aynı zamanda kıyas etmek var olan benzerleri ile karşılaştırırken derinliğine, künhüne doğru hareket etmektedir. Kullanılan kavramlar bir taraftan da meselelere bakmayı, yaklaşmayı, anlamayı, akli ve kalbi süzgeçten geçirip hâli ile veya yeni ifâdelerle tekrar ortaya koymayı, yâni düşünce ve hayat tarzını belirlemede müessir olmaktadır. Şeyler ve hâdiseler sâdece birimler içeri-

sine hapsedilerek, maddî âlemde dondurularak ölçülebileceği gibi, kıyaslar yapılarak, hem madde, hem de ötesine geçip hakikatlerini görmekte mümkündür.

Evet, Ekrem Hakkı Hoca'nın Osmanlı Mîmârîsi fillere göre değildir derken kastı ne idi? Fil büyüktür. Cesâretli bir hayvandır. Eni, boyu, posu, her şeyi ile heybetlidir. Mekân içinde çok yer tutar. Yürüdüğü zaman arşı titretir. Sesi ürkütücü ve tâ uzaklardan duyulabilecek kadar gürdür. Böyle bir varlığa göre mekân hazırlamak bir o kadar güçtür. Timur'un ordusundaki filleri ancak Ankara civârındaki ulu ormanlar içinde gizleyebildiği nakledilir. Sâdece Timur mu? Hanibal ve Sezar'ın orduları da var. Hele bir de zafer kazanılmayı görsün. Merâsimler, alaylar, kutlamalar, şenlikler. Filler ve filler kadar büyütölmüş hâdiseler.

Abartılı film sahnelerini hatırlayın. Muzaffer Roma ordusu seferden dönüyor. Önde haberciler, arkasından büyüklü küçüklü borular, üflemeli sazlar, davullar, trampetler. Mekâna dökölen nağmeler yalnız mı kalacaklar? Nağmeye en güzel eş raks. Derken halkı coşturan, âdeta hayal âlemine sürükleyen rakkâselerin rengârenk kıyâfetleri ve büyüleyici hareketlerine karışan müzik artık gâyesine ulaşmıştır. Birden değişir ve zarif rakkâselerin yerini bu sefer her biri erkek neslinin âdeta seçilmiş birer temsilcisi olan kuvvet timsâli muhafızlar ve ellerinde tuğlu remzleri ile konsüller ortaya çıkar. Bu bir hazırlıktır. Müzik halkı bir daha uyarır. Beklenen an gelmiştir. Atlı arabasının üzerinde muzaffer, mağrur mütehakkim edâsıyla Sezar başında zafer tacı, üzerinde altın zırhı, bir elinde püsküllü altın miğferi, sırtında kırmızı peleriniyle kudret timsâli olarak halkını selâmlayarak geçit resmini kabul edeceği senato merdivenleri önünde hazırlanmış set üzerindeki yerini alır. Şimdi sıra yenilmez Roma ordusunun çeşitli müfrezelerindedir. Arkasından esirler, ganîmet yüklü arabalar sevinçli nağmeler eşliğinde Roma'nın zenginliğine zenginlik katmak için geçip dururlar ve en sonunda da filler.

Fillerin geçişi belki gerçek olmayabilir ancak temsil ettikleri büyüklük Roma'nın ihtişamıdır ve bu haşmetli geçit resmi bir

mîmârî yapı ile temsil edilmelidir. İşte bu da “fil ölçeği”ndeki taklardır. Ortadaki daha geniş ve yüksek, yanlardakiler daha dar ve küçükçe, çok çok cesim bir dikdörtgen prizması üzerine açılmış üç kemerli delik. Burada kıyas maddedir, maddede ifâde bulmuş gurur, ihtişam ve güç gösterisidir ki ortaya çıkan baskın bir ölçektir.

Maddî güç, kuvvet ve ihtişam tezâhürleri üzerine oturan, mâneviyâta zerre kadar yer bırakmayan iktidarlarca geliştirilen mîmârî de her zaman böyle olmamış mıdır? Büyüyen, ayak bastıkça etrâfını titreten, korkutucu haykırışları âdetâ mekâna sığmayan filleşen felsefelerin, filleşen mîmârileri! Roma benzeri tak kapılardan geçilip Hitler’in nutuklarını dinlemek üzere milyonların toplanacağı cesâmetteki meydanlar. Gerek faşist, gerek komünist olsun, istibdat rejimlerinin koruyucu ordularının kaz adımları ile yirmişer otuzar kişilik saflarla geçit resmi yapılabileceği; insanlığı nasıl imhâ edebileceklerine dâir geliştirdikleri silâhları teşhir edebilecekleri geniş yollar; Tâk-ı Kısralar bu neviden filleşen mîmârî ve şehir unsurları değil de ne idi?

Yunan’ın gökteki ve yerdeki tanrılarını ve esâtirini isim değiştirerek iktibas eden Roma’nın tapınaklarını birer güç, kudret ve hâkimiyet kaynağı olarak elinde tutan sınıf, bu sefer de yeni dîne babalar oğullar isnat etmişirler, günahları bağışlayıp, cennette yer ayarlayarak menfaatlerini asla kaybetmek istemeyen bir yeni tapınak papası zümresi olarak ortaya çıkarmışlardır. Tapınak güçtür. O halde kilise de aynı gücü ve kudreti yansıtmalıdır. İnsan mâbet içinde ezilmeli, küçülmeli ve kendini iki âlem arasındaki ruhban sınıfının emrine teslim etmelidir. Râhip görkemli âyinler, merâsimler icrâ etmekle kudret ve kuvvet halk üzerinde bu defa da din hüviyetinde icrâ edilmeli idi. Artık Yunan’ın ve Roma’nın tapınakları karanlık, kasvetli ve mütehakkim katedrallere tahvil edilmiş bulunmaktaydı. Din kisvesi altındaki kudret filine yakışacak cesâmette bir mekân daha yaratılmış; katedral mîmârîsi ile şehirlere bir ölçek daha kazandırılmıştı.

Osmanlı mîmârîsi fillere göre değildi; ancak ne idi? Neye göre

idi? Onun orduları hiç mi muzaffer olmamış, seferden dönmemiş, mehter vurulmamış, alaylar tertip edilmemişti.

Peki nerede idi o meydanlar, geniş ve uzun merâsim yolları, bulvarlar, taklar. Bağdat seferinden, Budin seferinden dönen muzaffer pâdişah, kendisine ancak tanrının bir kulundan, yedullâhu temsil eden bir icrâkârından başka bir şey olmadığını îkaz eden mübâşirin “senden büyük Allah var” nidâsından sonra, herhalde bir odanın biraz hallicesinden öte geçmeyen Bağdat köşkünden daha mütevâzı bir yapı yaptıramazdı.

Nitekim batılılaşma dönemine kadar, yine Ekrem Hoca’nın tâbiri ile “imparatorluk değil!” Osmanlı Devleti’nin pâdişahları sanki ihtiyâca göre birbirine eklenerek yaşayan ve büyüyen, tabîi bir varlıkmişçasına gelişen mekânlar içerisinde hayat sürmüşlerdi. Nice zaferlerle zamânın hâkim devletinin pâdişahları, kudret ve gurur filine binip bu fillere göre ihtişam ve gösteriş sarayları yerine kendilerine bu kudreti bağışlayan Hakk’a kıyasla tevâzu mikyasını aşmayacak, insan ölçülerinde binâları tercih etmişlerdi.

Bu saray içinde bir yer vardı ki özel ihtimam gösterilmiş, yüceltilmiştir. Mukaddes emânetler dâiresi. Ancak burada da muhâfaza edilen o muazzam mânevî değerleri yüceltme duygusu mekân ölçülerine getirilecek büyüklük ve ezici bir yücelikte aranmamıştır. Hz. Peygamber’de Ku’ran ile tecelli eden Allah’ın nûrunun zuhûru, bu sefer de yine Kur’ân-ı Kerîm tilâvetindeki sesle dâim kılınmış, ses âdeta içinde yankılandığı mekân ile bütünleşip vahdet nûru Allah nidâsı ile aynîleşip mekânı lâ mekân hâline tahvil etmiştir. Mekândaki ifâde ölçeklendirilemez olup mikyas mâneviyat cihetine gitmiştir.

Alışılmış tâbir ile Topkapı Sarayı, bir başka görüşle içinde hayatların geçtiği, devletin sürdüğü bir tevâzu manzûmesi içinde yaşayıp şekillenen pâdişahların yaptırdıkları ulu câmiler acaba yakıştırılmak istendiği gibi saltanatın birer kudret ifâdesi mi idiler? Bunlar İstanbul’un yedi tepesine kurulmuş filler mi idiler? Hem de cihâna hâkim olmuş kuvvet ve kudreti elinde tutan mağrur ve

mütekebbir tiranların nefis fillerini tatmin etmek içlerinde barındırmak üzere yapılmasını emir buyurdukları birer âbidevî fil barınağı ölçeğinde binâlar mı idiler?

Elbette “îlâ-yı kelimetullah”ın ne demek olduğunu, mevcut, fâil ve ilâhın ondan başkası olmadığını bilenler için, kendisinin Allah’ın yer yüzündeki gölgesi ve icrâkârından başka bir şey olmadığının şuûrunda bir pâdişâhın bu âbideleri niye ve ne için yaptırdığı âşikardır. Kâinatların sâhibinin vahdet nûrunu, kesret âleminin bütün taşları, mermerleri, ahşapları, boyaları, nakışları, çinileri kullanılsa bile, mîmârî mekân ve kütle olarak hıfzetmek acaba mümkün olur mu idi? Bir taraftan sultan, bir taraftan mîmâr îlâ-yı kelimetullahı yüceltmek için madde ile mânâyı san’atlı olarak bu âbideler şeklinde bütünleştirmiş, cüzî irâdeyi küllî irâde hükmü istikâmetinde cemiyetin hizmetinde seferber eylemiştir.

Arka mânâsındaki vahdetten kesrete, kesretten vahdete geçişler gibi bu muazzam âbidevî câmilerdeki kütleler de kubbeler yarım kubbeler, küçüklü büyüklü yan kubbeler, kubbecikler, revaklar, kemerler, mukarnaslar kapı üstü kemerleri ilh. ile insan ölçüleri arasında düzenlenmiş nispetlenmiştir. Kütlelerin hıfzettiği hacimler içerisine gizlenmiş vahdet nûru, cemaatten ferde, Allah’ın evi câmi mekânlarından ferdin kalbi evindeki husûsî mekânlarına akar olmuştur.

Böylece mânâ kazanmış mîmârî, insana ulaştırılmış. Ölçü en ulu müşahhasa tahvil edilip mikyas madde ile mânâ arasında “hay” olarak kıyam etmiştir.

Hâtıralarımdaki Mîmar

Ekrem Hakkı Ayverdi

Mîmar Gürbüz Ertürk

1 Mart 2014

Hocam Ekrem Hakkı Ayverdi'yi 50 sene önce 1964 yılında tanıdım. Hakîki bir Osmanlı efendisi idi.

Türk-Osmanlı Mîmârîsi'ne ve san'atına benliğini vermiş, ömrünü fedâ edercesine hayâta vedâ edeceği âna kadar bu yolda hizmetine devam etmiş olan muhterem hocamı saygı ile anıyorum.

Avrupa'da Osmanlı Mîmârî Eserleri'ne âit yurt dışında Romanya, Macaristan ve Yugoslavya'da 1976-1977 yıllarında yapılan çalışmalarda asistanı olarak iki arkadaşım ile birlikte ben de yer aldım.

1975 yılının son aylarında Ankara'da bulunmamdan dolayı Vakıflar Genel Müdürlüğü'ndeki çalışmaları ben yürütüyordum. Arşiv müdürü Mehmet Duru Bey "300 sayfadan fazla vakıf kayıt ve cihat defterleri ve çoğu siyâkatle yazılı 102 vakfiyenin" fotokopilerini yapılan çalışmalara ışık tutması açısından birkaç ay gibi kısa bir zamanda bizlere vermiştir. O târihlerde vakıflarda dahi siyâkat yazısını okuyacak kimse yok gibiydi. Ekrem Bey bunu bildiği için bu konu üzerinde çok durmuşlar, vakıf kayıt ve cihat defterleri ile vakfiyelerin teminini büyük ölçüde halletmişlerdi. Bu çalışmalar ve tâkipler 1976 yılının ilk aylarına kadar devam etmiştir.

1976 yılının Ağustos ayında Kültür Bakanlığı'nın tahsis ettiği bir otomobil ile ilk seyahatimize başladık. Bu seyahate şoförümüz dışında Ekrem Bey ile eşi İlhan Hanım, asistanları olarak da benimle birlikte İ. Aydın Yüksel ve İbrâhim Numan katıldılar.

Genç meslektaşlarıma, hocamın kendi ifâdeleriyle mîmârîye bakışından önemli bir detay aktarmak isterim; "Bir âbideyi tetkik etmek için göz kâfi değildir. Bütün seziş melekelerinin ve bilginin

harekete geçirilmesi lâzımdır. Zîra binânın derûnî bir hayâtıyeti vardır. Binâ cansız değildir, yapıcıları kendi mânâlarını taş hâlinde âbîdeleştirmişlerdir. Ruhlarını ona nefh etmişlerdir. Bu yüzden eser size şahsiyetini ifşâ eder, sizinle sohbet eyler.” Bir mîmar olarak, inşâ edilen eser ne olursa olsun Ekrem Hakkı Bey’in bu görüşünü hayâtım boyunca çalışmalarımnda esas almışım.

Romanya’da, Macaristan’da, Yugoslavya’da dolaştığımız her yerde görülen eski bir eserin yapı tarzı ki, bu bir yıkık eserin duvarı, bir câmi, bir hamam veya kale duvarı olabilir. Eğer bir kitâbe yok ise, harap haldeki bu eserin hangi devre âit olduğunu hocamız yapı tarzından derhal anlar ve bize söylerdi.

7 Eylül 1976 günü Macaristan’ın Budapeşte şehrinde Budin kalesini dolaşıyorduk. Yanımızda dört senedir Macaristan’da Osmanlı Mîmârîsi üzerine doktrasını yapan Afganistan’lı mîmar Mahmudi’yi bize mihmandar olarak vermişlerdi. Mihmandarımız bize kaleyi gezdirirken burada Türklere âit hiçbir eserin bulunmadığını söylemişti. Oysa hocamız Ekrem Bey; mazgal deliklerinin bize âit olabileceğini belirtiyorlardı. Bunu nasıl anladıklarını sorduğumda “Bâzı duvarlarda kalın tuğlalar var. Onlar bizim olmayabilir. Zîra Türkler daha ince tuğla kullanırlardı” diye cevap vermişlerdi.

Kalenin etrafı dolaşıldığında duvarlarında yer yer Türklere âit kısımlar görüldü. Değerli hocam yine birçok Türk paşasının ismini taşıyan kule ve burçların önünden geçerken, Siyavuş Paşa burcunun önünde durmuş ve bu yapının Türklere âit olabileceğini söylemişti. Yine yakınına gidip tetkik edildiğinde; iki sıra tuğla bir sıra taş örgü yöntemi ile örüldüğü, ancak tuğlaların kalın olduğu ve Türk’lerin tesirinde kalınarak restore edildiği anlaşıldı.

Yine bir başka eserde duvarının bir kısmının 18. asırda yapıldığını diğer taraflarının ise Fâtih devri yapısı olduğunu söylemiş ve şu şekilde izah etmişti; “Taş yontmaları 18. asırda dişli kalemlerle, Fâtih devrinde ise yağlı kalemlerle yapıldı”

Acaba Osmanlı Mîmârîsi’nin yapı tarzını şu şekilde bilen kaç kişi vardır? “Osmanlı Mîmârîsi köpüre köpüre çağlayan feyz dolu

bir cemiyetin aynasıdır. Takdir için aynı hassalara mâlik olmak lâzımdır.” diyen hocam tüm meslektaşlarını bu düşünce yapısına dâvet ediyordu. Batı taklitçiliğine ve batının tesiriyle inşâ edilen yapı sistemine karşı olduğunu belirtirken “Böcek gibi kabuğuna çekilmiş, büzülmüş bir toplum da bugünkü eserleri verir.” diyerek bu konudaki görüşünü açıkça ortaya koyuyordu. Tabii bir detayı belirtmeden geçemeyeceğim. Hocamın bu cümlede kastettiği 40 sene öncesidir. Günümüzde inşâ edilen yapıları görseydi acaba nasıl yorumlardı? Aynı zamanda bugün yapılmakta olan eski eser restorasyon çalışmaları da maalesef bu işi bilenlerden ziyâde, kendilerine iş imkânı yaratılan ehliyetsiz kimselerin elinden çıktığı görülmektedir.

Hocam Ekrem Hakkı Ayverdi milletini çok severdi. Namazlarında çok sevdiği memleketi için hayırlar niyâz ederdi. Çalışmalarında memleketi hizmeti her zaman birinci planda gören örnek bir insandı. Bizlere her zaman bir baba şefkati ile yakın olurdu.

1976 yılının Ağustos ayında Kültür Bakanlığı adına Balkanlar’daki Osmanlı Mîmârî eserlerinin tetkiki ve mevcutlarının rölevelerinin yapılması için Ekrem Hakkı Ayverdi başkanlığındaki ekipte iki arkadaşım ile birlikte asistanı olarak bulunuyordum.

Kültür Bakanlığı adına fahrî olarak yapılan Balkanlardaki bu çalışmaların yalnız seyahat ve fotoğraf filmi vs. masrafları için Başbakanlık Örtülü Ödeneği’nden karşılanmak üzere bize Dışişleri Bakanlığı-Kültür Dâiresi tarafından 10.000 ABD Doları verildi. Bu ücret şoförümüz dâhil beş kişinin elli günlük masrafı olarak bakanlıkça hesap edilmişti. Seyâhatimiz bitip Türkiye’ye döndüğümüzde Ekrem Amca’ya harcamalarımızla ilgili raporumu verdim. Yolculuğumuz esnâsında kendi tâbiriyle “hazinedar” bendim. Bize verilen 10.000 Dolardan bütün masraflarımız dâhil ancak 4950 Doları harcamıştık. Geriye 5.050 Dolar artmıştı. Bunu kendilerine takdim ettikten kısa bir müddet sonra bana “Evlâdım, biz bu işi Devletimize fahrî olarak yaptık. Yaptığımız masrafların dışında, artan 5.050 doları biz alamayız. Bunu Başbakanlık müsteşarı Ekrem Ceyhun Bey’e iade et, geri aldıklarına dâir de bir yazı al.” dediler. Verilen bu göre-

vi yerine getirmek üzere Ekrem Ceyhun Bey'e gittim, önce özel kalem müdürüyle görüştim. Bu görüşme müsteşar beye ulaştırıldı. "Olmaz böyle şey, bu parayı geri alamayız." demiş. İsrârım üzerine kendisiyle bizzat ben konuştum ve hocamın bana söylediklerini aynen kendisine naklettim. Müsteşar Ekrem Ceyhun Bey: "Olamaz Gürbüz Bey Başbakanlık Örtülü Ödenek kasasından çıkan bir para geri alınıp tekrar yerine konamaz. Bu para zâten sizin hakkınız. Bırakın bu hassâsiyeti." dedi. Durumu Ekrem Amca'ya teferrûatı ile telefonda anlattım. Ancak hocam son derece kararlı bir üslûpla "Katiyyen olamaz, devletin parasını ben alamam, biz bu işi fahrî olarak yaptık. Mutlaka iâde edeceksin." dediler. Tekrar Ekrem Ceyhun Bey'e gittim ve durumu izâh ettim. Onlar da, artık çâresiz bu parayı aldılar ve aldıklarına dâir de bir yazı verdiler. Böylece bu konularda son derece hassas olan hocamın isteği de yerine gelmiş oldu. Karşılık beklemeden yapılan hizmetin ibâdet olduğu şuurunu bize veren, dürüstlük sembolü aziz hocam, çalışma hayâtı boyunca bunu pek çok misalleriyle her fırsatta göstermiş ve aynı yolda yürüyenlere örnek bir insan olmuştur.

Avrupa'daki Osmanlı Mîmârî eserlerinin tetkiki esnâsında dolaşılan her yerde; Romanya'da, Macaristan'da ve bilhassa Yugoslavya'da Türk'ler olsun, yabancı bilginler olsun Ekrem Hakkı Ayverdi hocamızı "Osmanlı Paşası" diye çağırıyorlardı. O, mesleğinde doktorluk ünvânını, paşalık ünvânını çoktan hak etmişti. Devlet imkânlarıyla teşkil edilecek bir heyetin yapabileceklerini tek başına yıllarca sürdürmüş ve Türk kültürüne, Osmanlı-Türk mîmârîsiyle ilgili temel eserler vermiştir.

Ne mutlu rûhunu teslim edinceye kadar elinden kalemi düşürmeden hizmet aşkıyla çalışmış, yeri doldurulamayacak o insana... Ne mutlu o büyük insandan, o büyük mîmârdan feyz alanlara... Benim için yeri asla doldurulamayacak aziz hocam, nur içinde yat.

Zaman

(Dört Kitâbe)

Dr. İ. Aydın Yüksel

Ş u içinde bulunduğumuz kâinâtı ve yaşadığımız dünyâyı bir 'zaman' mefhûmu içinde idrak etmekteyiz. Her hâdise, her vak'a, savaşlar, doğumlar, ölümler çeşitli tabiat hâdiseleri vs. hepsi bir 'zaman' içinde cereyan etmektedir.

İnsanlar, dün-bugün-yarın, veyâhut geçen yıl-bu yıl-gelecek yıl gibi basit vakit ölçülerinin yerine daha geniş ve derin, daha dakik "an"ları ve çeşitli takvimleri yine zaman içinde geliştirmişlerdir. Zamanla târih içinde cereyan eden vak'aları kaydetmek ihtiyâcı doğmuş ve buna bağlı olarak da olayları hâfızadan daha kalıcı kabul ettikleri yazı ile tesbit etmek yoluna gitmişlerdir. Bunda daha da ileri giderek çeşitli kâğıtların üzerlerine ve kalıcı olması için de taş veya tuğla benzeri daha dayanıklı malzemelere kazımışlardır. Bu tesbiti, yazı ile, rakamla ve çeşitli işaretlerle yapmışlar, böylece de önemli bilgileri, âbidelerin veya vak'aların târihlerini kendilerinden sonra gelenlere hatırlatmak istemişlerdir.

Ecdâdımız da herhangi bir vak'ayı tesbit ederken o vak'anın zamânını kendi takvimi içinde rakamla olduğu kadar yazıyla da kaydetmek ihtiyâcı duymuştur. Yazıyla tesbit ederken de rakamları aynen okunuşunu yazmak sûretiyle olduğu kadar, "ebced hesâbı" denen ve bir nev'î şifre olan kadim bir usulü kullanmakta olduklarını görürüz. Ancak, ebced'in kullanılışının derin bir dil ve alt yapı gerektirdiğini söylemek ve çoğunun da manzum olarak yazıldığını belirtmek lüzûmu var. Bu da iyi bir edebiyat, şiir, vezin ve kâfiye bilgisine ihtiyaç göstermektedir. Zîra ebced hesâbı, harflere "elif"den

ittibâren "yâ"ya kadar verilen rakam değerlerinin ustalıkla bir beyit veyâ mısra içinde ve bir mânâ ihtivâ etmesi şartıyla tanzim edilmesi sûretiyle ortaya çıkmaktadır. Bunların zaman zaman nükteli ve zarif bir edebî san'atla yazıldığını görmekteyiz. Buna kendi literatüründe "Târih düşürme" denmektedir.¹

Bütün bunları biz, İstanbul'u şöylece bir dolaşırken, karşımıza herhangi bir köşede, bir anda çıkıveren zarif bir çeşmenin, kavuklu iri mezar taşlarının, küçük bir meydancığa nâzır güdük minâreli ahşap çatılı bir mescidin ve muhteşem vezir, ekâbir ve sultan câmilerinin ve bâzı askerî ve sivil yapıların kitâbelerinde görebiliriz. Yazıların olağanüstü bir san'atla ve zarâfetle yazılmasının yanında, yapının veya eserin bânîsinin kimliğini, mâhiyetini ve kimin zamânında ve ne zaman yapıldığının târihini de okuruz. Böylece biz, o eserle, fizikî olduğu kadar mânevî bir bağ, derin bir bilişiklik de kurarız.

Bu târih düşürme hevesi İslâm dünyasında ve târihimizde o kadar yaygınlaşmıştır ki, herhangi bir savaş, tabîî âfet, doğum ve ölümü belirlemek ve hattâ isim koymada da kullanılmıştır. Bu tarz kaydın pratik bir faydasının da olduğu bir gerçektir. Zîra rakamda herhangi bir bozulma veya yanlışlığı bir kelime, bir terkip veya bir mısra ile takviye etmek ve hattâ çok defa da nükteli bir ifâde yakalamak insanlara bir başka haz vermiştir.

Bu târihlerin bir çoğunun yukarıda zikredilen ebced'le yazıldığını görmekteyiz. Çok şükür ki bu kadim bilgi bugün de unutulmamış, değerini kaybetmemiştir ve bugün dahi çeşitli bâzı eserlerin târihlerini tesbit için kullanılmaktadır. Eserin târihi, eski tarzda manzum bir beyit veya dördlüğüne içine oturtulmaktadır. Ancak burada kullanılan yazı muhakkak ki eski harflerle olmak zarûretindedir.

İşte, bugün ebced'i ustalıkla kullananlardan biri de ilim adamlığı yanında bir fikir, kültür ve san'at adamı olan Prof. Dr. Mustafa Tahralı'dır. Mustafa Tahralı bilebildiğimiz kadarıyla dokuzu câmi olan ve dördü vefat münâsebetiyle söylenmiş olan on üç târih dü-

¹ Ebced için bk. İsmail Yakıt, *Türk İslâm Kültüründe Ebced Hesabı ve Târih Düşürme*, Ötüken Yay.245, İst.1992 ve Mustafa Uzun, *Ebced Maddesi*, DİYA., I.o.c., s. 68-70.

şürmüştür. Bu satırları kaleme alırken dostum ve aziz komşum Mustafa Tahralı Bey'in *Kadim Mânânın Rüzgârıyla* adı ile 1973 yılından itibaren takribî kırk yıl zarfında yazmış olduğu çeşitli şiirlerinin bir kitap hâlinde Kubbealtı külliyyâtının Hülbe dizisinde neşredilmiş olması güzel ve mes'ut bir tesâdüftür. Şiir kitabının kapağının da bu satırların yazarı tarafından yapılmış olması ayrı bir zevktir.²

Kitabına dercettiği vefat târihlerinden birincisi bir kıt'a olarak 1413 hicrî ve 1993 milâdide vefat eden merhum Sâmîha Ayverdi'nin vefâtı için söylenmiştir. Diğerî Mustafa Tahralı Bey'in yakın dostu Selçuk Eraydın'ın 1416/1995 yılındaki elim bir kazâ ile vefâtı için ve diğerî ise Bekir Sıdkı Sezgin Bey'in 1417/1996'daki vefâtı için iki ayrı târih manzûmesi olarak yazılmıştır. Diğerleri ise belirttiğimiz gibi yeni câmiler için düşürülmüştür.

Diğer dokuz câmi içinde biz dört yeni câminin târih kitâbesinden -bizimle alâkası olması dolayısı ile- bahsetmek istiyoruz. Bu dört câminin üçü İstanbul'da ve biri Alanya'dadır.³

Bu câmilerden ilki Sirkeci'de Gar'ın yanında bulunan Vezir Câmii veya Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Câmii'dir, 1987 yılında yeniden yapılmıştır. Yerinde yine yakın zamanlara kadar duran Kara Mustafa Paşa'nın bir mescidi vardı. 1930'lardan sonra yıkılarak dört duvar hâlinde kalan câmi harâbesi içinde maalesef bir gece

² Nitekim, bu şiir kitabının neşrinden sonra 14 Aralık 2013'de İsmâil Demirel, internette Dünya Bizim isimli sitede "Tahralı'nın Şiirleri Eski Devirleri Hatırlatıyor" başlıklı Mustafa Tahralı Hoca'nın hayâtı ve hocalığı, müdekkik ilim adamlığı, A. Avni Konuk'un *Fusus-ı Hikem* tercüme ve *Mesnevî* şerhlerine yazdığı mükemmel takdim yazıları, çeşitli makâleleri, şâirliği ve *Tasavvuf Dergisi*'nin Hoca için hazırlanan "Armağan" sayısı ve bilhassa Türk müsikîsi için yazdığı yeni kâr-ı nâtiklar ve bunların bestelenmesi için gösterdiği gayretler hakkında uzunca bir tanıtım yazısı yayınlamıştır. Biz bunlara ilâve olarak, hayâtı boyunca neredeyse her ciddî ve ilmî çalışmada Hoca'nın destek verici, teşvik edici olarak isminin karşımıza çıkmasını bir dostu olarak iftihar ve şükürle belirtiyoruz.

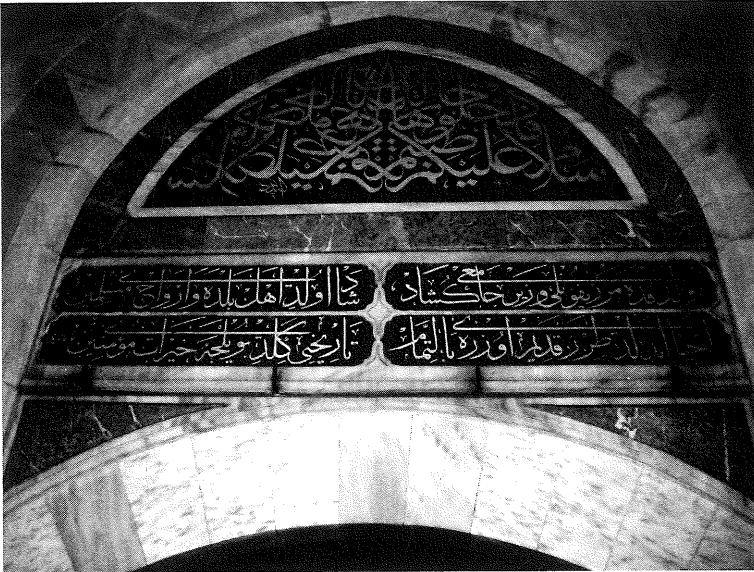
Aynı kitap için 18 Aralık 2013'de Sanat Alemi'nde Mehmed Demirci tarafından bir tanıtım yazısı yayınlanmıştır. Yine 27.12.2013'de Haber Açısı'nda Prof. Dr. Cemal Kurnaz'ın da bir tanıtım yazısı çıkmıştır.

³ Tahralı Hoca'nın diğer târihleri 1404/1984 târihli İst.M.Ü. İlahiyat Fak., 1409/1989 İst. Çağaloğlu Cezerî Kasım Paşa, 1409/1989 İst.Pertev Bâi, 1424/2003 İst.Zincirlikuyu Mezarlığı, 1431/2011 İst. Âsim Ülker Câmi'leri için söylenmiştir.

kulübü (Anadolu Saz Kulübü) çalışırken, civârın bu üzücü hâli kabullenemeyen bir kısım hamiyetli esnafı câmiyi ihyâ etmek istemişler ve proje İ. Aydın Yüksel'e ısmarlanmıştır. Projesi kabul edilen ve yapımına geçilen binânın kitâbesine sıra gelince, müellif mîmar yaptığı bu ilk câminin târihinin kadim ananeye uygun olarak yazılmasını arzu etmiş ve ayrı bir ihtisas isteyen bu işi dostu Mustafa Tahralı Bey'den ricâ etmiştir.

Mustafa Tahralı Bey'in bu câmi için düşürdüğü dört mısralık târih kıt'ası, İ. Aydın Yüksel tarafından ta'lik hatla yazılmış ve giriş kapısı kemeri üzerindeki mermer kitâbeye işlenmiştir. Manzûme "mefûlû-fâilâtü-mefâilü-feilün" vezninde ve târih en son mısradâ "Hayrât-ı mü'minîn" olarak belirtilmiş olup tam olarak hicrî 1407'yi vermektedir. Bu da milâdî 1987'ye tekâbül etmektedir. Tahralı Hoca'nın binânın üslûp yönünden tarz-ı kadim olarak ihyâsını, mânâ ve söyleyişle de tarz-ı kadim olarak ustalıkla takdîmi, okuyanlara ayrı bir zevk vermektedir ki metni şudur:

*Oldukta Merzifonlu Vezir Câmii küşâd
Şâd oldu ehl-i belde ve ervâh-ı müslimîn
İhyâ edildi tarz-ı kadîm üzre bi't-tamâm
Târîhi geldi böylece "Hayrât-ı mü'minîn" 1407/1987*

Mustafa Tahralı Bey'in hakîmâne ve şâirâne bir ifâdeyle dü-şürdüğü târihlerin ikincisi, Alanya'nın Oba Köyü'nde Oba Köyü Câmii içindir. Binâ tamâmen yeni bir yapıdır. Bu binâ yerli halk tarafından ismini tesbit edemediğimiz bir mîmâra ısmarlanmış ve yaptırılmıştır. Ancak binânın mîmârîsinden memnun olmayan halk ve Oba Köy'ünden olup İ. Aydın Yüksel ve Mustafa Tahralı'nın da arkadaşları olan merhum Prof. Dr. Ali Yardım bu yeni betonarme yapının mânevî bir ruh kazanması için teşebbüse geçmiştir. Bunun üzerine İ. Aydın Yüksel kaba yapı hâlindeki binâyı elden geçirip, mümkün mertebe klasik üslûba uygun hâle getirmiş ve bu arada da yan cephede yer alan giriş kapısı yanındaki sağır pencere içine büyük bir mermer levha hâlinde bir kitâbe koymuştur.

Kitâbede, üstte yuvarlak bir dâire içinde bulunan bir kelimeyi tevhitin altında sağda ve solda dörder kartuş içinde aynı ibâre sağda eski harflerle, solda da Latin harfleriyle verilmiş ve altına da câminin 2002 yılında Oba Köyü Belediyesi ve hayır sâhibleri tarafından yaptırıldığı yazılmıştır.

Kitâbe sülûs celîsi denilen hatla yazılmıştır. Bir kıt'a olan manzûmenin vezni yine fâilâtün (feilâtün)-fâilâtün-fâilün şeklindedir. Bu târih metnindeki incelik, üçüncü mısırda son târih mısraında verilen sayıdan "dört" çıkarılmasına "çıkıktı dörtler" diye işâret etmesidir. Nitekim târih mısraı hesaplandığında 1427'yi verdiği görülür, bundan da "dört" çıkarıldığında hicrî 1423 çıkmaktadır ki milâdî 2002'yi vermektedir. Bize ruh dünyâmızla alâka kurduran bu kitâbenin metni şöyledir:

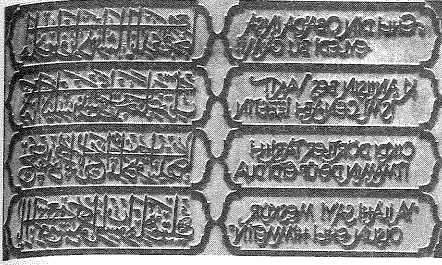
Ehl-i din Oba'da inşâ eyledi bu câmii

Ki anılsın beş vakit ismi Cenâb-ı İzzet'in

Çıkdı "dört"ler târîh-i itmâmın deyip etdi duâ

"Yâ İlâhî sa'yî meşkûr olsun ehl-i himmetin"

1427-4=1423 / 2002

Mustafa Tahralı Bey'in burada vereceğimiz ebced'le düşürdüğü üçüncü târih, projesi İ .Aydın Yüksel'e âit olan Topkapı Yeni Dâvud Paşa (veya Eresin) Câmii için söylenmiştir. Bu câmi Topkapı sur dışında Dâvud Paşa mevkiindedir. Hayreddin Ecevit Bey'in idâresi ve teşebbüsü ile yine hayır sâhiplerinin yardımı ile başlamış 2007 yılında tamamlanmıştır.

Kitâbe, cümle kapısı kemeri üzerinde iki satır hâlinde dört mısra'dır. Bir kartuş içinde olup satır araları ayrılmıştır. Yazının ta'lik hattı müellif mîmar İ. Aydın Yüksel'e âittir. Kitâbede en sondaki târih mısraındaki toplam 1427 sayısına yetmediğinden, üçüncü mısra'da Bir "elif"le ibâresi eklenerek 1427'ye "bir" ilâve edilmiş ve yapım târihi böylece hicrî 1448 / 2007 olarak tesbit edilmiştir. Târih düşürmedeki bu ekleme ve çıkarmaların verdiği imkândan faydalanan Mustafa Tahralı bu kitâbede de Oba Köyü'nün târih mısraını kullanmış ve fakat "bir" eklemek sûretiyle istenilen toplama ulaşmıştır. Burada da Tahralı Hoca zarif bir üslûp kulla-

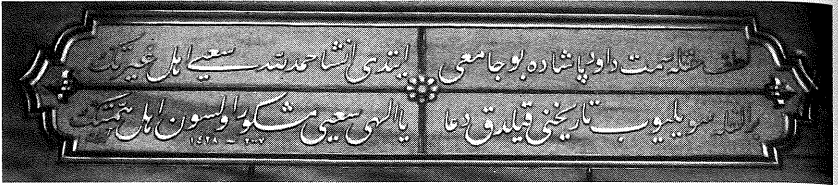
narak bu yeni yapının inşâsı ile yine târihimizle ve mâneviyâtımızla alâka kurmuştur. Kitâbenin metni şöyledir:

Lutf-ı Hak'la semt-i Dâvud Paşa'da bu câmii

Etdi inşâ hamdülillâh sa'yi ehl-i gayretin

Bir "Elif" le söyleyip târihini kıldık duâ

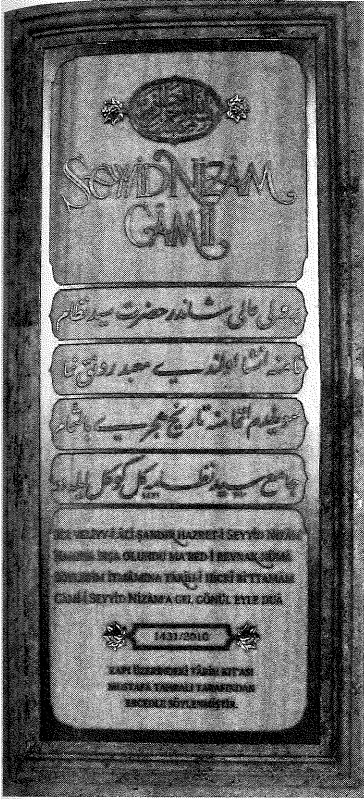
"Yâ İlâhî sa'yi meşkûr olsun ehl-i himmetin" 1427+1=1428/2007

Mustafa Tahralı'nın vereceğimiz dördüncü târih metni, Zeytinburnu'nda hâl-i hazırda tek küçük bir yapı hâlindeki Seyyid Nizam Türbe-Mescidi'nin yanına yeniden yapılan Seyyid Nizam Câmii için söylenmiştir.⁴ İçinde Seyyid Nizam'ın türbesinin bulunduğu mescid şu anda (2013) restore edilmektedir. Ancak, civârın himmetli halkı buradaki mescidin çok küçük olması sebebiyle gayret kuşağını kuşanarak daha büyük bir câmi ve külliye yaptırılması için teşebbüse geçmiştir. Bunun için kurulan bir dernek ve Zeytinburnu Belediye'sinin desteği ve hayır sâhiplerinin de yardımlarıyla bu yeni yapının projesi 2006 yılında İ. Aydın Yüksel'den istenmiştir. Bu

⁴ Hakkında sınırlı bilgilere sâhip olduğumuz Seyyid Nizam Hz.leri, oğlu Nizamoğlu Seyyid Seyfullah'tan naklen öğrendiğimize göre İmam Zeynelâbid'in neslindendir. Babası Seyyid Şehabeddin Ahmed'dir. Rivâyetlere göre 894/1489 yılında Bağdat'da doğmuş ve I. Selim zamânında İstanbul'a gelmiştir. Önce Kasımpaşa'da ve daha sonra da bugün kabrinin bulunduğu yerdeki tekkesini ihyâ etmiş ve 957/1550'de vefât ederek oraya defnedilmiştir. Kendileri irşad ile meşgul olmamış ve hattâ oğlu Seyyid Seyfullah'ı Ümmî Sinan'ın terbiyesine vermiştir. Tekkesi 1872'de yeniden inşâ edilmiş, 1974 ve 1980'lerde ihyâ edilmiştir. Daha fazla bilgi için bk. Hüseyin Vassaf, *Sefine-i Evliya*, Çev. M. Akkuş, Ali Yılmaz, Seha Yay. İst.1990, 3.c., s. 306-313; Fatih Köse, *İstanbul Halveti Tekkeleri*, Basılmamış Doktora Tezi, MÜ.Sosyal Bilimler Ens. İlâhiyat Anabilim D. İslâm Târihi Bilim Dalı, İst.2010, s. 280-281; Baha Tanman, Seyyid Nizam Tekkesi, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, 6.c.,s.544-545

kararla yürütülen proje çalışmalarından sonra inşâ faaliyetine geçilmiş, câmi ve müştemilâtı 2010'da bitirilmiştir. Geriye kalan çarşı, kültür merkezi vs. gibi çevre çalışmaları hâlen devam (2013) etmektedir.

Mustafa Tahralı Hoca ile son yıllarda önümüze çıkan kitâbeler konusundaki mesut işbirliğinden Seyyid Nizam Câmii'nde de istifâde edilmiştir. Tahralı Hoca'nın Hz. Peygamber'in torunlarından birinin adına yapılan bu eser için düşürdüğü târih, cümle kapısı kemeri üzerine konulmuş ve ayrıca aynı târih kıt'ası, kapının sağ tarafında ayrı bir mermer levha üzerine hem eski harflerle ve hem de Latin harfleriyle işlenmiştir. Kapı üzerindeki kitâbe müellif mîmar tarafından iki satır hâlinde ta'likle yazılmıştır. Kapı sağındaki büyük levhada ise üstte beyzî bir besmele ve altta Latin harfleriyle "Seyyid Nizam Câmii" ismi ve altında önce ta'likle yazılmış olan târih kıt'ası, altında da Latin harfleriyle kitâbenin metni vardır. Bir kartuş içinde 1431 ve

2010 târihleri kabartma olarak yazıldığı gibi, yukarıdaki târihin Mustafa Tahralı tarafından söylendiği kaydedilmiştir.

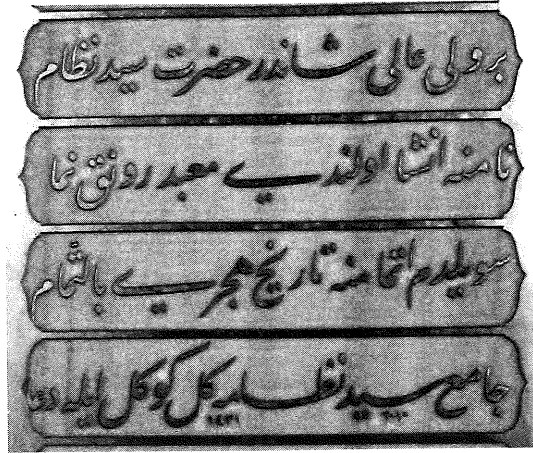
Târih kıt'asında Hz. Seyyid Nizam'ın mânevî şahsiyeti vurgulanarak burasının bir mânevî makam olduğu hatırlatılmak istenmiştir. Kıt'a fâilâtün-fâilâtün-fâilün vezniyle söylenmiş, Sirkeci Vezir Câmii'nde olduğu gibi bu kitâbede de târih ustalıkla ve tam olarak düşürülmüştür. Kitâbenin metni şöyledir:

Bir veliyy-i âli-şandır Hazret-i Seyyid Nizâm

Nâmına inşâ olundu ma'bed-i revnak-nümâ

Söyledim itnâmına târîh-i hicrî bi't-tamâm

"Câmi-i Seyyid Nizâm'a gel gönül eyle duâ" 1431 / 2010

Sonuç olarak denebilir ki, bu kadim bilginin, dün-bugün-
yarın diye târif edilen zaman mefhumu içinde, sunuş biçimindeki
ufak tefek değişmelere rağmen eskimediğini, yeniden ruh ve madde
dünyâımızda neşv ü nümâ bulduğunu fark etmek düşündürücü
olmalıdır.

Sosyal Hayatta Kadının Yeri

İnci A. Birol

8 Mart, 2014, Dünya Kadınlar Günü'nün düşündürdükleri.

Her an yeni bir varlığa gebe olan bu âlemin sırlarını keşfedebilmek, yaşanan cillerde gizlenmiş hikmetleri anlayabilmek, idrâkimizin sınırlarını zorlasa da, mukaddes kitabımız imdâda yetişerek gerçeklerle bizi yüzleştiriyor. Bu sâyede bütün varlıkların mutlaka bir maksad ile yaratıldığına îman ediyoruz. Şüphesiz hiç bir olay beşerin irâdesi ile veya sebebsiz, gelişi güzel "tesâdüf"lerle karşımıza çıkmıyor. Her olayın, ilâhî adâletin terâzisinde tartılarak verilmiş bir emrin zuhûra gelişi olduğuna inanıyoruz.

Ana rahminden dünya rahmine adımını atan âdem oğlu ise, pek çok özellik ve sorumluluklar ile donatılarak yeryüzüne yollanmış. Pek tabîî, bu gelişin de önemli sebepleri ve hedefleri olmalı. Bunlardan ilki, hayâtının seyri müddetince tekâmül ederek mahluk iken "eşref-i mahluk" veya beşer iken "nakş-ı âzam" olan "insanlık" mertebesine erişebilmek. Zîra âdem, ancak bu şartla kâinattaki şanlı, şerefli yerini hak edebilecek.

İnsandan beklenen ikinci önemli görevin, her canlı gibi neslini devam ettirmek olduğu söylenebilir. Bu sebeble dişi ve erkek olarak iki ayrı cinste yaratılmış olan âdem, dünya sahnesinde de aynı gâye için farklı rollere soyunmuş. Biz de, "8 Mart, Dünya Kadınlar Günü" vesilesi ile bu görev dağıtımında kadının payına düşen sorumlulukları, kadının sosyal hayatta ve âilesi içindeki yerini bir kere daha gözden geçirmek ve sizlerle paylaşmak istedik. Fakat bunun için herşeyden evvel dişi olarak doğan varlığın, kadınlık mertebesine veya Kur'an da Hz. Meryem'in temsil ettiği "er" makâmına erişebil-

mesi gerekiyor. Aksi halde dişilik kimliği ile toplumdaki yerini seçen kadın için, ulvî sorumluluklardan bahsetmek ne mümkün?

Şüphesiz kadın, hem soyunu devam ettirmek, hem de âile düzenini sağlamak ve korumak bakımından erkeğe nazaran daha imtiyazlı ve aktif yaratılmış. Her türlü feminist düşüncelerden arınmış bir zihniyetle, hayâtın düzenini ve devâmını sağlamakta ağırlık noktasının kadında olduğunu söylersek, sanırım erkeklerin hakkını yemiş olmayız.

Sâmiha Ayverdi, *Boğaziçi'nde Târih* isimli eserinde kadını şöyle târif eder; "Zarif kadın, yalnız giyimi, kuşamı ile değil, hâli, tavrı, görgüsü, tutumu ve düşünceleri ile yürüyüp gezen bir âbide, kendisinden canlılar üreyen bir canlı kutsiyet heykeli idi." Evet, bahsi edilen işte bu kadındır. Allah'ın, âdeta kendine eş tutarcasına doğurganlık görevini bahşederek "analık mertebesine" yücelttiği kadın. Bununla da yetinmeyip, yavrusunun ana rahmine düştüğü andan başlayıp hayâtı boyunca devam eden, mürebbî ismini de taşıyan kadın. Evet konumuz olan bu kadın, Hz. Mevlânâ'nın; "O, Hakk'ın pertevidir, Hâlık'tır gûya, mahluk değildir." diyerek târif ettiği kadındır.

Yavrunun insan olma yolunda attığı ilk adımlar, anne kucağında, onun kokusunu koklayarak başlar. Anasının sıcak göğsünde gözlerini açan yavru, henüz yüzünü göremediği annesini kokusundan tanır ve ak sütü ile beslenir. Böylece maddî ve mânevî gelişimi, ilk annesinin gergesinde şekillenmeye başlar. Daha sonra bu yavru, yine ilk defa annesinin ağzından duyduğu kelimelerle "anadilini" öğrenerek çevresini tanıma fırsatı bulur. Ergenlik çağına girdiğinde, hamuru hangi özelliklerle yoğrulmuş olursa olsun, onu tıpkı bir heykeltraş sabrı ve yeteneği ile yontarak şekillendirmekte pay, gene en çok annenindir. Çünkü çocuk, her türlü derdini en yakınında bulunan annesi ile paylaşır. Baba ise, âilede daha çok çekinilen, sayılan, ölçülü olunması îcap eden ve varlığına her zaman ihtiyaç duyulan diğer dosttur. Böylece yetişkin çağına giren genç, sırtını dayadığı şefkatli ana kucağından ve baba ocağından uçarak uğrunda canı-

nı seve seve fedâ edebileceği “anavatanının” kucağına konar. Çünkü annesi canından kıymetli bildiği evlâdına ninni söylerken, “ya şehid ol, ya da gâzi” diyerek onu kâh uyutmuş, kâh okşamıştır.

Böylesine fedâkârlık ve sabır örneği olan anne, evlâdını karşılık beklemeden şartsız ve garazsız seven, onunla sevinen ve yine onunla üzülen, gerekirse canını bile esirgemiyen tek varlıktır. Bu sebeble kadın, sabır ve bereket sembolü olan “toprağa” benzer. Çiğ-nense, incitilse de, o yine her zaman yavrusuna fedâkâr bir dosttur.

Ana ismine mazhar olan kadın, yeryüzünde üstlendiği böylesine ulvî görevler ile Allah’ın isimlerinden, (Hâlık) yaratıcı, (Musavvir) şekillendiren, (Rahman) esirgeyen, (Rahîm) bağışlayan, (Hafîz) koruyan, (Muhît) kuşatan, (Rakîb) gözeten, (Kerîm) cömert ve (Sabûr) sabırlı olan, (Reşîd) yol gösteren, (Afûv) veya (Gafûr) affeden, (Velî) dost ve yardımcı olan, (Vehhâb) ve (Vedûd) karşılıksız seven, (Raîf) şefkatli gibi pek çoklarına ayna olmaktadır. Kısaca kadın, Hâlık ile mahlûk arasında kurulmuş gizli bir köprüdür.

Kadının âile içinde mutlaka, eşine karşı yerine getirmekle mükellef olduğu kutsal görevleri de vardır. Sadâkat, cesâret ve ferâgat timsâli olan bu mübûrek kadın, aynı zamanda saygı duyduğu, sevdiği erkeğini de ihmal etmez. Yuvasının huzûrunu sağlamak ve erkeğinin, yuvadaki yerini korumak yine ona düşer. Buna karşı âile içinde sayılan, sevilen ve itibar edilerek sözü dinlenen baba ise, anneye ve evlâtlarına gerçek bir dost, güvenilir bir koruyucu olmalıdır. Böylece harcına sevgi ve saygı katılan bu âilede, elde edilecek başarılar, ancak anne ve babanın müşterek gayretleri ile sağlanır. Atalarımız bu âileyi; “Âilede kadın nîmet, erkek bereket, çocuk hayat, kardeş kanattır.” diye târif etmiş.

*

Altmışlı yıllarda henüz üniversite öğrencisiyken, hocam Süheyl Ünver Bey’i ziyâret ettiğim bir gün, sohbet arasında; “Kızım inşallah senin de yuvan ve çocukların olacak. Her anne gibi sen de çucuklarına iyi bir terbiye vermek isteyeceksin. Bunun için yorulman gerekmiyor. Onların karşısında terbiyeli ol yeter. Çünkü çocuk, duyduğunu değil, gör-

düğünü yapar." demişti.

Sıkca hatırladığım hocamın bu nasihatini ülke çapında düşünürsek, toplumun kalkınması için örnek insanlara ihtiyaç olduğu aşîkârdır. Âile ise toplumun çekirdek modelidir. Bir çocuğun hayatında ilk ve en etkili örnek, şüphesiz anne ve babasıdır. Sonra hocaları ve sosyal çevresi bu halkayı genişletir. Bu sebeble bir milletin geleceğini temînat altına alabilmenin yolu, âilenin itibârını korumak ve bu kurumun ana direği olan kadına sâhip çıkmaktır.

Kadın hakları denince ilk akla gelen, kadının iyi eğitilmesi ve sosyal hayatta koruma altına alınmasıdır. Kadının, karşılaştığı zor durumlarda, devletin himâyesinden emin olması ve iyi bir eğitim görmesi çok önemlidir. Halbuki günümüzde, genellikle feminist tutum içinde savunulan kadın hakları, âdetâ erkek düşmanlığı şekline bürünerek âile kurumunu ve babanın önemini zedelemekte. Diğer taraftan her gün duyduğumuz veya duyamadığımız nice kadınıımız, gözönünde acımasızca âile içi şiddete kurban gitmekte. Yürekləri dağlayan bu manzaralar hâlen ülkemizde âilenin ve kadının yeteri kadar korunamadığını göstermektedir.

Devlet bu meseleyi çözmek için herşeyden önce Orta Asya'dan başlayarak Türk târihinde kadının yerini, âiledeki rolünü ve erkeğinin yanındaki önemini araştırmalı ve böylece târihte Türk kadınının millî çehresini ve kimliğini tanımalıdır. Çünkü bilindiği gibi, geleneklerine ve târihine sâhip çıkmış büyük milletlerin hemen hepsinde kadın, âit olduğu kültürün izlerini taşır. Geleneklerini yaşayan ve evlâdına da yaşatan en önemli aktör yine anadır. Atalarımız veciz bir üslûpla kadını; "Kadın gördüm kadınlığımdan utandım. Kadın gördüm kadınlığıma imrendim." diyerek anlatır. (Uzluk Nine'den)

Sırası gelmişken Orta Asya'da yaşanan kadim bir Türk geleneğinden bahsetmek isterim. Doğum gününde yetişkin evlat annesini arar, hatırını sorup gönlünü hoş ettikten sonra; "Anacığım, seneler önce bugün, pek çok zorluklarla beni dünyâya getirdin. Hakını helal et." diyerek teşekkürünü edermiş. Yine o genç, yeni bir işe başlarken annesinin iznini ve duâsını almayı ihmal etmezmiş. Bu-

gün sâdece arkadaşlar arasında yapılan doğum günü partilerinin ebeveyni maddî, mânevî ne kadar yordugunu düşünürsek, Türk toplumunda âilenin nereden, nereye geldiği daha iyi anlaşılacaktır.

Türkiye Cumhûriyeti, kökü Orta Asya'da bulunan büyük devletler zincirinin, 20. ve 21. yüzyıldaki halkasıdır. Muhakkak bu devletin de, târihinden getirdiği millî hasletler ile bezenmiş bir kadın tipi vardı. İşte bu kadını iyi tanıyarak tekrar hayâta kavuşturmalıyız. Asırlar boyunca erkeğini âilesinin reisi, efendisi kabul eden, duyduğu saygıdan dolayı ilk sözü ona bırakan, gerektiği zaman affedebilen ve dâima onu bir adım geriden tâkip eden Türk kadını, geçmişte sesini bu günkü kadar duyuramamış olabilir. Fakat bu onun değerinden, âile içindeki itibârından hiçbir şey kaybettirmemiştir. Bilakis her devirde Türk kadını, üslendiği mukaddes görevlerle, âilesinin ve gelecek nesillerin temînâtı, devletin bekâ ve selâmet kapılarının bekçisi olmuştur. Nitekim yakın târihimizde, Kurtuluş Savaşı'nda Türk kadının gösterdiği cesâret ve hizmeti, bu günün kadını hayal bile edemez

*

Bilindiği gibi günümüzün şartları, kadını sosyal hayatta daha aktif yapmıştır. Meslek sâhibi olan ve toplumda önemli işlere imzâ atan pek çok başarılı kadınıımız bulunmakta. Lâkin kadının aktif çalışma hayâtı ve elde ettiği başarılar, topluma birşeyler kazandırırken, âilesini ve çocuğunu ihmal etmesine sebep olmamalıdır. Çünkü bilhassa aslî görevi olan çocuk eğitiminde ihmâlin telâfisi olmayabilir. Çocuğa 3 yaşında öğretmemiz gerekenleri 7 yaşında, 7 yaşında öğrenmesi gerekenleri ise, buluş çağında (14 yaş) öğretemeyiz. Zira çocuk gelişiminde her yaşta kazanacağı alışkanlıklar ve bilgiler farklıdır.

Gene çalışma hayâtı kadını, kendine has etik ve mânevî değerlerinden uzaklaştırmamalıdır. Meselâ edep ve zarâfetinden, merhamet, müsâmaha ve tevâzu gibi kadınsı hasletlerinden mahrum bırakarak onu, erkeksi bir tavır içine sokmamalı, kazanacağı başarılar eşine göstereceği saygı ve tevâzuyu yok etmemelidir. Bunu ya-

pabilen kadınların, mutlaka toplum içinde çevresinden daha çok itibar ve saygı gördüklerine şahid olmuşumdur. Nitekim kadın, âilesi ve vatani için yapacağı hizmetleri, eşi ile dayanışma içinde yürüttüğü taktirde, elde edeceği başarının ve faydanın, daha da çoğalarak değer kazanacağını unutmamalıdır.

Sosyal düzenin temel taşı olan âile müessesesi, gelenekleri ile toplum içinde, kânunlardan daha güçlü ve daha etkilidir.. Bu sebeble âilenin mîmârı ve temel direği olan kadın, iyi eğitilmeli ve korunmalıdır. Aksi halde gençlikden ve geleceğimizden ümidli olamayız.

Unutmıyalım ki, ülkemizle ilgili hemen her problemin çözümü, târihe gömdüğümüz köklü ve etik değerlerimizi yeniden keşfetmek, onları 21. yüzyılın şartlarına uygun şekilde geliştirerek hayâtımıza taşımakla mümkündür.

Fuad-ı Hilmî*

Sinan Uluant

İnsana ilk bakışta “*Lâ rahate fiddünyâ*”, dünyâda rahat yoktur hadis-i şerîfine sanki nazîre yapar gibi devamlı yüzü gülen, rahat, keyifli, muhteşem göbeği ve gıdısı, vurdum duymaz hâli ile görünen bu insan, acaba içindeki sıkıntıları, üzüntüleri, fırtınaları etrâfındakilere aksettirmemek için mi uğraşıyordu? Sanki Rızâ Tevfik’in dediği gibi:

*Dilerim ki fânî dünyâda hiç kimse
Ömrünü mihnetle telef etmesin.
Fakat kâmil adam olmak isterse
Elem çektiğine esef etmesin.*

İlhan Ayverdi, Fahri Toğuç ve Fuad Samuk. Sene 1971 Antalya Düden Şelâlesi önünde. Bu üç güzel insan bugün ise bir başka âlemdeler. Ve yine berâberler, o sancağın altında.

* Gençliğimizde ona bu adı taktmıştık, kendisi de pek benimsemişti. Mâlum, “Hilmî” yumuşak huylu vesâkin demektir.

Büyük işler mi başarmıştı, ardında pek çok eser mi bırakmış-
dı, çok mu çalışmış çok mu yorulmuştu? Bu suallere evet demek
pek mümkün değil.

Peki cenâzedeki o kalabalık da neyin nesiydi? Ankara'dan,
Manisa'dan, Kütahya'dan, İstanbul'un her bir tarafından gelen in-
sanlar Merkezefendi Câmîi'ne niye koşup gelmişlerdi?

Kötülük nedir bilmeyen, dâima gülümseyen, herkes tarafın-
dan sevilen, kapısına sınıksız bağlı bu temiz, bu saf, bu vefâlı ve iyi
insandı onları buraya çeken.

Sâmiha annesinin, İlhan ablasının, Ekrem amcasının hattâ
Pakize annesinin sevgilisiydi. Evleri, sofraları, gönülleri ona dâima
açıktı. O da onlara şımarıkça şımarırdı. Hep onlarla, geçmişle ya-
şadı, güne fazla îtibar etmedi.

Elli senelik arkadaşlığımızda birbirimize ne kırıldık, ne küs-
tük ne de kavga ettik. Zâten istese de yapamazdı, huyu müsâit
değildi.

Son birkaç senedir zihnimde bir sual dolaşır oldu. Yakın ar-
kadaşlarımın içinde acâba hangimiz önden gidecekti? Nedense bu
tuhaf his bir türlü beni terk etmedi. Geceleri uyku tutmadığı za-
manlar derin düşüncelere dalarım, saatler bir türlü geçmek bilmez.

*Şeb-i yeldâyı müneccimle muvakkit ne bilir
Mübtelâ-yı gama sor kim geceler kaç saat*

Vefâtından birkaç gün önce Manisa'da hastahânedeki ziyâreti-
ne gittik. Bizi görünce çok sevindi. Bitkindi, konuşacak hâli yoktu.
Elimle bir kâse çorbasını içirdim. Ona anneannemin bir sohbetini
götürmüştüm, ayak ucuma koyma dedi. Biraz konuştuk, takıldık
birbirimize. Akşamüstü odadan çıkarken başını okşadım, göz göze
geldik, vedâlaştık, helâlleştik sanki.

Bir hafta sonra ölüm haberi geldi..

Ne vardı bu kadar acele edecek, neydi telâşın? Bizi bu kadar
üzmeye ne hakkın vardı?

Ah be Fuad, ah!

Kalp

İdris Alhanlıoğlu

Adı kalp mânâsına geliyordu. Hayâtı boyunca hep temiz kalpli biri olarak yaşadı.

Hep tertemiz tuttuğu kalbinin ona bir gün bir sürpriz yapacağını hiç düşünmedi. Midesinden rahatsız olduğunu düşünerek gittiği hastahânedeki kalp kırızı geçirmiş olduğunu yâni temiz kalbinden rahatsız olduğunu öğrendi.

O kalp, hastaydı. Artık vazîfesini tam olarak yapamıyordu. Çünkü dört damarı tıkalıydı.

Bunları kayın pederinin birkaç ay önce vefat etmesiyle yalnız kalan kayın vâlidelerini İstanbul'a getirmek için gittiği Manisa'da öğrendi.

Durumu ameliyata uygun hâle gelince Manisa'daki hastahânedeki ameliyat oldu. Artık yoğun bakımda tekrar sağlığına kavuşmayı bekliyordu. Biz de bekliyorduk.

Hayâtı boyunca hiç acele etmemişti. Ama sevdiklerine kavuşma zamânı gelmişti. Bunu hissetmiş ve ameliyattan önce ziyâretçilerine de söylemişti. Sevdiklerini bekletmek olmazdı. Onun için yoğun bakımda sâdece beş gün daha oyalandı ve aceleyle onlara uçtu.

Fuad 1945 yılında Akçaabat'ta dünyâya gelmiş, (Onun ifâdesiyle "geldi", çünkü konuşurken hiçbir zaman "mişli geçmiş zamânı" kullanmaz hep "dili geçmiş zamânı" kullanırdı). Liseyi bitirdikten sonra 1963 yılında İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni kazanmış, bir sene hukuk okumuş. Daha doğrusu okumamış. Söy-

lediğine göre derslere girmeyerek, bahçede bir bankın üzerine oturup Süleymâniye Câmii'ni seyretmiş. Ertesi sene tekrar imtihana girerek İstanbul Teknik Üniversitesi Teknik Okulu makine mühendisliği bölümünü kazanmış. Daha sonra Feyzi ağabeyinin bulduğu "Edeph Kapısı"na gelmiş. Tanışmamız orada 1965 yılının ilk aylarında oldu. Onunla Çarşamba geceleri Ekrem amcalarda, Perşembe geceleri Vasfi ağabeylerde, cumartesi geceleri Bayram ağabeylerde veya Ömer ağabeylerde, Sinan'ın odasında ne güzel anlarımız oldu. Sinan'ın odasındaki kırmızı kadife kaplı berjer koltuğu kimseye bırakmazdı. Onu oraya oturtmamak için ne oyunlar tezgâhlardık.

Sâkinliği, mütebessim çehresi ve topluca yapısıyla insanda hemen bir dostluk hissi uyandırır. Konuşma tarzı ve davranışları yaşının çok üstünde, vefâlı ve dost canlısıydı. Son yıllarda kendisini ve onun gibi düşünmem de onun yaşında olan bizleri de artık görmüş geçirmiş, büyükler olarak görüyor ve öyle de davranıyordu.

Dedikodu, mâlâyânî konuşmalardan hiç hazzetmezdi. Yüzünde bir bıkkınlık ifâdesi belirir ve konuyu değiştirirdi. Ondan hiçbir kötü söz ve küfür işitmedim. Talebeliğimiz zamânında bâzen onun yanında ağzımdan kaçiveren kötü sözlerden sanki o sözü kendisi söylemiş gibi utanır, kızarır tebessüm ederek bana "yapma" derdi. Benim bu tarz konuşmalarına kendince bir mâzeret bularak bana "şeydâ" lakabını taktı ve son senelere kadar hep şeydâ derdi. Son yıllarda artık akıllandığımı düşünmüş olacak ki ismimle hitap ederdi. Onu tanıdığım yarım asra yakın zaman zarfında hiç kötü bir söz söylediğini duymadım. Küfürle ilgili bir hâtrasını anlatmıştı.

Trabzon'dan İstanbul'a gemi ile gelirken kamarasına onun tâbiri ile "bir Laz uşağı düşmüş". Açık denizde dalga başlayınca Laz uşağını deniz tutmuş ve baygın yatmaya başlamış. Kendine gelince "uy seni yapan mîmarın da" diye başlayıp küfürlerini sıralıyormuş ve kendinden geçiyormuş. Tekrar kendine geldiğinde "uy seni süren süvârinin de" deyip küfürlerini sayıp kendinden geçiyormuş. Fuad'a o Laz delikanlısının küfürlerinden bir tânesini dahi

söyletemedik.

Ben hiç hâlimden veya başka bir şeyden şikâyet ettiğini duymadım. Onun üzüntüsü memleket meseleleri idi. En çok kızdığı memleket ve millet meseleleriyle ilgili konularda yüzünde devamlı olarak duran tebessüm gider yerine ciddiyet ifâdesi gelir, dudakları toplanır ve konuşmasını öyle sürdürürdü.

Çok kuvvetli bir îmâna sâhipti. Onun için korkusuzdu. Çalıştığı yerlerde şâhit olduğu haksızlıkları hiç çekinmeden söylediği için beklediği mevkilere getirilmemiş bilakis teknik emniyet gibi görünüşte pasif fakat çok ağır hukûki sorumluluğu olan görevlere tâyin edilmiştir. Bu huyu emekli olduktan sonra da devam etti. Son zamanlarda seyrettiği televizyon programlarında yanlış bulduğu hususlarda ilgililere mektuplar yazdığını söylemişti. Bu programlardan birisinde Muâviye'ye hazret diyen birisine bunun doğru olmadığını yazmış. "Adam bana inad Muâviye'ye daha fazla hazret demeğe devam etti." demişti.

Hep rahat kıyâfetler giyer, kravat takmaktan hoşlanmazdı. Onu sâdece iki defa kravatla gördüm. Çocuklarının nikâhlarında kravat takmış fakat yakasını iliklememiş gene rahatından fedâkârlık etmemişti. Tişört en çok giydiği kıyâfetlerdendi. Yaz kış kısa kollu tişört giyerdi. Saçlarını taramaya da pek îtinâ etmezdi. Son zamanlarda azalan saçları ile tonton biri olmuştu.

Çok candandı. Her görüşmemizde sarılıp öperdi. Ben de bu öpüşme tarzının bir slav âdeti olduğunu söyleyip başımla onun başına dokunurdum. Her seferinde elimi sıkarken "tos vurma" derdi. Bilmiyorum başkalarına da yapar mıydı. Ayrılırken her seferinde eimi uzattığımda parmaklarımı yakalar gözlerime bakarak canını yakıncaya kadar sıkar ve birkaç defa yeter demeden bırakmazdı. Son görüşmemizde de parmaklarımı acıtmayı unutmamıştı.

Konuşmalarında sâde bir dil kullandığı halde yazılarında ağdalı bir dil kullanmayı çok severdi. *Kubbealtı Akademi Mecmuası'*nda Sâmîha Anne ve Ekrem Amca için birer yazısı bir de "Bu Bir Peygamber Ahlâkıdır." diye başka bir yazısı yayımlanmıştır.

Talebelik yıllarımızda Boğaz'ı çok severdi. Bir yere gidelim denildiğinde herkesin aklına ilk gelen sinemaları, tiyatroları ile Beyoğlu olurdu. Ama Fuad her defâsında o zamanlar çok seyrek otobüsleri ve dolmuşları ile gidip gelmesi zahmetli olan Boğaz'a gitmemizi, özellikle Sarıyer'e gidip börek yememizi teklif ederdi.

Öğrencilik yıllarında geceleri geç yatar sabahları erken kalkmazdı. Onun için hep "Öğleden sonra en erken saat 14.00'de başlayacak bir iş var mıdır?" derdi.

Gâliba Suzan ablanın vefâtından sonra idi Mustafa Tahralı "ön cephelere geliverdik" demişti. Hakîkaten artık bizler ecelin karşısında ön cephede idik. Cephemizden ilk kaybımız Fuad oldu.

Yaşlılığın bir acı tarafı da insanın sevdiklerinden ayrı kalması. Hazreti Peygamber "kişi sevdiği ile berâberdir" buyurmuşlar. O şimdi ebedî âlemde sevdiklerinin yanında gene sâkin, mütebessim ve huzur içinde ebedi hayâtına devam ediyordur. Şâirin dediği gibi:

Evvel giden ahhâba selâm olsun erenler.

Türk Tasavvufunun Bâzı Özellikleri ve A. Yakupoğlu

Doç. Dr. Mustafa Güneş*

Dervişlik olaydı taç ile hurka

Biz dahi alırdık otuza kırka

Yûnus Emre

Başta sanat ve edebiyat olmak üzere millî kültürümüzü, çağdaş değerlerle yorumlayarak yeni kuşaklara ve insanlık âlemine sunmak hepimiz için ihmal edilmemesi gereken çok önemli bir görevdir.

Yüzyıllar boyunca pek çok uygarlığa ev sâhipliği yaparak geniş bir bölgede söz sâhibi olan Kütahya şehrinin en önemli özelliklerinden birisi de Türk kültür, sanat ve edebiyâtına damgasını vuran önemli kimseleri yetiştirmiş olmasıdır. Bunlardan birisi de Cumhûriyet dönemi resim sanatımızın en önemli ustalarından birisi ve aynı zamanda hezarfen (bin fen sâhibi) bir şahsiyet olan Ahmet Yakupoğlu'dur.

Kütahya şehrinin, Ahmet Yakupoğlu'nun sanatını icrâ ettiği yıllarda da şiir, müzik ve resim gibi geleneksel kültürün izlerinin silinmediği ve hattâ yoğun olarak yaşandığı önemli bir kültür ve sanat muhîti olduğu söylenebilir.

Gönül medeniyetinin ve bu toprakların insanı olan Ahmet Yakupoğlu, kültür değişimi ve yenilik arayışlarının gündemde olduğu bir dönemin sanatçısı olmakla birlikte, onun sanatında, geleneksel kültür değerlerinin önemli ölçüde etkili olduğu söylenebilir. Doğup büyüdüğü, sanatını icrâ ettiği, geçmişten günümüze velîler, şâirler ve ressamlar diyârı Kütahya şehrinin, Ahmet Yakupoğlu'nun sanat ve düşünce dünyâsı üzerinde etkili olduğu görülür.

* DPÜ Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Kütahya.

Özellikle Cumhûriyet dönemi resim sanat hayâtımız açısından önemli bir kilometre taşı ve en önemlisi bir "aşk insanı" olan neyzen ve ressam Ahmet Yakupoğlu, kendi şehri, baba ocağı Kütahya'nın her türlü güzellik ve târîhi değer taşıyan eserlerinin yanında öne çıkan diğer özelliklerine de eserlerinde vurguda bulundu. Ahmet Yakupoğlu'nun fırçasından tuvale yansıyan Kütahya, Sultan Veled'in "kusursuz bir güzel" şeklinde târif ettiği bir şehirdir:

Kütahya kusursuz bir güzeldir. Kütahya'da bir ay kalana ne mutlu. İki ay kalan ziyâdesiyle mutlu ve mesrur olur. Cennet Kütahya'nın ya altındadır, ya da üstünde. Her köşesi bağ ve bahçedir. Pınarları çok olup içinden nehir akar. Yâ Rab! Ona eziyet ve kalur gösterme. Tatlı bir güzele, kusuru olmadığı hâlde zehirli bir şerbet içirilir mi?

Ahmet Yakupoğlu gibi önemli bir şahsiyeti yetiştiren kültür ve sanat şehri Kütahya'da, tasavvuf kültürünün öteden beri Türk-başta Mevlevîlik olmak üzere- dâima önemli bir motif olarak yaşadığı görülür.

Türk toplumunda çok eski dönemlerden beri var olan mistik düşüncenin, İslâmiyet'in kabulünden sonra temelinde *tövbe, safâ, velâyet ve fenâ* (tasavvuf kelimesinde bulunan dört harfin açılımı) gibi kavramların bulunduğu farklı bir kimliğe bürünerek Türk tasavvuf anlayışının temellerini oluşturduğu söylenebilir.

Batı medeniyetinin maddeyi ön planda tutan faydacı anlayışına karşı kerem, cömertlik, kimseyi incitmemek ve edep gibi erdemleri insana kazandıran Tasavvufun en belirgin özelliği: *Bir felsefî düşünce sisteminin savunulmasını yapmak değil, dünyâyâ karşı belli bir tavır takınmak ve tavra uygun bir hayat yaşamaktır.*¹

Tasavvuf kültürüne göre gerçek anlamda vücûdu olmayan ve gölge gibi kabul edilen varlık âlemi, aynı zamanda Allah'ın güzel isimlerinin tecellî alanı olarak değerlendirilir.

Tasavvufî anlayışa göre Allah, bilinmek ve görünmek için varlık âlemini yaratmıştır. Yakupoğlu'nun tuvale aktardığı içinde

yaşadığımız güzel isimlerle süslenmiş yeryüzü sayfasının bir noktası (daha çok Kütahya), en güzel şekilde en büyük sanatçıyı tanıtmaktadır. “Sâni isminin küçük bir tecellisine mazhar olan” sanatçının, ortaya koymuş olduğu sanat eserleriyle kendi çapında bu isme tellallık yaptığı söylenebilir.

Yukarıda belirtilen temel esaslar üzerine binâ edilen, toplumsal bir inşâ projesi olan ve bir aydınlanma hareketi olan tasavvufun insana kazandırdığı bir takım faziletlerle ilgili olarak çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bunlardan bazıları şöyledir:

*Tasavvuf, dünyanın gereksiz lezzetlerinden uzaklaşıp Hakk’a yönelmek ve nefis temizliği yaparak ahlâkı güzelleştirmektir. Tasavvuf, ruh eğitimi yaparak saflaşmaktır.” Tasavvuf yolu yokluk yolu olup o yolda benlik yoktur. Tasavvuf, kalbi manevi hastalıklardan temizleyerek şifâ bulmasını sağlar ve bu şekilde onu güzel sıfatlarla süslemiş olur.*²

Tasavvuf kültüründe, vahdet yolunun yolcusu kabul edilen sâlik, sevgili bir kul olarak kurbet makâmına ulaştığında Allah, o kulunun gören gözü, işiten kulağı ve tutan eli olur³.

Şeriat, tarîkat ve mârifet aşamalarından sonra hakîkata ulaşan kurbiyet sâhibi Ahmet Yesevî, Hacı Bektâş-ı Velî, Mevlânâ Celâled-dîn-i Rûmî ve Yûnus Emre, Şeyhî ve Gaybî gibi mutasavvıf şâirlerin, ötekileştirmeyen hoşgörü sâhibi birer mürşit olarak tasavvufun, Türk toplum hayatına yerleşmesinde etkili oldukları bilinir.

Bahsi geçen Allah’a çok yakın yâni kurbet makâmına ulaşan büyük mutasavvıfların yolunda yürüten her şâir, yazar ve sanatçının da kendisini, evrensel bir değer olarak kabul eden, ötekileştirmeyen bir mürşit olarak kabul edip eserini bu şuurla ortaya koymaya çalışması gerekir. Bu yolda yürüyen mârifet sâhibi, gönül dünyâsı zengin ve hakikat yolunun yolcusu bir gönül insanı olan Ahmet Yakupoğlu’nun, iyi bir ressam olduğu kadar aynı zamanda bir o kadar da iyi bir neyzen olarak etrâfındaki insanları, gürültülü bir

² Mâhir İz, *Tasavvuf*, İstanbul 1997, s. 31-39.

³ *Risâle-i Gönül*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Türkçe Yazmalar Bölümü, 602/17, v. 207a, st. 16-18.

sokak ortasından sâkin gönül dünyâsına dâvet ettiği söylenebilir.

Sanatçının güzel bir sanat eseri ortaya koyarken yaşadığı çeşitli sıkıntılar, ona başta sabır olmak üzere çeşitli tasavvufi erdemler kazandırır. Özellikle geleneksel sanatlara hayâtını adanmış olan sanatçılarda, çevresindeki başta insan olmak üzere, diğer varlıkları da kuşatan pozitif bir enerji, sâkinlik ve dinginlik gibi özellikler dikkati çeker. Sanat, öncelikle sâhibinin sabırsızlık yönünü törpülemek sûretiyle, sanatçıyı terbiye eder⁴.

Tasavvufta da temel amaç, kötü huy ve davranışlardan kurtulup bunların yerine iyi huy ve davranışlar kazanmaktır. Genel anlamda iyi davranışlar, nefis terbiyesi ile kazanılır.

Âdem, Âlem ve Allah kelimeleriyle özetlenebilen Türk tasavvuf hayâtının en önemli unsurlarından birisi olan Mevlevîlik geleneğinde ney, önemli bir yere sâhiptir. Ney, insanın gönül dünyâsını sarıp sarmalayan ve ulvi âlemlere doğru yükselten bir vâsıtaadır. Hz. Mevlânâ, ünlü eseri Mesnevî'sine neyin meşhur hikâyesine şöyle işâret eder:

Dinle neyden hikâyet etmede

Ayrılıklardan şikâyet etmede

Der kanişlıktan kopardılar beni

Nâlîşimden zâr eyledi merd ü zeni

Şerha şerha eylesün sînem firâk

Eyleyem tâ şerh-i derd-i iştiyâk⁵

İnsan, cisim, akıl ve ruhtan meydana gelen bir varlıktır. Neyin çıkardığı ses, âlem-i şahâdet değimiz dünyâda Yaraticısına kavuşmak isteyen, hasret ateşiyle yanan insan rûhunun inilti ve arayışlarının sesi olarak değerlendirilir. İnsan, bu sesin etkisiyle sonsuzluk keşfinine katılır. İnsan rûhu, âlem-i ervahtan âlem-i şahâdete geldiği için kendisini gurbette hissederek tekrar geldiği âleme kavuşmak

⁴ F. Beyza Tütüncüoğlu, "Sanat İnsanı Terbiye Eder", *Moral Dünyası*, 2009, S. 6, s. 50

⁵ Mustafa Güneş, *Gönül Çağlayanı Hz. Mevlânâ*, Kütahya 2005, s. 24.

istemektedir.

Mevlevîler, hiçbir zaman kendilerini Hak'tan uzak görmezler. Onların hâli ünlü şâir Hâfız'ın bir gazelinde şöyle târif edilir: "Bül-bül, gagasındaki gül yaprağı ile şakımakta idi. Ona: "Güle kavuştuğunu görüyoruz, niçin hâlâ ötmeye devam ediyorsun?" dediler. Bül-bül, bu soruya şöyle cevap verdi: "Sevgilinin hoşuna gitmesi için"⁶

Ney, çile dönemini yaşayarak olgunlaşmış aşk derdiyle inleyen ideal tip, *insan-ı kâmil*i sembolize eder. Benzi sararmış, içi boşalmış, bağı dağlanarak delikler açılmış, ancak Yüce Yaratıcının üflediği nefesle hayat bulan, tıpkı insan gibi geldiği asıl vatana özlem duyan ve delik deşik olmuş sinesinden çıkan feryat ve iniltilerle insana sırlar fısıldayan bir dosttur. Bu sebeple ney, Mevlevîler tarafından kutsanarak nây-ı şerif adıyla da anılmıştır.

Mevlevîlik geleneğinde, 1001 günlük çile esnâsında mürit, ney üflemek, kudüm vurmak, *Mesnevî* okumak, hat, tezhip ve minyatür gibi güzel sanatlarla da ilgilenirdi. Sabır gerektiren bu meşklere çilesini çıkarmış olan dedeler bizzat nezâret ederlerdi. Çilesini çıkaran mürid, güçlü bir irâdeye sâhip, gereksiz söz söylemeyen ve mâsivâdan yüz çeviren bir ideal bir tip olarak toplum hayatındaki yerini alırdı.

Ahmet Yakupoğlu'nun doğuştan var olan derviş meşrep sanatçı kişiliğin gelişip şekillenmesinde Ahmet Hamdi Tanpınar'ın, "İstanbul sana emânet"⁷ dediği hocası A. Süheyl Ünver Bey oldukça etkili olmuştur. Yüzlerce öğrenci yetiştirerek Osmanlı ile Cumhûriyet arasındaki köprüleri yeniden inşâ etme başarıları ile göz kamaştıran az sayıdaki aydınlardan birisi hoşgörü ve uzlaşî insanı A. Sü-

⁶ Mustafa Güneş, *Gönül Çağlayanı* Hz. Mevlânâ, Kütahya 2005, s. 22.

⁷ Beşir Ayvazoğlu, Süheyl Bey, Zaman Gazetesi, A. Süheyl Ünver Bey, 13 Ekim 2011, s. 23. 1962 yılında İstanbul Üniversitesi merkez binâsına doğru giderken Ahmet Hamdi Tanpınar'la karşılaşır. Tanpınar, dalgın ve derbeder hâliyle hızla yürüyerek Süheyl Ünver Hoca ile selamlaşmadan fakülteye doğru yoluna devam eder. Belki de dersine geç kaldığı için Süheyl Bey'i fark etmeyen Tanpınar, biraz ilerledikten sonra geri dönerek: "Süheyl, İstanbul sana emânet!" diyerek onun gönlünü alır.

heyl Ünver Bey'in en büyük hizmetlerinden birisi de Ahmet Yakupoğlu gibi bir değeri yetiştirmiş olmasıdır.

Sonuç:

İnsaflı, merhametli ve gönül dünyâsı zengin olan insanların elinde olduğu zaman, bilim ve sanatın insanlığın mutluluğuna hizmet ettiği görülür. Aksi takdirde, önce kendisi mutsuz olan sanatçının ürettiği eserleriyle de toplumun mutluluğuna katkıda bulunma ihtimâli azalmış olur. Bunun için Yûnus Emre:

*Okudum bildim deme çok taat kıldım deme
Hepisinden eyice bir gönüle girmektir.*

der.

Medeniyet ağacımızı besleyen önemli kök ve damarlarından birisi olan ve daha çok insanı gönül, göz ve kulağa hitap ederek mayalayan tasavvuf kültürünün, târîh boyunca Yakupoğlu gibi pek çok bilim ve sanat insanı üzerinde etkisini hissettirerek milletin mutluluk ve ilerlemesine katkıda bulunduğu söylenebilir. Günümüzde ise geleneksel kültür değerlerinden hakkıyla yararlanamadığımız için hayal dünyamız zayıfladı ve artık büyük şâir, yazar ve sanatçılar da yetiştiremez hâle geldik.

Mevlânâ, Yûnus Emre, Eşrefoğlu, Kütahyalı Şeyhî ve Akşemseddin gibi mutasavvıf şâirlerin menkıbevi hayatları yeni bir üslupla günümüz Türkçesine aktarılarak okutulmalıdır. Bunlarla ilgili çizgi filmler ve resimli çalışmalar da yapılabilir. İlköğretim döneminden itibaren bu tür eserlerin çocuklarımıza okutulması, onların hayallerini zenginleştirecektir.

Bugün bizlerin millet olarak büyük insanları sevip tanımaya ve onları sevmeye çok ihtiyâcımız var. Onların bizim sevgimize ve tanımamıza ihtiyaçları yoktur. Bâzı insanlar, sâdece yaşadıkları zamanlarında tanınır. Bâzılarının kıymeti öldükten sonra bilinir. Bâzı insanlar da vardır ki hem hayatlarında hem de sonraki devirlerde insanların bilinerek gönüllerinde taht kurarlar. Derviş ruhlu bilge şahsiyet olarak dikkatleri üzerinde toplayan Ahmet Yakupoğlu da mümkün olabildiği ölçüde, kendini öne çıkarmak istemeyen ve asla

şöhret peşinde koşmayan bir şahsiyet olarak halkın gönlünde taht kurdu.

Dâima yeni nesiller için ilham kaynağı olabilecek ender aydınlarımızdan birisi Ahmet Yakupoğlu'nun, gönül, fikir ve sanat dünyamızda iz bırakan bir kimse olduğuna inanmaktayız. Yukarıda bahsi geçen bu özellikleriyle Ahmet Yakupoğlu'nun, aynı zamanda tasavvuf ehli bilge kişilerin yolunda yürüyen sâde bir halk dervişi olduğu söylenebilir.

1920 yılında doğan Ahmet Yakupoğlu (şimdi doksan dört yaşında), 2006 yılında kütüphâne, ev ve en önemlisi eserlerini Dumlupınar Üniversitesi'ne bağışlayarak ne kadar eğitim sevdâlısı, paraya pula değer vermeyen ve rint meşrep bir insan olduğunu gösterdi. Kendini Kütahya'ya ve en önemlisi kültür ve sanata adanmış ve çok sayıda değerli esere de imzâ atmış olan büyük usta Ahmet Yakupoğlu'nu, Dumlupınar Üniversitesi ve Kütahyalı sevenlerinden oluşan bir heyet, mânevî kızı Havva Sökmener'in İzmir'deki evinde, kısa bir süre önce ziyâret etti. Bu ziyâret, kıymet bilme erdemi açısından oldukça anlamlıdır.

Cemil Meriç'in ifâdesiyle: *Kıymet bilen milletlerin içinden kıymet bilen çok sayıda yeni değerler çıkacaktır. Yahyâ Kemal'in, Nesirsiz ve resimsiz dediği milletimizin içinden Ahmet Yakupoğlu gibi büyük sanatkârlar yetiştirmemiz temennisıyla...*

Okuduklarım-Gördüklerim Duyduklarım

Kemal Y. Aren

B abalar Artık Siz de Uyanın!...

Aziz okuyucularım: Seneler önce eğitim, öğretim konularını ihtivâ eden *Anneler Uyanın!* adıyla bir kitap yayınlamıştık. Hiç ses getirmede. Varâk-ı mihr-i vefâ hâdisesi!...

Bu ilgisizlikten ders almam gerekmez miydi?

İnsan tabiatı: Olanlardan ders almak gibi bir alışkanlığımız yok. Aynı hatâları defâatla tekrarlamak îtiyat hâline gelmiş.

Neyse!.. Bu bir bahs-i diğer!

Bu defa annelerden vazgeçtim babalara sesleniyorum: BABALAR, ARTIK SİZ DE UYANIN!..

Aşağıdaki hikâye, isimler ve sondaki iki satırlık kurgu hâriç birebir doğrudur. İbretâmizdir!.. İstanbul'un meşhur bir özel okulunda yaşanmıştır.

Benden hikâyeyi anlatmak. Gerisi size kalmış!...

Burcu Ne Okuyacak?...

(Burcu'nun hikâyesi!)

Burcu on altı yaşlarında cici bir kız. Lise son sınıfta. Mülte milyonier bir âilenin tek çocuğu.

Durun gençler, ne oluyor? Ortalığı devire döke bu koşu nereye?

Anladım!... adaylık sırası kapmaya gidiyorsunuz ama geç kaldınız, mürâaatlar bitti, kapılar kapandı. Hay Allah!.. Şaka şaka!

Burcu, hikâyemizin ana kahramanı. Olacak. Şimdi değil, daha sonra!... Ve aziz okuyucular, hikâyemizde kapılar dâima açık. Buyurun, olacakları berâberce tâkip edelim.

Muhterem anneler babalar, sizler de ibret nazarlarınızı hazırlayın...

*

Efendim bu, aynı zamanda üç kişilik bir âilenin kendi kendilerine oluşturdukları sıkıntının hikâyesi.

Önce fotoğrafı bir iyi inceleyelim: Muhteşem bir yalıda oturuluyor. Lebideryâ bir yalı... Uşaklar, hizmetçiler, bahçıvanlar, şoförler... arabalar!.. Çifter çifter... Her şey var! Her şey.

Bütün bunlar üç kişi için!

Hattâ, zaman zaman babanın ve annenin müştereken dediklerine bakılırsa, bütün bunlar Burcu için!...

Burcu da Burcu hani!... Fındık kurdu gibi. Ufak tefek, rüzgârda savrulan saman sarısı saçlar.. Bal köpüğü gözler...

Hay Allah, bunları sonraya bırakacaktık. Geçelim...

Anne olgun, akıllı, hanım kadın. Bâsiret sâhibi. Görmüş geçirmiş bir âileden geliyor. İyi eğitim almış. Yuvasına da düşkün.

Baba, iş dünyâsının duâyenlerinden. Orta boylu, tıknaz. Çok konuşur. O da iyi bir âilede yetişmiş, çlgınlıkları olmayan, güzel bir insan. Bir tek tutkusu var: Kızını inşaat mühendisi yapmak!...

Kızıyla ve âilesiyle çok ilgileniyor. Tabîî işinden vakit bulabildiği zamanlar... İşinden artan zamanlarının hepsi âilesinin... Ama, ne yazık ki bu artan zaman o kadar az, o kadar az.. Şöyle diyebilirim: İş, meşhur heyecan romanları kahramanı Frankeştayn ve yarattığı, süper güçlü, ama kontrolden çıkmış, yaratık gibi... Varın ötesini siz tasavvur edin... Kısacası: İŞ, İŞİ YARATANI ESİR ALMIŞ!... Adam bundan çok üzgün. Ama çâresiz... İşte o yüzden kızının bir an önce tahsilini tamamlayıp bu devâsa kuruluşun başına geçmesi ni, işleri çekip çevirmesini hayal ediyor, arzu ediyor. Ama Burcu da o kadar yavaş büyüyor ki... Ah be çocuk biraz hızlanıver!... Biraz hızlanıverse... Neyse... Peki... hâdise? Hâdise ne?

Şu: Okulda o gün 'VELİ GÖRÜŞMESİ' vardı. Görüşmenin ana teması, çocuğun üniversite imtihanlarında nereyi tercih edeceği üzerinde öğretmenleriyle fikir alış-verişi yapılması... Okullar sene

başında son sınıf velîleriyle bu görüşmeyi mutlaka yaparlar. Herhangi bir fevkalâdelik yok bu işte.

Burcu'nun durumunu görüşmek için, her zaman olduğu gibi, annesi geldi. Diğer öğretmenleriyle - 'diğer öğretmenler' ifâdesini, edebiyat öğretmeni Gönül Hanım'ın dışında kalanlar için kullandım- evet diğer öğretmenleriyle görüşüp Gönül Hanım'ın önüne geldiği zaman daha önceleri de olduğu gibi yüzünde bâriz bir ümitsizlik, yılgınlık hâli görölüyordu.

Nasıl yılgın, nasıl bezgin olmasın ki?... İlkokuldan beri 'Yaşam koç'u yönlendirmesi ile özel öğretmenlerin biri gider, beşi gelir; 'Yaşam koçunun birini az buldular, yardımcısı statüsünde bir ikinciyi aldılar. Bunlar İstanbul piyasasında isim yapmış, başarılı kişiler! Binlerce dolar ödenen, maaşlı elemanlar!.. Getirttikleri özel öğretmenler öylesine!... Normal ölçülerle düşünülduğünde müthiş bir ekip, muazzam üstü bir harcama!..

Niçin? Burcu'yu herhangi bir fakültenin inşaat mühendisliği bölümüne sokabilmek için!

Baba, sürükleyici irâde! Anne, ister istemez babanın akıntısına kapılmış gidiyor. Ama üzgün.

Şöyle dediğinizi duyar gibiyim:

Yâhu bu deve dişi gibi adamlarda salataya sıkılacak limon kadar akıl yok mu? Derdest et, gönder çocuğu İsviçre'ye, ya da başka bir yere, aldır bir diploma, olsun bitsin bu iş!... Mümkün değil! Tek evlât, dedik. Gözlerinin bebeği. Gözlerinin önünden ayıramıyorlar. Onu gördüklerinde yaşadıklarını hissediyorlar. O güldüğünde onlar da mutlu oluyor, o üzüldüğünde onlar da perîşan oluyorlar.

Onun için İsviçre'ye misviçreye gönderemezler. Kısacası gözlerinin önünden, dizlerinin dibinden ayıramazlar. Ne olacaksa burada, yanlarında olsun!

Bütün dert dâvâ, üniversiteye giriş taban puanını tuttursun, gerisi kolay! Bütün mesele o taban puanda... Ne yazık ki şimdiye kadar yapılan ölçümler bir türlü o noktaya yaklaşıldığını göstermiyor...

Bugün de öyle oldu!

Anne, hangi öğretmenin önüne gittiyse, öğretmen esefle başını sallıyor: " Üzgünüm efendim! Bir türlü beklenen başarıyı göstermiyor. İnanın biz elimizden gelenin fazlasını... Maâlesef!"

"Size inanıyorum, haklısınız, peki bize ne tavsiye edersiniz?"

"Bilemem!.."

İşte annenin Gönül öğretmenin önüne geldiği sırada yüzünün aldığı bitkinlik, yılgınlık ifâdesinin sebebi bu durumdu:

BİLEMİYORUZ!....

*

Efendim, onlar bilememek bataklığının içinde debelene dursunlar, biz biraz Gönül Öğretmeni tanıyalım: Tanıyalım, çünkü bu hikâyede DÜĞÜM, onun iki dudağı arasında!...

*

Burada biraz mola verip okuyucularımla halleşmek istiyorum:

Bendeniz, yâni anlatıcınız, yazı hayatımda hikâyeye türü yazıdan hep uzak durdum. Bilmem neden!..

Aslında sebebi bal gibi biliyorum bilmesine de, itiraf etmekten kaçıyorum: Çünkü edebî bir tür olan hikâyenin bütün özelliklerini ve ustalığını bilmem! Nasrettin Hoca'nın acemi bülbül hikâyesinde dediği gibi: "Acemi bülbül bu kadar öter!"

Lütfen fakiri böyle kabul edin! Bu itirâfımın üzerine beni bağışlar mısınız aziz okuyucularım?.. Şahıslar ayrı, mekân ayrı, olay ayrı. Olay tahlili ayrı düştü. Hepsini aynı potada eritmeyi bilemedim, kusura kalmayın!...

Biz gelelim Gönül Öğretmene!..

Kırk-kırk beş yaşlarında, orta boylu, beyzi çehreli, saman sarısı saçlı, iri gözlü, bakımlı, görünen o ki iyi bir kuaföre, iyi bir güzellik uzmanına gidiyor. Makyajında katiyen abartı yok! Kıyâfeti de öyle... Giydiğini kendine yakıştırmış. Moda değil ama marka giyiyor. Sağdan soldan aldığım bilgilere göre tam bir eğitim canavarı imiş. Bir defa mevzuuna tam hâkim. Bu bir!

İkincisi etrafında hâsıl ettiği aura müthiş: Görüşmeye giden

erkekse mutlaka önünü ilikleme ihtiyâcı duyuyor; kadınsa eteğini, entârisini düzelterek huzûruna varıyor. Mûthiş bir şey!

Sesi otoriter, diksiyonu hârîka, edebiyatçı ne de olsa, ama ne edebiyatçılar görürüz, iki kelimedede bir ıh'lar durur. Bu, süratli konuşmasına rağmen sözleri net anlaşılan takımından! Çok farklı bir kadın canım!... Ender bulunur birisi ama öyle kendisini pazarlar gibi bir hâli de yok. Mütevâzı da değil, mütekebbir de değil!...

Görmesi gereken nesneye şöyle bir bakıyor, alacağını alıp başını çeviriyor, kısacası nüfûz-u nazar sâhibi mi demek lâzım bilemiyorum. İşte öyle bir şey.

*

Burcu'nun annesi onun önüne gelince duraladı, toparlandı, bekledi.

"Buyurun efendim, hoş geldiniz! Yoruldunuz, üzüldünüz..."

"Ah şu Burcu!.. Tabîî bu hayıflanma sizin adınıza. Yoksa Burcu son derece normal bir çocuk!

"Hanımefendi, size şaşıracağınız bir haber vereyim: Ben, Burcu'yu çözdüm. Artık nerede okuması gerektiğini de biliyorum."

Kadıncağzı birden canlandı. Merakla hocanın gözünün içine bakıyor. Espri falan olmasın!

"Hocam, size kendisi mi söyledi?"

"Yok, hayır! Keşke kendisi söylese!... Arz edeceğim, umarım bana hak vereceksiniz. Ama önce bir rahatlayın! Çay, kahve, neskafe?.. Ne emredersiniz?"

*

Bu noktadan îtibâren sözü Gönül Öğretmene bırakıyorum, şimdilik bana müsâade!...

"Burcu benim iki senedir öğrencim. İki senedir onun sınıf öğretmenliğini de yapıyorum. Bilirsiniz, okullarda sınıf öğretmenleri öğrencilerinin aynı zamanda psikolojik gözetmenleridir. Okul içi ve mümkün olabildiği kadar okul dışı hal ve davranışlarını tâkip etmeye çalışırlar. Bu iş özel okullarda çok daha büyük bir titizlikle yapı-

lır. Reklam meselesi!...

"Burcu elime geldiği ilk günlerde tam bir panik hâlindeydi. Ders esnâsında bir şey soruyorum, ayağa kalkıyor, eteğini çekiştiriyor, elini cebine sokup çıkarıyor, tekrar sokuyor, sabırla bekliyorum, cevap yok! Önceleri zaman kazanmaya çalışıyor, diye düşündüm. Zîra bu tür davranışlar, öğrencinin kafasında, sorulan soruya karşılık birden fazla cevap varsa, arasından doğruyu seçmek için, insiyâki olarak başvurduğu bir yoldur. Bu, öğretmenin sabır imtihanıdır. Yanılıp yakılıp da "Hadi çocuğum, söylesene!" dediği anda öğrenci de panik oluşur ve başarısızlığını kabullenen çocuk, hem sınıftan hem de öğretmenden utandığı için artık o dersin kayıp öğrencilerinden biridir.

"Bunlar pedagojinin konusu, sizlere pek bir şey ifâde etmeye-bilir. Uzun uzun anlatışımın sebebi, çocuğun durumunu açıklıkla ortaya koymak istiyorum:

"Burcu'yu tam değerlendirmek için o sınıfın rehber öğretmeni ile kafa kafaya verdik, çözmeye çalıştık. Vardığımız sonuç:

"Burcu, yukarıdaki sınıflamaya girmiyordu. Bütün derslerde, istisnâsız, bütün derslerde, aynı panik hâlini yaşıyordu. Eğer yukarıda anlattığımız gibi olsaydı, bir veya iki derste bu tür paniği yaşar, diğerlerinde rahat davranırdı. Burcu bütün derslerde bunu yaşıyordu. Üstelik sebebi, kafasındaki cevaplar arasından seçme yapamamak, değildi; kafasında sorunun cevâbı hânesi tamamen boştu... Bunca yıllık hocalık hayâtımda -lâf aramızda on sekiz senelik meslek hayâtım var- evet, bunca yıllık hocalığımda böyle bir öğrenciye ilk defa rastlıyordum. Rehberlik uzmanı arkadaş'a, "Sen devreden çık!" dedim. "Çocuğu bana bırak, hiçbir şekilde müdâhale etme!"

Anlaştık.

"O andan sonra bütün dikkatimle onu izlemeye başladım: Arkadaşlarıyla, diğer öğretmenleriyle, âile fertleriyle -zâten üç kişiler...- hâsılı nefes alıp verışı dâhil her hâline vâkıf olmaya çalıştım. Büyük ölçüde de başardım.

"Gördüm ki, diğer öğretmenlerin not defterlerinde de tamâ-

men -nasıl demeli?- Şifâsız derecede başarısız.

"Ama öğretmen-öğrenci ilişkisi çok iyi. Sâdece ders durumu!

"Arkadaşlarıyla münâsebeti çok normal!... Onlarla tatlı tatlı konuşuyor, şakalar yapıyor, yapılan şakaları hoşlukla karşılıyor!... Yâni süper başarısızlığından dolayı en küçük bir eziklik duymuyor... Sanki okul denilen bu yere gezmeye geliyor. Burada lay lay lom saatler geçirilir!

Okul içinde sergilediği portre bu!

"Evdeki hâlini uzun uzun konuştuk: Orada da çok normal!

"Koca yalının her yerinde Burcu'yu görmek mümkün!...

"Hizmetçilerle, şoförlerle, bahçıvanlarla, yaşam koçlarıyla, hiç yalıdan eksik olmayan özel öğretmenlerle son derece normal münâsebetler içinde. Hiçbir anormallik yok.

"Tam bir, 'yalının küçük hanımı'. Herkes onu seviyor. Hayvan, haşat, çiçekler, böcekler bile... O da herkesi seviyor. Burada da bir problem yok!

"Peki, problem nerede?

"Aylarca kafa yordum. Hep problem aradım... Anne: "Bir de yaşam koçları ile görüşünüz!" dedi. Kabul etmedim. Beni yanlış yönlendirebileceklerini düşündüm. Onlar ne de olsa bu işin en üst seviyede eğitimini almış kişiler. Meseleye ilmi açıdan yaklaşırlar. Kısacası onların yaklaşımları bana uymaz.

Sabırla bekledim. Bir yerden bir ipucu çıkacak ve ben çocuğu keşfedeceğim... Evet, o ipucu çıktı ve ben yakaladım."

*

Neyse, bunu biraz sonraya bırakalım ve daha önce anne ve baba ile Burcu'nun münâsebetlerine bir göz atalım:

(Burada sözü anneye bırakıyorum!)

"Burcu ile anne evlât ilişkilerimizde her hangi bir fevkalâde-lik olmadı. Hâlâ öyle devam ediyor. Normal olarak kız çocuklar babaya daha yakın olurlar, hattâ babayı daha çok severler. Bunda şaşılacak bir şey yok! Yaradılış iktizâsı. Ben aklının erdiği zamandan beri onun bu zaafını tabiî karşıladım. Biliyorum bir oğlumuz olsay-

dı o da bana düşkün olurdu. Ama olmadı. Rabbim böyle münâsip gördü. Kabullendim. Problem hâline getirmedim.

"Babamız... onu nasıl anlatsam bilmem ki? Çok iyi bir insan! İyi bir eş, iyi bir âile reisi!... İş hayatını kendi anlattığı kadarıyla biliyorum: Çok iyi!. Bizim servetimiz üç kuşak geriden başlıyor. Babamız bu gün için bu servetin sâdece iyi bir idârecisi. Öyle olduğu için de kompleksi yok, inadı yok... Böyle işte!... Bir tek tutkusu var: Burcu'yu inşaat mühendisi yapmak! Bunda zorlayıcı ve tâvizsiz. Aramızdaki tek tartışma konumuz bu. Burcu'nun ilkokula başladığı günlerde oluştu bu istek, bugüne kadar geldi. Defalarca söyledim: "Çocuğun istidâdı yönünde gidelim, aksine davranırsak ilerde zorluklarla karşılaşırız, daha da ötesi stres, bunalım derken üzülmürüz!" dedim, dinletemedim.

"Ben onu zorlamadan, hattâ rûhu bile duymadan buna hazırlarım. Sen merak etme hanım!" dedi ve kararını gözden geçirmeye bile gerek görmedi...

Defalarca bu minval üzere konuştuk ama fayda vermedi. Nuh dedi, peygamber demedi.

"Baba-kız muhabbetleri de hep bu mevzuda idi. Muhabbetleri dedim, doğru söyleyiş tek taraflı monolog gibi konuşma... Baba söyledi Burcu çiçeklere, kuşlara, bulutlara baktı. Âdeta idrâkinin üzerinde kurşun işlemez bir zırh vardı ve babasının sözlerinin mânâsını dahi anlamıyordu.

Babamıza bunu da söyledim. O konuşurken aldığı tavrı da gösterdim. Kabul etmedi.

"Sen ona bakma, dinlemez görünür ama şuur altına mutlaka işliyor. Zamânı gelince ortaya çıkacak!" dedi.

"Efendim bu mücâdele iki, üç, beş değil, lise son sınıfa kadar devam etti. O tutkusunu işlemekten, daha doğrusu işliyorum zannetmekten vazgeçmedi, Burcu da anlamamakta sâbit kaldı.

*

Söz yine öğretmen hanımın:

"Müşâhede ve tesbitlerinizde çok haklısınız. Ben de aynen

öyle tahmin etmiştim. Sonuç ne oldu? dersek: Sonuç işte bu!.. Burcu bütün derslere kepenk indirdi. Bunu şuurlu olarak yapmadı. Beynin idrak merkezi nasıl bir koruyucu sistem geliştirdi bilemem ama ders kavramı bahis konusu olduğunda kapanıveriyor.

Yukarıda da ifâde ettim: Çocuğun o sımsıkı kapalı idrak âleminin bir yerden açık vereceğini umdum ve sabırla bekledim.

Bekledim ve gördüm: Bu ders yılı başında Burcu elinde şık bir paketle sınıfa geldi, müsâade isteyip öğretmen masasında paketi açtı. Kek getirmiş. Yanında getirdiği bıçağı ile keki güzelce kesti, bana ve arkadaşlarına dağıttı. Bir lokma aldım. Aman Allah'ım ben ömrü hayâtımda böyle nefis bir kek yemedim. Ki, pek de kek sever bir insan değilimdir.

"Ay Burcu, bu ne kadar enfes bir kek? Adresi ver îcap edince ben de oradan sipâriş edeyim!"

Duruşu son derece vakur, nefse îtimat yüzde bir milyon denebilir. "Ben yaptım öğretmenim! Arzu ettiğiniz zaman bana söylemeniz yeter." Ne yılışma, ne lâubâlilik!... Son derece kendinden emin bir duruş. İşte o anda zihnimde bir flaş çaktı. Çocuk, bu kabiliyetinin zuhûra çıkmasını ve çevreye kabul ettirmesini sağlamak için bu yeteneğinin dışındaki her şeye kapılarını kapatmıştı. Anneye döndüm:

"Efendim, Burcu "GASTRONOMİ" okuyacak. Tek çıkış bu!

Burcu'dan şâhâne bir lezzet mühendisi olur. İnşaat mühendisi değil!... Üniversiteden sonra gerekirse Fransa'da lezzet mühendisliği doktorası yapar.

"Gözümüz aydın! Problem çözülmüştür. Rahat olun!..

*

Gönül Hanım'ın teşhisi doğru çıktı. Seneler sonra Burcu adını dünya çapında kazandığı lezzet ödülleriyle duyurur oldu.

BABALAR, ARTIK SİZ DE UYANIN!...

*

Başka sözüm yok!...

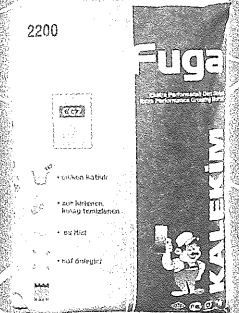
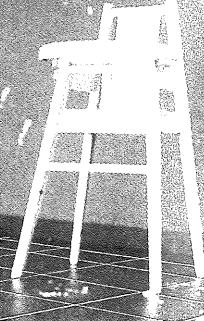
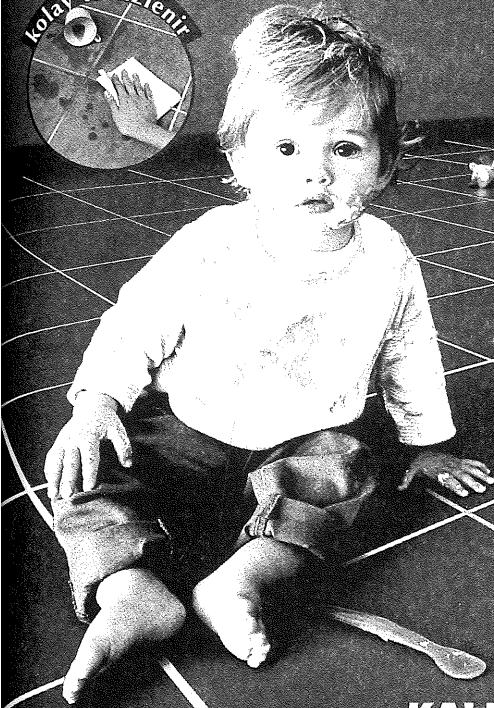
Cümlenize muhabbetler!....

KALEKİM

UltraFuga

Türkiye'de bir ilk!

*Silikon katkılı, kolay temizlenen,
küf ve yosun önleyici derz dolgu!*

KALE

50
YIL

KALEKİM
"Daima en iyisi"

Tel: (0212) 423 00 18 www.kalekim.com.tr

50
YIL
TÜRKİYE
1963-2013

Parsan

dünyanın yükünü taşıyor.

Hergün beş kıtada binlerce kilometre kateden, tonlarca yük ve binlerce insan taşıyan araçlarda PARSAN'ın ürettiği parçalar kullanılıyor.

PARSAN, 40 yıldır ağır sanayide güven üretiliyor.

 GÜRİŞ
1958'den beri

PARSAN
MAKİNA PARÇALARI SANAYİ A.Ş.

Kemiklidere Mevkii Güzelyalı 34903 Pendik - İstanbul Tel: 0216 493 12 66 Faks: 0216 493 12 80
www.parsan.com parsan@parsan.com